

SEVINC NURUQIZI

Q İ S A S

2015
ab

VEKTOR

Beynəlxalq
Elm Mərkəzi

Az1018. Azərbaycan. Bakı şəh., Zığ yolu, 20q
Tel./Fax: (+99412) 4471404; (+99455)2141031
E-mail: isgenderzadeh@rambler.ru

[Http://vektor.sayt.ws](http://vektor.sayt.ws)

3X1.28.10.19.

18-5/8.14
18/14
8

Az2	94986
N91	Nurugizis.
Qisas.	
B.	2005 8800
452 - 13/06	4418-5/8.14
187 - 18/08	
117-08	
117-08	

94986

SEVINC NURUGIZI

2015
ab

VEKTOR

Beynəlxalq Elm Mərkəzi

Az1018. Azərbaycan. Bakı şəh., Zığ yolu, 20q
 Tel./Fax: (+99412) 4471404; (+99455)2141031
 E-mail: İsgenderzadeh@rambler.ru

[Http://vektor.sayt.ws](http://vektor.sayt.ws)

VEKTOR

**International
Scientific Center**

Zig yolu, 20q. Baku Az1018. Azerbaijan.
Tel./Fax: (+99412) 4471404; (+99455)2141031
E-mail: lsgenderzadeh@rambler.ru

[Http://vektor.sayt.ws](http://vektor.sayt.ws)

8942-4
Az2
N91

SEVİNC NURUQIZI

QİSƏS

F. Köçəri adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KITABXANASI
INV. № 94986

«VEKTOR» Nəşrlər Evi
Bakı-2005

REDAKTOR:
HÜSNİYYƏ

RƏSSAM:
SARA MANAFOVA
*Əməkdar incəsənət xadimi,
«Qarabağ-taleyim mənim» silsiləsindən*

Sevinc NURUQIZI «Qisas».
«Vektor» Nəşrlər Evi. Bakı, 2005. 140 səh.

*Kitab «VEKTOR» Beynəlxalq Elm Mərkəzinin Fəxri Doktoru,
Türkiyəli araşdırmaçı-yazar, folklorşünas NAIL TANIN
maliyyə dəstəyi ilə nəşr edilib.*

N 4702060207-130
121

© «VEKTOR» Beynəlxalq Elm Mərkəzi, 2005

QİSAS

Qapı açılan kimi qaranlığı vahiməyə salan güclü işıq seli içəri təpildi. Işıqlı məkanlar üçün o qədər də gözqamaşdırıcı olmayan işıq dəhşətli zülmətə adət edənləri təşvişə saldı. Heyvanlar narahat-narahat boylandılar. Qaranlığı özlərinə doğma bilən uşaqların göz bəbəkləri dəhşət içində oynadı. Düşən işıq heç kəsi sevindirmədi. Çünki gözü qaranlığa öyrəşənlər düşən işıq selinin bu dəfə də həmişə olduğu kimi söyüş, hədə, qorxudan başqa bir şey gətirməyəcəyinə əmin idilər. Burada başqa hər bir ehtimal sərsəm adamın sayıqlamaları təsirini bağışlaya bilərdi. Bu məkanda bütün ehtimallar donmuşdu. Bu məkanda sevinc torpağa gömülmüşdü. Bu yerdə yalnız dəhşət hər an gözlənilən arzuolunmaz qonaq idi. Hərçənd, onu qonaq adlandırmaqda nə qədər böyük səhvə yol verdiyimi yalnız və yalnız bu qaranlıq məkanın sakinləri anlayar, qənaətimə görə məni məzəmmət edə bilərdilər. Çünki çoxdan, lap çoxdan artıq dəhşət qonaq olmaqdan bezmiş, burada məskunlaşmaq qərarını vermiş, verdiyi qərardan məmnun halda gündə bir neçə dəfə özünü göstərmişdi... Yenə də həmin bu dəhşətin şahə qalxmaq anı idi. Çünki o gəlmişdi... Həmin o qara əl sahibi. Pəyənin bu başından o başına qədər onun nəhəng addımları ilə düz on addım idi. Bu dəfə isə addımlar daha geniş atılmışdı:

- İki, üç, dörd...Yeddi, səkkiz, doqquz...

Üçü də səksəndi. Üçü də eyni anda düşündü:

- Bu gün doqquz addıma gəldi.

Gələn qəhqəhə çəkdi:

- Ha - ha - ha... Nə sərilmisiniz peyinin içinə?! Ha-ha-ha... Deyəsən, yeriniz rahatdır. Siz vəhşisiniz... Bu samanın içində neçə il sağ qalmaqlar? Ara, heyvan da bir belə yaşaya bilməzdi burda. Ara, sizin canınız it camıdır... And olsun Allaha ki, it camıdır.

Alaçaranlıqda irəli uzanan əl arıqlıqdan quş kimi olmuş uşaqların hərəsinin boynunun dalından bir dəfə yapışdı. Bir həmlədə hərəsini bir tərəfə tulladı. Gördüyü işdən ləzzət alıb, həvəslə qarnını sıgalladı. Qaliblərə xas iyrenc bir əda ilə diqqətlə qarşısındakı qadını nəzərdən keçirdi. Əlini atıb onun arıq çənəsini qaldırdı. Qadın başını yana çəkdi. Onun əlindən qurtarmağa can atdı. Olmadı. Gözləri qarşısındakı iyrenc sifətə baxmaq məcburiyyətində qaldı. Onun cürümüş dişləri arasından yağan üfunətli sözlər qadının boynuna-boğazına çırpıldı:

- Hə nədir, düz demirəm? Danış da. Yəni, doğrudan da, sən heç nə istəmirsən? Heç nə? Bütün günü bu küçükləri qoltuğuna vurub oturmusan bu "imarətdə". Ha - ha-ha... İstəsən, günün xoş keçər.

Qadın nifrətlə qarşısındakı əcaib sifətə baxdı. İnilədi:

- Çək əlini! Vəhşi.

- Sən bir bunun özünə bax. Cındır. Ləçər,- deyə qara əl sahibi gözləmədiyi münasibəti görmüş kimi hiddətləndi. Sonra qapqara əlləri qadının ağılı-qaralı hörüyünə tərəf uzandı. Onu biləyinə dolayıb qadını sürüdü. Uşaqlar bu hörüyün dalınca sürünən qupquru qollardan, ayaqlardan yapışdılar:

- Cəhənnəm olun, buradan. Cəhənnəm olun...

Qapqara əl yiyəsinin ağzından tökülən tüpürcəkli söyüşlər ayaqlardan və qollardan yapışmış heysiz əlləri boşaltdı. Uşaqlar aralıda qaldı... Qara əl yiyəsi hörüyün arxasınca gələn bədəni dikəltdi. İyrenc nəzərlərini gözəlliyini itirməmiş gözlərə zillədi:

- Üzümə bax, bax üzümə...,- söyüşlər bir-birinə calandı. Qadın güclə nəfəs ala-ala yalnız bunu deyə bildi:

- Söymə...

- Danışsın. Deməli, hələ ölməmişən. Onda üzümə bax. Bax, üzümə... Baxmırsan, hə, baxmırsan?!

İndi boynuna-boğazına çırpılan təpiklər oldu. Uşaqlar yenə də yüyürüşdülər. Samir arxadan onu yumruqlamağa başladı:

- Əl vurma, ona. Əl vurma, anama!

- Kəs səsini, küçük... Məni yumruqlayana bax. Sənin bütün nəslini boğmuşam ovcumda... Ha-ha-ha... Milçək kimi... Əzmişəm. Qalmayıb. Heç kim qalmayıb. Bütün Azərbaycan silinib Yer üzündən. Bircə siz qalmısınız - cındır ana, bir də üç küçük. Ha-ha-ha... İnan, inan, Karen yalan danışmaz. Karen düzünü deyər. Yoxdur o. Yoxdur. Yerində küllük qalıb. O küllükdə gözə dəyən yalnız əcdadlarınızın sümükləridir. Gecələr yurd yerlərinizdə çaqqallar dolaşır. Bayquşlar ulaşır... Ha-ha-ha... Məni vurana bax? Küçük...

Qadın sürünüb uşağı onun əlindən almağa cəhd etdi:

- Burax, get burdan. Allah xatirinə, get.

Qara əl yiyəsi qadının sinəsindən vurub onu yerə yıxdı. Yaxınlaşıb ayağını boğazına dirədi. Hırıldadı:

- Hə, necədir? Bugünkü məşq xoşuna gəldi?! İndi nə deyirsən? Gedirsən, mənimlə? Gedirsən?

Qadın xırıldadı. Boğazını onun ayağı altından xilas etməyə cəhd göstərdi. Güclə eşidiləcək səslə Allaha yalvardı:

- Tanrım, özün mənə kömək ol! Tanrım!

- Yox, hara qaçırsan, hara? Sən kor quyuya düşmüşsən. Səni burdan heç fələk də çıxarda bilməz. Onu bil ki, səni sürüyə-sürüyə apararam. Karenin əlindən gəlməyən iş yoxdur. Karen səni bilirsən, neyləyər?! Amma eləmir. Çünki istəyir ki, özün gedəsən. Biqeyrət kişilərinizin acığına... Deyəsən, Karenan, əsl kişi sənsən. Bütöv Azərbaycan sənə qurban. Ha-ha-ha...

Qadın huşunu itirdi. Işığın gətirdiyi dəhşətli kabus onun yerə yığılmış vücuduna bir neçə təpik çırpıb pəyəni tərək etdi. Qapı çırpıldı. Söyüş, hədə, qorxu gətirən işıq çırpılan

qapının arxasında itdi. Uşaqlar onun bayıldığı anı ayılmağa çalışdılar.

Sevda özünə gələndə günün nə vaxtıydı çətin ki, bilinəydi. Ətrafda ölü kimi düşüb qalmış uşaqları əl havasına tapdı. Heysiz başını sinələrinə söykəyib nəfəs alıb almadiqlarını yoxladı. Rahatlaşdı. Yatmışdılar. Sonra nə baş verdiyini xatırlamağa çalışdı. Payız küləyinin yellətdiyi yarpaq kimi bütün bədəni əsdi:

- Gəlmişdi... O gəlmişdi. Ciyəri param-parça olmuş. Bəs sonra?

Bir xeyli düşündü. Həyəcandan korşalmış yaddaşını çək-çevir etdi:

- Allaha şükür, balalarım salamatdırlar. Yatıblar körpələrim... Soyuq otaqlarında. Küləş yataqlarında.

Gözləri bir nöqtəyə dirəndi. Bir neçə dəqiqə hərəkətsiz qaldı. Yanaqlarından axan damcılar əlinin üstünə süzüldü. Onları silməyə cəhd etdi. Damcılar ara vermədi. Gözləri gecənin müdhiş qaranlığında işıldadı. Damcılar bir-birini qovdu...

- Lap o yağışa bənzəyir. O yağışa... O gün yağan yağışa...

Xatirələr onu ötən günlərə apardı. Yağışın səsini bu gün yağırmış kimi eşitdi.

- Sevda, xəstələnəcəksən. Başdan-ayağa su içindəsen.

- Sən nə danışırısan, Murad. Heç belə yağışda da adam xəstələnər? İliqdır. Elə bil göydə qızdırıb tökürlər.

- Yaz yağışıdır. Eşidirsən, yaz yağışı.

Murad əllərini onun yağış damcılarını ilə naxışlanmış yanağında gəzdirdi. Damcılarını silməyə cəhd etdi. Yanaqları od tutub yandı:

- Xeyri yoxdur, Murad. Onsuz da bir ucdan yağır. Sən onları silib qurtara bilməzsən,- deyə Muradın əllərini üzündən ayırmağa çalışdı. Murad nə isə demək istədi. Sevda əlini onun dodaqlarının üstünə qoydu.- Danışma,

Murad. Dinmə. Yağışın nəğməsinə qulaq as. Gör, nə gözəl musiqidir.

- Məhəbbət nəğməsi oxuyur yağış. Damcılar demək istəyirlər ki...

- Sus, Murad, sus.

- Yox. Niyə susum ki? Axı bu yağış elə-belə yağmır. Mən xahiş eləmişəm səmələrdən. Demişəm, bir yağış göndərin. O, məndən cəsarətli çıxsın. Öpsün Sevdamin yanaqlarından. Mənim əvəzimə... Mənim...

- Murad... Belə sözlər danışma. Xahiş edirəm. Utanıram.

- Axı, sevmək nə vaxtdan eyib sayılıb? Mən bu anı çoxdan gözləyirəm. Lap çoxdan. Səninlə üz-üzə duracağımız anı. Sənin gözlərinə baxa biləcəyim anı... Sənə yaxın olacağım anı...

- Murad...

- Sevda, niyə əsirsən?

- Qorxdum.

- Nədən?

Sevda qapqara kirpiklərini endirdi. Onlara düzülmiş yağış damcılarını yanağı aşağı süzüldülər:

- Sənin cəsarətindən.

Murad əlini onun yanağında gəzdirdi:

- Sən buna cəsarət deyirsən?! Mən qorxağın biriyəm, qorxağın. Gəzsən, bütün dünyada mənim kimi qorxaq tapa bilməzsən. Mən bunu deməyə çoxdan hazırlaşırım, lap çoxdan. Hər gün deyəcəyim sözləri təkrarlayıram...

Sevda güldü. Şən gülüşü yağışın zümzüməsinə qarışıb bağa yayıldı:

- Yəqin güzgünün qabağında məşq eləyirmişsən... Ay səni. Mən də deyirəm... Ha-ha-ha... - Sonra qəfil susdu. Ciddi görkəm aldı. - Murad, sən yaxşı oğlansan...

Anasının səsi onların söhbətini bir anlıq kəsdi: "Sevda, ay bala, nə gəzirsən bu yağışın altında?! Gəl, yığış evə".

- Murad, mən gedim... Anamdır...

Murad onun əlindən yapışdı. Saxlamağa cəhd etdi:

- Yox, dayan. Səni indicə tapmışam. Hara buraxıram?!

Özünə tərəf çəkdi. Su süzülən saçlarını sıgalladı. Sınəsinə sıxmaq istədi. Sevda cəld hərəkətlə onun əlindən çıxdı:

- Murad, xahiş edirəm, belə etmə. Eşitmədin, anam çağırır. Getməliyəm...

- Bir az da. Cəmi bir neçə dəqiqə... Xahiş edirəm...

- Murad...

- Yaxşı, onda bir şərtlə... Sabah elə bu vaxt, bu ağacın altında... Bu alma ağacının. Yaxşımı?! Gözləyəcəyəm,- dedi. Sonra çəhrayı çətirə bənzəyən ağacdən bir çiçək dərdi. Sevdanın su süzülən saçına taxdı, əli isə onun yanağında gəzdi. Sevda qaçıb uzaqlaşdı. Muradın əli havada qaldı...

Yenə qapı cırıldı... Bir anda çiçəkli alma ağacı da, mavi səmədan ələnen yaz yağışı da yox oldu. Nağıllardakı kimi yenidən qaranlıq dünyaya düşdü. Yağış əvəzinə üstünə dəhşətli kədər yağdı. O bu kədər selinin altında boğulacağını zənn etdi... Çırpındı... Yaralı quş kimi özünü o tərəf-bu tərəfə çırpdı. Addım səsləri yaxınlaşdı. Əllərini geniş açıb yuxuda olan balalarını arıq vücudunun arxasında gizlətməyə çalışdı... Alınmadığını görüb onun addımlarını saymağa başladı:

- Yeddi, səkkiz, doqquz, on....

Onuncu addımda yenə qarşısında o dayandı... Qara əlin dəhşətli sahibi:

- Hə, ayılmışan?! Ölmədin, qaldın?! Qorxma, sənə heç nə olmaz. Sən o boyda hər başı yemisən, o yekəlikdə el başı yemisən. Ölsən onda ölərdin... Yalın ayaqlarınla buz bağlamış dərələrdən keçəndə. Ayaqların gömgöy göyərək şişəndə. Qucağında balanın sinəsi paralananda... Hə, yenə də sayım...

- Bəsdir, Allah xətrinə, sus.

- Sus... Sus... Ölmürsən... İt ölər, sən ölməzsən. Amma yaşamaq da istəmirsən. - Qəhqəhə çəkdi. - Özün bil. Bir də axı nəyini qoruyursan? Nəyin qalıb, ay cındır? Bayquşa oxşayırsan. Bay. Bay... Bayquşa.

Bunları deyib rahatlaşdı. Sonra nə üçün gəldiyini xatırladı:

- Bura bax, küçüklərin hanı?

- Neynirsən, onları? Hə?! Yatıblar uşaqlar.

- Ara, sən bir bunların kefinə bax?! Yatıblar, yatıblar. Ha-ha-ha... Domotdixa gəliblər. Azərbaycandan Ermənistan yaylaqlarına... Kef eləyirlər özləri üçün. Yatıblar. Hm... Maraqlı məsələdir... Yatıblar... Az, ləçək, mən ölmüşəm, onlar yatsınlar?! Kül düşüb Karenin başına?! Hanı Samir?

- Dedim axı, yatıblar. Yatıb Samir,- ürəyinə nə isə damıbmış kimi həyəcanla əlvə etdi,- neynirsən, Samiri?! Gecənin bu vaxtı. Hə? Neynirsən onu?

- Bordağa bağlayacağam. Yeyib-içib kökəlsin... Bərəltmə gözlərini... Deyirəm, Samir hanı?- Əlini atıb yatmış uşaqlardan birini qaldırdı. - Budur? Yox, bu deyil,- yuxulu uşağı yerə buraxdı. Uşaq inildədi. - Bu deyil... Bəs hansıdır? Haradasan, ay Samir?! Köpəkoğlu.

Uşaqlar ayılıb vahimə içində analarına qısıldılar. Samirin dəhşətdən bərəlmiş gözləri ona zilləndi.

- Hə, durdun? Nə görürdün yuxuda? Yəqin xaraba yurdunuzu, eləmi? Ac toyuq yuxusunda darı görür. Dur... dur ayağa, tez elə.

Sevda irəli atıldı. Samiri onun əlindən almağa çalışdı:

- Ver bura, ver balamı. Karen, sən körpələrinin canı...

- Çəkmə, mənim uşaqlarımın adını. Bir də eşitsəm, gözlərinin ikisini bir deşikdən çıxardacam... Aparıram, kefim belə istəyir. Özüm bilərəm. Ürəyim istəyər, aparıb başını kəsərəm. Stəkan dolusu qanını içərəm... İtə-qurda yem eləyərəm. Dərisinə saman təpib, bostana basdıraram.

Sevda hönküdü. İnildədi:

- Sən insan deyilsən. Sən vəhşisən. Vəhşi.

- Ulama. Samir şefə lazımdır. O tapşırıb.

Bunu deyib, boynunun dalından yapışdığı Samiri dikəltdi. Kürəyindən çırpı-çırpı qapıya tərəf apardı. Kəhər kişnədi. Sevda hönkürə-hönkürə Kəhərə tərəf süründü:

- Apardılar, Kəhərim, Samirimi apardılar. Deyəsən, məndən betər yandın. Kişnə, elə kişnə ki, yer-göy od tutub yansın! Elə kişnə ki, Muradım oyansın! Mənim səsim çıxmır daha. Mənim hənim batıb. Sən çağır. Çağır gəlsin... Alsın balasını qatillərin əlindən... Kişnə, Kəhərim, kişnə!...

Kəhər daha yanıqlı səs çıxartdı. Sevda onun qara gözlərinə baxdı:

- Ağlayırsan, eləmi, sən də ağlayırsan? Kəhər, balam çaqqal ağızında getdi. Can Kəhərim, bəlkə sən bilirsən, hə, balam hara getdi?! O vurğun vurmuş apardımı, geri qaytarmaz. Samirimi biryolluq apardı.

Sevdanın hönkürtüsü Kəhəri silkələdi... Kəhər dil açıb danışmaq istədi. Bacarmadı. Ürəyindəkilər az qaldı sinəsini parçalasın. Tövşüdü... Burnunun pərelərindən buxar püskürdü. Hirsini, havasını çıxartmaq üçün yenidən qiyyə çəkdi. Sevda huşunu itirib yıxıldı...

Yenə də o gəlmişdi... Murad... Hərbi geyimdə idi. Yamyaşıl çinara bənzəyirdi. Sevda onun saçlarını qarışdırdı. Dərdini gizlətməyə çalışdı:

- Nə olub, sənə? Niyə kədərlisən? Gözlərindən kədər axır. Yanaqların islanıb. Həmin o yağışda olduğun kimi. Eynən həmin o yaz yağışı kimi... Yadındadır?

- Yadındadır, Murad, yadımdadır. Amma bu kədər yağışıdır, Murad. Dərd yağışıdır. Kömək elə, Murad, tək çəkilsən dərd deyil. Ağırdır. Dağdır, qayadır. Çəke bilmirəm onu. Kömək elə, Murad.

- Kim incidib səni? Kim?

- Balamızı apardı, Murad. Samirimizi...

- Kim apardı onu? Kim? De! Danış, Sevda.

- O... O qara ölüm... Qapqara əlləri üstə alıb apardı balamı... Bəs sən niyə gec gəldin, Murad?! Bəs sən niyə məni tək qoydun, Murad?! Mənə yazığın gəlmədi?! Axı sən belə deməmişdin. Axı sən söz vermişdin ki, məni xoşbəxt edəcəksən... Niyə vədinə xilaf çıxdın, hə?! De, Murad, de. Niyə danışmırsan?! İndi mən bəxtiqara başıma haranın külünü töküm?! İndi mən kimə deyim dərdimi?! Kimi haraylayım?

Sonra Murad qəzəbindən parçalandı. Hər parçası bir tərəfə sıçradı. Sonra Sevda gördü ki, çinara bənzətdiyi heç də Murad deyilmiş... Qəzəbli bir çinar imiş. Muradı isə onun gövdəsinə sarımışdılar. Çinar rəngli yaşılı-qaralı hərbi geyimdə. Sinəsi şırım-şırım idi. Gözlərindən od yağırı. Qarşısında dayanan əli silahlılara qəzəblə baxırdı. Onlar qışqırırdı:

- De... De ki, Qarabağ ermənilərin qədim yurd yeridir. De, buraxaq çıx get, balalarını yığ başına, yaşa özün üçün...

Murad qəzəblə bu sözü deyən gözlərinin içinə baxdı. İkrahlı tüpürdü:

- Qarabağ sizin kimi tülkülərin yurd yeri ola bilməz. Bunu mən desəm də, heç kəs inanmaz.

- Demirsən, hə? Neynək, demirsən, demə... Demirsən, onda döz, görüm, necə dözürsən?!

Bunu deyib, erməni əlini yana açdı. Nə demək istədiyini o saat anladılar. Avtomatı ona uzatdılar. Avtomatın buz kimi lüləsi Sevdanın qucağındakı bələyə dirəndi. Açılan güllələr isti bələyində uyuyan körpənin ağappaq sinəsini al qana boyadı. Qan Sevdanın daşa dönmüş ovuclarında gölləndi, sonra biləklərində al-qırmızı şırımlar cızdı. Süzüldü... Bir-birini qovan nar dənələri kimi donmuş torpağın üstünə səpələndilər... Murad bu al-qırmızı dənələrin arasında Sevdanın qan çəkmiş gözlərini tapa bildi. Baxışlarıyla ona yalvardı. "Döz,- dedi,- dözməsən, sənə Sevda demərəm". Sevda da dözdü. Daş

oldu, dəmir oldu. Canından ayrılan körpəsi üçün bir damcı da olsun göz yaşı tökmədi... Durdu... Dayandı... Qəfil kökündən qopmuş ağac kimi yerə sərildi:

- Ha-ha-ha... Gorbagor oldu. İndi bircə-bircə o birilərini güllələyəcəyəm... İt küçükləri kimi.

Sonra Sevdanın üstünə bir vedrə su tökdülər. Onu qaldırıb ağaca söykədilər... Sonra isə...

Sonra baş verənləri Sevda öz gözləri ilə gördü. Bir-birinə qısılmış üç balası ilə birlikdə... Onların gözü önündə Muradın gen sinəsi bölük-bölük oldu. Parçalanmış sinəsindən fişqıran qan Sevdanın boynuna-boğazına çiləndi. Həmin o yaz yağışı kimi... İliq-ılıq damcılarla. Sevda son dəfə bədəninə Muradın hərərətini duydu. Sonra damcılar soyudu. Sonra onlar qırmızı dolu dənələrinə döndülər. Qırmızı dolu dənələri onun üzünü döydü... Gözlərinə, yanaqlarına çırpıldılar... Sevda səksəndi... Ayıldı... Düşdüüyü yerdən başını qaldırmağa cəhd etdi... Bacarmadı... Kəhər nalə çəkdi... Onun səsi qaranlığın bağrını yardı... Sevda hönkürdü.

Oturduğu kötüyün üstündə zümzümə etdiyi mahnı bütün əsəblərini yumşaldırdı. Köhnəlib xarab olmuş val kimi eyni şeyi dəfələrlə təkrarlama-təkrarlama əlindəki dəhrə ilə yonduğu ağac nazilənə qədər oxudu:

Saçın ucun hörməzlər

Gülü sulu dərməzlər,

Sarı gəlin.

Bu sevdə nə sevdadır

Səni mənə verməzlər

Ay, nənən ölsün,

Sarı gəlin, balam

Sarı gəlin, balam

Sarı gəlin!

- Ara, köpək uşağı yazır da. Qaymaqdır, ey, qaymaq, mahnı deyil. Adamın canına sarı yağı kimi yayılır. Ha-ha-

ha... Yaxşı almışığı əllərindən. Eləmişik erməni xalq mahnısı "Sarı gəlin". Köpək uşağı. Elə beləcə gəbərəcəksiniz. Siz yazacaqsınız, biz oxuyacağıq. Siz çalacaqsınız, biz oynayacağıq. Siz əkəcəksiniz, biz yeyəcəyik. Siz tikəcəksiniz, biz içində yaşayacağıq. Ha-ha-ha... Ya da uçurub tökəcəyik. Yerlə yeksan eləyəcəyik. Daş üstündə daş qoymayacağıq. Əşşi, nə təhər kefirmiz istəyəcək, elə də edəcəyik. Sizi əzə-əzə Böyük Ermənistan yaradacağıq. Məğrur qadınlarımız kölələrimiz olacaq. Ayaqlarımızı yuyacaqlar. Yataqlarımızı isidəcəklər. Bizim... Arilər nəslindən olanların... Erməni kişilərinin... Bizim hiyləmiz sizin qürurunuzla üstün gələcək. Bizim kələyimiz sizin kişiliyinizi yerə vuracaq. Bunu mən deyirəm... Mən Karen... Mən, lopabığ Vartanın oğlu. Ha-ha-ha...

Bayaqdan onun səsinə yuxudan ayılıb, həyəətə enən, əsnəyə-əsnəyə ərinin sərsəm hərəkətlərini izləyən Haykanuş pırpız saçlarını boynunun ardında düyünləyib, gərnəşdi:

- Dəli əlində qalmışığı. Nə olub, nə hırıldayırsan? Arpa yemiş eşşəyə oxşayırsan. Gecə yarısı səsinə atmışan başına. Cəhənnəm olub, gedib yata bilmirsən?!

- Məni istəyirsən?! Nə deyirəm, istəyirsən, gedək yataq da.

- Səni nəinki mən, heç küllükdə eşələnən it də istəməz. Cındırın biri cındır. Saqqallı keçi. Deyirəm get yat, bir az beynin dincəlsin, bəlkə aqlın gələ başına. Karen əlini tük basmış üzündə gəzdirdi. Boynunu-boğazını ovxaladı:

- Yata bilmirəm. Anlayırsan?! Yuxum gəlmiş. Qanırsan? Yata bilmirəm..., - bir qədər düşünüb, əlavə etdi. - Sözü düz, qorxuram.

- Qorxursan? Sənin kişi boynunu yerə soxum. Qorxarsan də, niyə qorxmayasın. Yer üzündə özün kimi

vəhşi yoxdur. Özün kimi cin, əcinnə gəlməyib Yer üzünə. Bütün günü çırpırsan pəyədəkiləri, yorulmaq bilmirsən...

- Ha-ha-ha... Mənə vəhşi deyənə bir bax?! Az döymüsən, Sevdanı? Dişlərinin yeri hələ qollarından çəkilməyib ki...

- Hər gün olmur ki... Hərdənbir. Suren yadıma düşəndən-düşənə. Bədbəxt qardaşımın qisasını alıram.

- İşə bir bax... Xanım əfəndi... Bilməmişdik... Sən keçmişləri xatırlaya bilərsən, mən yox? Mənə irad tutana bax. Ölüb Karen, yerdən götürəni yoxdur. Nədən narazısan, vəhşi arvadın da vəhşi əri olar.

- Məni özünə tay eləmə, xahiş edirəm. Sənin ağılında bircə fikir dolaşır. Yeyəndə də, yatanda da, hətta... O pəyəyə girib gücünü sınamaq. Ona görə də yuxuların ərşə çəkilib. Gecəni səhərədək çaqqal kimi vaqqıldayırsan. Başım-beynim gedib sənin iniltini dinləməkdən. Pəyədəkilərin də canı it canıdır. Ölmürlər ki, qurtarsınlar sənin üzündən.

- Kəs, kəs... Bunu demə... Onları təpikləmək mənim ən böyük əyləncəmdir. Ölsələr, məhv olaram. Məhv... Anlayırsan, axmaq. Bir də belə demə. Eşitdin...- Onun üstünə qılandı, vurmaq istədi. Sonra nə düşündüse dayandı.- Min dəfə demişəm hirsəndirmə məni. Əlimdən xəta çıxar. Vuraram, şikəst olarsan.

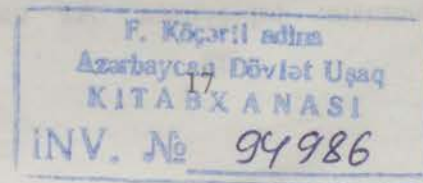
- Ha-ha-ha... Şikəst olaram? Ha-ha-ha... Şikəst ha... Mən, sənin yumruğundan... İşə bir bax, gör necə güclüymüş, heç xəbərimiz yox imiş... Ay yazıq, səndə heç quş gücü də yoxdur. Gör nə vaxtdır döyəcləyirsən o musurman arvadını?... Gör nə vaxtdır... Hələ yaşayır. Sənə zülm edə-edə. Sənə acıq verə-verə. Elə bilirsən sən onu incidirsən?! Yox, əlahəzrət cəllad, yox. O, səni... Əlbəttə, o... Dözümü ilə, qüruru ilə.

- Bu, heç də sən düşündüyün kimi deyil. Yox. Mən qəsdən yavaş vururam. Mən ləzzət ala-ala öldürəcəyəm onları. Sevdə mənim şikarımıdır. Pişik də siçanı tutan kimi

həzmi-rabedən keçirtmir. Əvvəlcə onun ölüsü ilə oynayır. Həzz ala-ala. Əvvəlcə gözü doyur, sonra qarnı. Bir də ağzına gələni çərənləsən, səni ondan qabaq öldürərəm. O möhtəşəm günü görməzsən. Dənizdən-dənizə böyük Ermənistan yaranacağı günün sevincini yaşaya bilməzsən. Onlar isə hələ yaşayacaq. Sürünə-sürünə, daş-divar yeyə-yeyə. Yaşayacaqlar... Mənim üçün, sənin üçün, bu məkanın türk ətinə yerikləyən bütün erməniləri üçün... Görərsən, nə edəcəm... Mən Karen. Görərsən. Yavaş-yavaş satacam onları. Zapçast eləyib, satacam. Birinin ürəyini çıxardacam, birinin böyrəyini. Başqa birisinin gözlərini oyacam. İndi erməni biləcək nə imiş türk gözü ilə cahana baxmağın xoşbəxtliyi, türk ürəyi ilə nəfəs almağın səadəti, türk böyrəyi ilə... Türk böyrəyi ilə neyləməyin? De, də. Kömək elə, dil pəhləvanı. İndi erməni biləcək əsil zövqü necə almaq olarmış. Şuşanın, Kəlbəcərin yaylaqlarında dincələn erməni. Qarqarın dəli sularında, Erginin nəhayətsiz genişliyində at oynadan erməni. Eşitdin, köpəyin qızı?!

Haykanuş gözlərini ovuşdurdu. Ağzını geniş açıb əsnədi. Əti sallanan qollarını qaldırıb, yenə də pırtlaşıq saçlarını qaydaya salmağa çalışdı:

- Bütün dediklərin vecsiz bir qorxağın sayıqlamalarıdır. Ac toyuq haqqında bir söhbət var ha... Yazıq ac toyuq. Lap sənin kimi yuxular görürmüş.- Ucadan güldü. Həyətin ortasında fırlanmağa başladı. Karenə acıq verə-verə sözünə davam etdi.- Amma ac toyuq səndən fərqli olaraq yatırmış. Bəs sən bu yuxuları nə vaxt görürsən?! Sərsəm. Kütbeyin. Səndən kişi olacaq, mən də görəcəm. Daş yağacaq həmin gün. Göylə Yer birləşəcək. Çığıracam: "Ay, camaat, xəbəriniz olsun, Karen kişi olub. Qorxaq Karen. Gecələri qorxusundan köynəyimin altında keçirən Karen". Mən getdim yatmağa. Sən otur burada. Gecəquşu.

Karen Haykanuşun dalınca baxıb tüpürdü. Əlindəki dəhrəni hirsələ üstündə oturduğu kötüyə çırpdı:

- Tfu. Tümunuza lənət! Hamınızın. Hamınız tülkü kimi bicsiniz. Hamınız namussuzsunuz. Ölürsünüz türk kişiləri üçün. Əldən gedirsiniz... Sürtüklər... Bu, həmişə belə olub. Erməni ilə musurman qonşu olan gündən. Ölmüsünüz onlardan ötrü. Ağzınızın suyu axıb. Ətli-ətli budlarınızla, yekə-yekə sinələrinizlə, ehtirasdan alışan dodaqlarınızla gəl-gəl demisiniz türk kişisinə. Alimimiz də türkün belindən gəlib, prezidentimiz də. Əski olub erməni qadını. Türk kişisinə harda gəldi, necə gəldi sərilen əski. Hamınız belə olmusunuz. Sən Haykanuş da, mənim anam Roza da, o birinin bacısı Siranuş da, bir başqasının qızı Anuş da... Hamınız, hamınız..., - öz danışdıqlarına dözməyib hönkürdü. - Nə bilim nə oyundan çıxıb sənin anan? Kimdən qazanıb səni,- yonduğu ağacı qolu gəldikcə tulladı. Tüklü, pırpız başını əlləri arasına alıb, sıxdı. Boynunu ovxaladı. - Tfu... Özümlə bacara bilmirəm. Bu, nə vaxta kimi davam edəcək? Get-gedə lap qanıçən olub gedirəm. Qəlbimdə bir dənə də olsun mərhəm hiss qalmayıb. Sevgi deyilən şey mənə yaddır. Nifrət məni dəli edəcək. Goru çatlasın. Dərin getsin, gorbagor olsun atamı. Körpəlikdən üzü bəri gündə yüz dəfə atamın lopa bıqları tərpenəndə bu sözləri eşidərdim: "Türk sənin düşmənidir. Bunu bil! Bir də deməyəcəyəm... Amma deyərdi. Hər gün, hər saat, hər dəqiqə. Hərdən elə bilirdim kişi dəli olub. Amma dəli-zad olmamışdı. Başı saat kimi işləyirdi. Əvəzində məni dəli elədi... Mənim əməllərim dəlilikdir... Mən xəstəyəm, ruhi xəstə... Mən bütün elədiklərimdən həzz alıram. O körpələrin quruyub, büzüşmüş bədənlərinə çırpdığım tēpiklər mənə ləzzət verir. Hər dəfə qabırğalarının taqqıltısı qulağıma gələndə xoşhal oluram. Özümü əsil qəhrəman kimi hiss edirəm. Bayaq Haykanuşa dediyim kimi yox, var gücümlə çırpıram onları. Nə qədər gücüm var hamısını toplayıram. Az qalıram yoldan

keçənin, göydən uçanın gücünü, qüvvəsini də bircə alam. Sınmır... Sındıra bilmir bu zərbələr onu. İşə bir bax. Onun heysiz canındakı qürurun qarşısında mən cılızlaşırım. Mən öz gücsüzlüyümü get-gedə daha aydın dərk edirəm. Quduzlaşırım. Vəhşiləşirəm. Hövsələdən çıxıram... Sındıra bilmirəm köpəkqızını. Sınmır, əyilmir, yazıqlaşmır. İnsandır, yoxsa cindir, şeytandır? Bilmirəm. Təkcə onu bilirəm ki, bir türk qadını yüz orduya dəyər. Bir türk qadını... Tfu... Yoxsa bizimkilər kimi. Çox çəkməz, belə getmə, erməni arvadları fahişələrə, erməni kişiləri isə qısır qatırlara çevriləcək...

Kötüyə sancdığı dəhrəni alıb boynuna yaxınlaşdırdı. Sərt hərəkətlə onu öz üzərinə endirmək istədi. Yarı yolda qolları boşaldı. Dəhrəni qolu gəldikcə tulladı. Barmaqlarını gicgahlarına dirəyib, bir xeyli belə durdu. Kəhərin vəhşi kişnərtisi gəldi. Karen əlləri ilə qulaqlarını tutdu. Yanında atılıb qalmış pencəyini götürüb başına bülədi. Kəhər kişnədi. Karen sərsəm adamlar kimi qışqırdı:

- Bədir... Dayan... Dayan... Tanrım, dəli oluram...

Kəhərin dəli kişnərtisinə dözmək Karen üçün faciə idi. Bu faciəni gecənin qaranlığında yaşamamaqçün vahimə içində durub evə qaçmaqdan başqa bir yol görmədi. Əynindəkiləri soyunmamış özünü yatağına saldı. Haykanuşa nəvazış göstərib qorxusunu yatırtmaq istədi. Alınmadı. Yuxulu arvadı deyindi. Onu küçə soyüşü ilə söydü. Karen fikrindən daşındı, üzü divara çevrildi. Yorğanı başına çəkib, yuxuya getməyə çalışdı...

Dəhşət... Üstünə yerişən bu qapqara vəhşi kimdir? Gözlərinə bax! Onlardan qan damcılayır. Damcı-damcı... Ağzından qaynar buxar püskürür. Buxar onun üzünü qarsır... Buxar onun üstünə yerişir. Buxar onu boğmağa başlayır... Ay aman... Nəfəsi kəsilir. Boğulur. Xırıldayır. Üstünə yerişən canlı dəhşətli bir kişnərti çəkir... Kəhər... Kəhər... Bu, sənən? Nə istəyirsən, Kəhər? Boğuluram.

Nəfəs alma, Kəhər. Nəfəsin məni yandırır. Bu cəhənnəm körüyüdür, yoxsa... Yox, yox... Kəhər...

Sonra Kəhərin gözlərindən damcılayan qan ətrafında gölləndi... Sonra o, bu qan gölündə çabalamağa başladı. Acı buxar onu boğdu. O, iki əli ilə boğazından yapışdı. Köynəyini parçaladı...

- Dur, görüm. Dur, otur. Özünə gəl...

Gözlərini açdı. Donuq nəzərlərlə ətrafa baxdı.

- Ey, sən inləyəm...

Karen ətrafı nəzərdən keçirdi. Yuxulu gözlərinə əvvəlcə yatağında oturmış Haykanuş əcaib göründü. Hətta onun qapqara sifəti və yekə başı bir anlığa Kəhəri də xatırlatdı... Sonra zehni bir qədər avazıdı... Durub yerinin içində oturdu:

- Yuxu görürdüm.

- Görərsən də...

Haykanuş ona ikrahla baxdı. Ağızını açıb nə isə demək istədi. Karen onu susdurmağa çalışdı:

- Dinmə... Qulaq as. Gör, Kəhər necə kişnəyir?!

Eşidirsən?

Arvadı ona əhəmiyyət vermədi. Deyinə-deyinə yuxuya getməyə çalışdı... Çox keçmədi xoruldadı...

Samir ayılanda hər tərəf işıq idi. Günəşin qızılı telləri kirpiklərini oynadırdı. Gör nə vaxtdır kiçik pəyə qapısından düşən qorxunc işıqdan başqa bir şey görməmişdi. Bir anlıq xoşbəxt oldu. Bir anlıq xoşbəxtliyin səadət dolu lövhələri beynindəki bütün dəhşətləri üstələdi... Budur, o, ağ mələfəli yatağındadır. Bayırdan anasının qəhqəhəsi eşidilir. Atasının səsi gəlir:

- Çox yatma dur, ay tənbel

Yatsan, olar iş əngəl.

Samir gülümsəyir. Yalın ayaqlarını döşəməyə ehmalca basıb qalxır ki, körpə Fidanı oyatmasın. Sonra baxır ki, Fidan nə gəzir. Beşiyi bomboşdur. Sən demə,

hamı qoçaqmış. Kamil də, Cəmil də, lap elə Fidan da. Tənbel təkçə o imiş... İşə bax... Gör necə yuxuya qalıb. Sonra qoçaqlar tənbeli su atəsinə tutur. İş burasındadır ki, atası da onlara qoşulur. Evin qarşısında bitən böyük tut ağacının altındakı masaya ağ süfrə salıb, silib parıldatdığı stəkanları zümzümə edən samovarın lüləyinin dibinə düzən anası işə qarışmasaydı, onun vəziyyəti pis olacaqdı:

- Murad, sən də qoşulmusan uşaqlara?!

- Bunlar uşaqdırlar bəyəm? Gör, nə boyda kişi olublar?! Samir cəzalanmalıdır. Mütləq. Çünki çox yatıb.

O, gözlərini ovxalaya-ovxalaya səhvini düzəltməyə çalışır:

- Yuxuya qalmışam.

- Deməli, yaxşı əsgər olmayacaqsan.

- Ata, yaxşı da, bax qoluma,- deyib, Samir əzələlərini şişirdir.

- Ay qorxutdun, ha! Kamil, Cəmil, yuxuya qalanı çimizdirin...

Sonra yenə hay-küy. Gülüşmə... Qovalaşma. Nəhayət, süfrə arxasına keçirlər. Tez-tez masanın ağ örtüyü üstə düşən ağappaq, şirəli tutlar səhər yeməyini tamamlayır:

- Yeyin, durun, qoçaqlar, tutlar bizi gözləmir. Tökülürlər. Çadırı tutun, çırpın.

Sonra yenə gülüşmə, səs-küy. Tut ağacının altında açılmış çadırdə təbil çalan ağappaq tutlar... Sonra tut qonaqlığı. Bal kimi tut şirəsindən göynəyən çənələri... Sonra... Sonra... Sonra...

Xatirələrdən ayrıldı. O saat da sifətinin qorxu qarışıq dəhşət ifadəsi yerinə döndü. Xoşbəxt uşaq təbəssümü yoxa çıxdı. Həyəcanla ətrafa baxdı. Durub çarpayının küncünə qısıldı. Büzüdü:

- Səhərdir? Səhər açılıb? Nə olsun? Bunu mən haradan bilirəm? Səhərin mənə nə dəxli var? Bu, nə işıqdır, belə. Ana, ana, bu, nə işıqdır?- Əlləri ilə gözlərini tutdu. Bir xeyli belə qaldı. Sonra yenə gözlərini açdı.

Qışqırdı.- Mən haradayam? Ana! Birdən-birə bir belə işi hardan çıxdı? - Yumrulandı. Ağ mələfəni başına çəkdi. Tərpənmədi. Sonra qəfildən qarşısında qoyulmuş üstü yemək-içməklə dolu masa gözüne sataşdı. Ətrafa göz gəzdirdi. Bura necə düşdüyünü xatırlamağa çalışdı.- Bu nədir belə? Mən haradayam? Hara gətiriblər məni? Bu masanı kim qoyub bura? Kim? Ana...- Ağladı. Qalxıb pəncərəyə yapışdı. Həyətə baxdı. Heç kim gözə dəymirdi. Amma nə isə dəhşətli bir şey görəcəkmis kimi tez gözlərini qaçırdı. Nəzərləri yenidən önündəki masaya sataşdı. Onun üstünə yığılanların nə olduğunu Samir artıq çoxdan unutmuşdu. Bir anlıq ona elə gəldi ki, bu rəngbərəng kağızlara bükülmüş şınılər patrondur, qumbaradır. Bu saat partlayacaq, onların parıldayan kağızları qəlpələrə ayrılıb onun gözlərinə sancılacaqlar. Sonra o, ikrahla irəli uzanan əlinə baxdı. Sapsarı günəş kimi işıq saçan almanı götürməkdə olan əlin onun olmadığını zənn etdi. Onu sərt hərəkətlə geri çəkdi. Əl də o saat çəkildi... Onunku idi... Düşməne nifrətlə dolu ürəyi kimi, qəzəbdən alışıb yanan gözləri kimi... Onunku idi. Masanın üstündəki cürbəcür yeməli şeylərə baxıb aç mədəsini iştaha gətirməmək üçün gözlərini yumdu. Qeyri-ixtiyari udqundu. Anası, qardaşları haqqında düşündü. İçdikləri peyin iyi verən suyun, peyin dadı verən çörəyin üfunətli qoxusu gəldi burnuna. Gözlərini açdı. Rəngbərəng masa gözlərinə dürtüldü... Ye, ye, ye, bizdən... Ananın, qardaşlarının da əvəzindən, ye! Qarnın partlayana qədər, gəlib ağzından tökülənə qədər, ye,- deyə çıxırışdı almalar, naringilər, konfetlər... Hərəsi bir əli avtomatlı erməni oldu. Hərəsi bir güllə olub beyninə, sinirlərinə sancıldı. Onların səsine gecəni səhərə qədər ağlayan qardaşının üzülmüş səsi qarışdı. İnildədi... Sonra pişik cəldliyi ilə yerindən sıçradı. Otaq boyu qaçmağa başladı. Divarları döyəclədi:

- Yox... Yox... Mən heç nə istəmirəm. Heç nə... Ey, kim var orada? Açın. Aç, Karen. Gəl aç, qapını. Mən

buradan çıxmaq istəyirəm. Ana, ana, haradasan? Ana, niyə məni bura gətiriblər?- Yumruqları ilə döyəclədiyi qapıya söykəndi. Yavaş-yavaş yerə çökdü. Ağladı.- Ata, sən haradasan, ata? İndi biz nə edək? İndi biz kimdən kömək istəyək? Hə? Dillən də, ata. Niyə gəlmirsən? Gəlib bizi bu vəhşinin pəncəsindən alıb aparmırsan? Ata, mən qorxuram Karenə. Çox qorxuram. Gecələr qələndə onun addım səsləri məni dəhşətə gətirir. Amma anama görə ağlamıram. Barmağımı dişlərimin arasında sıxıb, özümü bağırmaqdan güclə saxlayıram. O, çox dəhşətli, ata. Heç bilirsən nə eləyir? Anamı hörüklərindən tutub, sürüyür. Onu hara isə aparmağa çalışır. Sonra onu təpikləyir, təpikləyir, ta huşunu itirənədək. - Gözünü naməlum nöqtəyə dikib, söhbətinə davam edir. - Ata, yadına gəlir, sən "Məlikməmməd" in nağılını danışardın bizə. Oradakı divlərdən qorxub Kamil də ağlayardı, Cəmil də. Amma mən ağlamazdım. Sən də deyərdin ki, oğulsan. Amma Karenə görə ağlamaq istəyirəm. O, çox dəhşətli. Divlərdən, şeytanlardan, hər şeydən, hər kəsdən daha dəhşətli. Sən onu görməmişən, ata. Görsən, məni başa düşərsən. Ata, qorxma, mən dəli olmamışam. Bilirəm, bilirəm ki, sən yoxsan. Səni gözlərimin qabağında öldürüblər. Bir saqqallı erməni var idi. Səni ağaca sarımuşdı. Sən yaralı idin. Alnından qan axırdı. O saqqallı erməni yanındakılar ilə erməni dilində danışdı. O, nə isə deyəndə sən başa düşdün. Qəzəblə onun üzünə tüpürüb, dedin: "Onu görməyəcəksiniz. Tülkülük eləyə-eləyə çox uzağa gedə bilməzsiniz. Bir gün sizdən bütün elədiklərinizin hesabı sorulacaq. Onda Qarabağı qusacaqsınız. Onu uda bilərsiniz, amma həzm eləmək sizin işiniz deyil". Ata, nə demisən, hamısı yadımdadır. Mən gecələr o sözləri öz-özümə pıçıldayıb, sonra yatıram. Sonra onlar sənə acığına anamın qucağındakı Fidanı güllələdilər. Sən tərpənmirdin. Anam da daşa dönmüşdü. Fidanın qanı anamın əllərindən süzülürdü. Biz qışqırırdıq.

Sonra həmin o saqqallı dedi: "Gördün, çərənləməyin sonu necə olur? İndi de, de ki, Qarabağ ermənilərindir. De, götür külfətini, get yaşa özünçün. Özünüzkülərdən qorxursan, get Yerevanda yaşa. Bir vaxtlar onu da Qarabağ kimi udmuşduq. Amma qusmadıq. Mədəmiz həzm elədi. Bizim mədəmizin imkanları böyükdür, qardaş. Sən bizim dərdimizi çəkmə. O, Gəncəni də həzm eləyər, Naxçıvanı da, hələ desən, Bakını da. Yeyib, üstündən Xəzərin suyundan çəkərək başımıza. Olar pervi, vtoroy. Əla nahardır. Elədir?! De, de ki, Qarabağ sizindir". Sən qəhqəhə çəkdi: "Unutma, unutma, murdar, Andranik öləndə tayqulaq öldü. Onun qulağını Nuru paşa kəmişdi. Mədəsinin imkanlarından xoşu gəlməmişdi. Sənin də mədəni özbaşına qoymayacaqlar. Yadda saxla ki, səkkiz milyonun hamısı ağaca bağlanmayıb. Qarabağın yiyəsi var. Ora çaqqal-çuqqal oylağı deyil". Sonra o, avtomatını sənin sinəyə dirədi. Sən tərپənmirdin. Sonra...

Daha danışa bilmədi. Hiçqırıq onu boğdu. Qulaqlarında güllə səsləri uğuldadı. Qışqırdı. Qulaqlarını əlləri ilə tutub, hönkürməyə başladı. Kimsə qapını təpiklədi. Karenin səsi gəldi. O, qapını çəkmələri ilə çırpı-çırpı bağırdı:

- Ara, bir buna bax, mənə pason göstərir.- Özünü içəri salıb təzim edirmiş kimi əyildi. Sonra Samirin boynunun dalından yapışdı. Qaldırıb, yekə burnunu az qala onun gözlərinə soxacaqmış kimi irəli verdi.- Ağeyi Samir, bağışla, bilməmişik. Səni o peyin sarayından çıxardıb, gətirmişik bura. Bu işıqlı, ağappaq aynabəndə. Üzr istəyirik. İstirahətini pozmuşuq. - Qəfildən ciddiləşdi. - Bura bax, qoduq, nə şillaq atırsan. Gədə oğlu, gədə. Səni qınamıram, aftafa görməmişən, ona görə lülək görəndə xoruldayırsan...

Samir göz yaşlarını qoluna silə-silə onun sözünü kəsdi:

- Apar məni anamın yanına... Anamı istəyirəm...

- Ay kişilər, görməyib də... Haradan bilir ağappaq yorğan-döşək nədir, rahat yataq, isti otaq nə deməkdir? Ay

kşilər, bu musurmanlar vəhşi millətdirlər. Bitləri-birələri dabanlarından axır. Ömür boyu yeməkdən yeməkləri olmayıb, geyməkdən geyimləri. Olmayıb orada noxud üstə yatan şahzadə qızlar. Hamısı naxırçı balası olub. Çuşkalar.

- Özünüzsünüz çuşka. Kəs səsini!

- Aha, buynuz çıxartdın, deyəsən. İndi mən sındıraram buynuzlarını. - Bunu

deyib irəli şığıdı. Samiri cəld hərəkətlə alıb çarpayının üstünə tulladı. Bir ayağını qaldırıb sinəsinə qoydu. Əlləri ilə boğmağa başladı. Samir çabaladı. - Dayan, indi səni cəhənnəmə vasil eləyim, sən də gör. Mürtədin balası, mürtəd. Cındır oğlu cındır. - Qəfildən əlinin altındaki uşağa baxdı. Əllərini və ayağını eyni anda çəkdi. Uşağın yana əyilmiş başını qaldırdı.- Ara, bu öldü ki? - Əl-ayağa düşdü. Uşağı şapalaqlamağa başladı. - Ay uşaq, özünə gəl. Ay uşaq, səninlə deyiləm?! Ayıl!- Masanın üstündəki qrafinə sarı atıldı. Qrafindəki suyu Samirin üzünə tökdü. - Ayıl, bala, ayıl. Karenə yazığın gəlsin. Sənə bir şey olsa, Karenin dərisini boğazından çıxardarlar. Dur.

Samir tərپəndi. Karen onu dikəltdi. Yastığa söykədi. Üzü yenidən sərt görkəm aldı:

- Ayıldın? Tülkü oğlu tülkü. Kimə atırsan? Karenin üzü səninki kimi yüz üz görüb. Amma yox, saralmısan. Eybi yoxdur, indi əmələ gətirərik səni.

Bunu deyib Karen irişdi. Sonra əlini atıb masanın üstündəki meyvələrdən birini götürdü. Zorla Samirin ağzına dürtməyə çalışdı:

- Ye. Ye, köpəkoğlu! Ye, murdar. Boğmalan, özünə gəl.

- Get, istəmirəm... Yemirəm.

- Yeyəcəksən. Özbaşınasan? Karen dedi, qurtardı. Karenə ağ olan kəs sağ baş aparmaz.

- Yemirəm. Apar məni anamın yanına. Niyə gətirmisən məni bura? Niyə?

- Hə, deməli, belə. Sən bilmək istəyirsən ki, burada nə gəzirsən? Ha-ha-ha... Mənimçün çətin deyil. Mən belə mətləbləri qandırmaqdan zövq alıram. Amma əvvəlcə sənə bir məsləhət verim. Məni dinləməmişdən bir şey-mey at ağzına. Ye, bala. Ye ki, eşitdiklərin səni yıxmasın.

Karen qəhqəhə çəkdi. Yenə də masanın üstündən götürdüyü şokoladı onun ağzına qoymaq istədi. Samir onun əlini itələdi. Karen şokoladı öz ağzına atıb marçhamarçla çeynədi:

- Nə deyirəm. Özün bilərsən. İstəmirsən, yemə. Dədən gorbagor da tərsliyinin qurbanı oldu. İndi yaşayırdı özü üçün. Vətəni satmaq istəmədi. Amma onu deyim ki, hər yerdə hər şeyi satmaq bacarığı yalnız böyük millətdə, erməni millətində var. Elə bərkə düşəndə Vətənin özünü də. Ona görə də yaşayırlar. Ona görə də bir il, para il yaşadıkları məkana vətən deyib elə isinişirlər ki, sonra ondan əl çəkmək istəmirlər. Ha-ha-ha... Alıb qatırlar öz torpaqlarına. Siz isə öz eşşək inadınız ilə məhv olursunuz.

- De, tez elə.

Karen sırtıq-sırtıq hırıldadı:

- Deyim də. Samircan, səni bura mən gətirməmişəm. Daha doğrusu, mən gətirmişəm. Amma... Hə, bax, bunun əmması var. Mən əmri yerinə yetirmişəm. Sən şefə lazımsan, axmaq. Sən indi qiymətli malsan. İndi keçək əsas məsələyə. Sənin bir zapçastın var ki, o hissə şefin oğlunda xarab olub. Yox, deyəsən, alınmadı. İndi başa salaram. Dəlil-sübutnan. Yaxşı-yaxşı.

Karen Samirin üzünə baxıb, irişdi. Samir ona əhəmiyyət vermədi. Karenin bayaqdan bəri dediklərindən heç nə anlamadığı hiss olunurdu. Karen masaya yaxınlaşdı. Oradan bir alma götürdü. Almanı köynəyinin qoluna sürtüb parıldatdı. Gün işığına tutdu. Diqqətlə baxıb, dodaqlarını yaladı. Qoltuq cibindən çıxartdığı qatlama bıçağı tələsmədən açdı:

- Hə, belə-belə işlər. Sənin o sinən var ha, onu bax bu bıçaqla... Yox, bununla yox, bundan daha iti bıçaqla kəsəcəklər. İstəyirsən, göstərim, necə. - Bıçağı almaya batırdı. Almanın parıldayan üzünü kəsdi. - Gördün, bax belə. Kəsəcəklər. - Kəsdiyi almanı ağzına atıb, həvəslə çeynəməyə başladı. - Sonra əllərini salıb, sinəndən ürəyini çıxardacaqlar. Daha sonra çabalayan ürəyini aparıb tikəcəklər Edikin xəstə ürəyinin yerinə.

Karen danışıqlarından məmnun halda Samirə baxdı. Samir oturduğu yerdə silkələndi. Bütün bədəni yarpaq kimi əsdi, bir-birinə dəyən dişlərinin səsi danışıqlarından aldığı vəhşi həzzi yaşayan Karenin qulağına qədər gedib çatdı. Karen duruxdu. Narahat-narahat boylandı. Bıçağı qatlayıb cibinə atdı. Samir huşunu itirib yığıldı. Karen əl-ayağa düşdü. Quyuğu kəsilmiş tula kimi vurnuxdu. Samirə tərəf atıldı:

- Samir... Samir... Özünə gəl. Ara, mən köpəkoğlunda eşşəkliyə bax. Mənim qanım halaldır. Samir... Samir... İşə bax! Axı mən vicdanı itin olmuşa demişdik bundan muğayat olum. Başına daş düşsün, Karen! Yurdun-yuvan dağılsın, Karen! İndi gəl bunu ayılt görüm, necə ayıldırısan. Zapçastı partlamasa, yaxşıdır.

Təşviş içində Samirə tərəf əyildi. Əllərini cütləyib, sinəsinin üstündən basdı. Ağzını ağzına dirəyib, süni nəfəs verməyə başladı. Samir tərpəndi. Amma ayılmadı. Karen tənqənəfəs oldu. Kənarda əyləşdi. Əlləri ilə başını qucaqladı:

- Bir deyən görək, ay Karen, ay muzdur Vartanın gicbəsər oğlu, dincəldin?! Hamısı o muzdur oğlu muzdur dədəmin əməlləridir. İndi altını mən çəkirəm. Ağdamlı Əmir bəyin tövləsində o qədər heyvan altı kürümüşdü ki, özü də dönüb heyvan olmuşdu. Fikirləri də özü kimi təzək iyi verirdi. Üst-üstə geyindiği corabların cırığına əski tıxaya-tıxaya, bir ucdan deyirdi: "Dədənim-babanız musurmanların süfrəsinin artığı ilə dolandı. Çalışın siz

dolanmayın. Kişi olun. Əzin hər addımda bu bəy, xan törəmələrini. İmkan olduqca başlarından basın. İkiüzlülük eləyin, yalan danışın, böhtan atın, nə yolla olursa - olsun alın tövlələrdə çürüyən, çörəyinin üzü yumurta görməyən babalarınızın qisasını. İndi eşşəyimizin quyruğuna od vuran, başımıza aşğal xiyar çırpın musurman balaları sabah sizi qapılarında işlədəcklər. Sabah sizə tava dibi yaladacaqlar. Haray bəri başdan, bala". Bu da haray. Gör nə qədər vəhşiləmişəm ki, muzdur Vartanın sözlərinə can-başla əməl eləyirəm, o boyda kişinin qəzəbinə gəlməkdən qorxmuram. Bəs indi mən neyləyim, hə, bu ayılmadı?! Yox, belə olmaz. Həkimə çatdırmaq lazımdır. Haykanuş, Haykanuş, tez elə, köməyə gəl. Həkimə çatdırmaq lazımdır, həkimə.

Samiri çox çətinliklə ayılda bildilər... O özünə gələndə otaqda adam çox idi. Onların arasında anasını, qardaşlarını gəzdi. Tapmadı. Qərrib-qərrib ağladı... Otaqdakılar təşvişlə onu ovutmağa çalışdılar. Sonra quru ağac budaqlarına bənzəyən qollarından tutub dikəldilər, par-par parıldayan maşına oturdub, ağ xələtli həkimlərin hüzuruna gətirdilər...

...Və bir neçə saatdan sonra aydın oldu ki, quru ağac budaqlarına bənzəyən qolların və ayaqların sahibinin inanılmaz dərəcədə sağlam ürəyi var imiş. Aylardan bəri çəkdiyi hədə, qorxu, əzablara baxmadan, saat kimi işləyən ürəyi. Əsil nazir oğluna layiq bir ürək. Döyüntüsü yerində, əzələləri güclü, kameraları tərtemiz...

Xəbər nazirə çatanda o, telefonu yerə qoyub, qollarını sinəsinə qaldırdı. Fıstırıqla bir tərəkəmə çalıb, otağın içində süzməyə başladı. Sonra masanın üstündəki mühüm kağızları tez-tələsik qamarlayıb seyfə doldurdu... Bütün yolu beyninə dürtülmək istəyən fikirləri qovmaqla məşğul oldu. O, belə bir xoşbəxt anında kefinin pozulmasını heç kimə, heç özünə də bağışlamazdı. "Ağlıma gələn fikrə bir bax, "yazıqdır". Nəyi yazıqdır?!

Böyük iş olub. Ürəyi lazım olub bizə. Onsuz da əvvəl-axır gəbərəcəkdi. O tövlədə ki, onlar yaşayırlar, çox çəkməz. Günlərin bir günü durub görələr ki, cəhənnəmə vasil olmaq üzrədirlər. Amma indi heç olmasa bir xeyirxah iş görür. Özü ölüb getsə də, ürəyi kimisə yaşadar. Kef eləyər ürəyi. Naz-nemət içində gün keçirər. Nazir oğlunun sinəsində gəzmək hər ürəyə nəsib olan şey deyil. O da qaldı ki, bir türk küçüyünün nazilib-nazilib üzülməkdə olan ürəyi ola. Bir türk küçüyünün... Ən əsası odur ki, Eduard sağalacaq. Mənim körpə Edikim. Məni başqa heç nə maraqlandırmır. Heç nə... Mənim kefim kökdür. Kim onu pozmağa qalxarsa, atasına od vuraram". Rahatlaşdı. Göylə gedən kefini enməyə qoymamışdı. Barmaqlarını maşının şüşəsinə tiqqıldada-tiqqıldada zümzümə etdi:

Saçın ucun hörməzlər,

Neynim aman-aman,

Sarı gəlin...

Evə çatanda gəlin gətirmiş kimi, uzun signal verdirdi. Bu səsə tələsik eyvana çıxıb, həyəətə enən arvadının ətli yanağından yağlı bir öpüş götürdü:

- Hər şey qaydasındadır, gözəlim. Küçüyün ürəyi bizim Ediki yüz il hərləyəcək. Hələ heç bir erməni almadığı zövqü Edik alacaq. Eşidirsənmi, heç bir erməni almadığı zövqü. Uzun illərin düşmənçiliyi boyu... Onun alacağı zövqü hələ heç bir özündən deyən erməni dığası almayıb. Heç stəkan dolusu musurman qanı içənlər də, heç əsir düşmüş gözəl-göyçək musurman qızlarını gəbərənədək...

- Yaxşı, yaxşı, az çərənlə. Nə vaxt uçuruq?

- Az qalıb, lap az. Eduard nə təhərdir?

- Yaxşı deyil. Qolları dirsəyəcən gömgöydür. Özünü də elə bil tutub

boğmusan. Gözləri ağara qalıb.

- Heç nə olmaz, heç nə... Hər şey yaxşı olacaq... Görərsən...

- Təki olsun...

Eyvana qalxdı. Yekə qarnını çəkməkdən yorulmuş bədənini yumşaq divana saldı. Əllərini yana açıb ləzzətlə gərnəşdi:

- Hani Edik?
- Neynirsən?
- Söhbət edəcəm onunla.
- Dincəlir.

- Əşşi, çağır görüm onu bura. Qurtardı. Bundan sonra hər şey əla olacaq. Lap kefin istəyən kimi. Aldırıb tökdürmüşəm ora ərzaqları. Qoy bir neçə günlük adam kimi yaşasın.

- Hara? Başa düşmədim?

- Baş var ki, düşsən?! Ora da... Kəsilməyə hazırlaşanın yanına...

Arvadı fikirli-fikirli dilləndi:

- Hə. Belə de...

Arvadının kədəri birdən-birə ona da sirayət etdi. Gülüşü üzündə dondu:

- Bura bax, nəsə sevinmirsən ey...
- Onu haradan çıxartdın? Niyə sevinmirəm?
- Birtəhərsən.

- Nəsə məni vahimə basır. Deyirəm, dilim-ağzım qurusun, birdən...

- Nə birdən?

- Birdən oradan çıxardıb bura qoya bilmədilər. Onda...

Nazir duruxdu. Bu barədə, sözün düzü, heç fikirləşməmişdi. Amma

buna baxmayaraq, bəd fikirləri qovmağa çalışdı:

- Ağzını xeyirliyə aç. Bəd-bəd danışma. Onun atası ölməyib ki... Türkün ən gözəl balasını kəsdirəcəm onun ayağının altında. Bütün pullarımı səpəcəm onun ayaqları altına... Bütün pullarımı... Məndəki pul qədər heç payız meşəsində xəzəl də yoxdur. Üzdürəcəm həkimləri süd gölündə.

Bunları deyib ciblərini çevirdi. Topa-topa pulları eyvan boyu səpələdi. Ağzı köpüklənə-köpüklənə qışqırdı:

- Görürsən? Görürsən, bu pulları... Bu qədər pulu olan atanın balasına heç nə olmaz... Eşidirsən, heç nə... Eduard! Edik... Gəl bura, oğlum.

- Bağırma, bəlkə yuxulayıb. Qoy gedim gətirim...

Çox keçmədi Edikin zəif vücudu eyvanın başında göründü. Ayaqlarını güclə çəkirdi. Halsız idi. Onu gören nazir duruxdu. Sonra özünü ələ alıb irəli yeridi:

- Mənim balam necədir?!

Eduard dinmədi. Nazir onun pərişan görkəminə baxıb sualına cavab aldı. Qayıdıb yerində əyləşdi. Ediki də yanında oturdub, əlini onun boynuna saldı. Uşaq dartındı:

- Ata, belə eləmə.

- Niyə?

- Götür qolunu. Onda nəfəsim heç gəlmir.

- Hə, hə, yaxşı bala... Az qalıb. Bir azdan düzələcəksən.

Çox

keçməz hər şey qaydasına düşər. Ürək dolusu nəfəs də alarsan, hələ desən toylarda qol qaldırıb tərəkəmə də oynayarsan.

Eduard zəif-zəif gülümsündü. Nazir oğlunun kefini açmaq qərarına gəldi. Dönüb arvadına dedi:

- Uşağı geyindir, aparıram.

- Hara? Olmaz bu halda.

- Geyindir, deyirəm sənə. Qoy getsin görsün...

- Bəsdir sən Allah, ağına gələni eləyirsən.

- Dedim ki, geyindir. Qoy bilsin kimin...

Arvadının razılışmaqdan başqa çarəsi qalmadı. Ehtiyatla:

- Sürücüyə de ki, maşını yavaş sürsün... Çala-çuxura salmasın... Özün bilirsən də, ona sərt hərəkətlər etmək olmaz.

- Qorxma, yağ kimi sürəcək. Çünki maşına mənim balam oturacaq.

Mənim nə oğlum. Gör, indi türkün balasının kürəyini nə təhər vuracaq yerə. Bu elə iş olacaq ki, türkün bütün nəsilbənəslinə bəs edəcək... Di, dur, dur gedək, balası...

Edik həvəssiz qalxdı... Güclə ayaqlarını dalınca sürüdü. Hara getdiyini anlamadığı sifətindəki yorğun və qeyri-müəyyən ifadədən aydın oxunurdu...

- Yaman səs-küy gəlirdi həyətdən. Çığırırdılar. Görəsən, nə olub? Karen qışqırırdı. Görəsən niyə, hə? Ay Allah, mənə Samirimdən bir xəbər yetir. Çırp o xəbəri mənim bu daş üzümə, amma yetir. Heç kəs bilməsə də, sən yaxşı bilirsen, Tanrım. Bu qədər əzaba qatlaşmağa gücü sən vermisən mənə də, balalarım da. Sən məni məndən yaxşı görürsən. Bircə udum havanı da alanda özüm-özümə nifrət edirəm. Mənim yaşamağa haqqım yoxdur. Balamı gözüm görə-görə apardı. Mənim bu heysiz canımda güc olmadı ki, alam onu quzğunun caynağından. Apardı harada parçaladı, görəsən? Tanrım, lütfünü əsirgəmə. Bircə xəbər yetir mənə balamdan. Bircə xəbər.

Sevda hönküdü. Bütün vücudu üstünə axan dərde etirazını bildirmiş kimi uçundu. Silkələyib qalaq-qalaq dərd yükünü atacaqmış kimi haray çəkdi. Hönkürtüsünə Kəhər hay verdi:

- Kəhər, qadalarını alım, Kəhər. İndi mənim arxalandığım tək canlı sənsən. Sənsən, Kəhər... Sən. Elimin-obamın yarı-yaraşığı. Qarqarımın dəli sularında çimən, Kəhərim. Hamı o sular? Yadına düşürmü, Qarqarın göynən getdiyi çağlar? Dəli nərələr çəkərdi... Yazacağı. Çöllərdən quşəppəyi, cincilim yığan qızları qorxudardı Qarqar. Dəlisovluq eləyərdi. Sataşardı qızlara. Bəndləri-bərələri seli-suyu ilə doldurub, qürrelənərdi. Sürüşüb yıxılan qızların gülüşü, qaqqıltısı ləzzət eləyərdi ona. Sonra Novruz gəlirdi. Həyətdə sac asıb, qovurğa qovurardıq. Murad sacın kənarında oturmağı xoşlayardı. "Sevda, çətənəsini, küncütünü bol elə",- deyərdi. Durub həyətin tən ortasında tonqal qalayardı. Ən hündür alov

bizim həyətdən qalxardı. Ətraf evlərin oğlu-uşağı yığışib gələrdi. Atılardılar tonqalın üstündən. Murad uşaqları bir-bir qoltuğuna vurub, tonqaldan keçirdərdi. "Sən də gəl keç, Sevda, qoy ağırlığın-uğurluğun yansın odda",- deyərdi. Tonqaldan qalxan qığılcımlar gecənin köksündə oynasay, evlərdə bişən lobyalı aşın ətri çırtıltı ilə yanan yarmaların ətrinə qarışardı. Qapı pusmağa çıxan qızların qulağı yaxşı söz eşitsin deyər, hamı həmin gecə can deyib, can eşidərdi. Deyingən qarılara "Ağzını xeyirliyə aç. Eşidən olar. Camaatın kefinə soğan doğrama, bu əziz gündə", - deyərdilər. O gecə heç kəs qapı bağlamazdı. Əlini atan bağlı qapı görməsin deyər... O gecə hamının xonçasının kənarına şamlar düzülərdi. Hərənin adına bir şam yandırardılar. Kimin şamı tez yanıb qurtarsa, onun ömrü gödək olacaq, deyərdilər. Belə-belə işlər, Kəhər. Sonuncu Novruzda, deyəsən, Xocalının bütün xonçalarının şamları tez söndü. Hamının ömrü gödək oldu. Cavanından tutmuş qocasınadək. Xocalının son Novruzunu oldu. Sonra onun tək-cə şamları sönmədi. Onun bütün ocaqları keçdi. Bütün işıqları söndü. Son Novruzdan sonra Xocalı özü böyük bir tonqala döndü. Od tutub yandı. Oğlu-uşağıyla, qocası-cavanı ilə, qızı-gəlini ilə birlikdə. Tüstüsü ərşə dirək oldu. Ahı-naləsi səmalara yüksəldi. Səsinə səs verən olmadı. Lal oldu, kar oldu. Qırıldı... Yer üzündə bir bəni-adəm qalmadı ki, bağı parçalanan Xocalıya kömək etsin. Tək yandı Xocalı... Tək qovruldu... Can yurdum... Can... Niyə o yekə tonqalında mənə yer tapmadın? Niyə məni də qoynuna alıb yandırmadın o gecə?! Yurd dağı, el dağı, ər dağı, bala dağı çəkərdiməkin saxladın?! Düşməni qısnağında yaşayıb, kirli pəyələrin müdhiş qaranlığında gecələri səhərədək alçalmaq, döyülmək, ləkələnmək qorxusu ilə yaşamaqçun saxladın məni?! Niyə yüzlərlə şəhidinə bağışladığın ucalığı mənə çox gördün?! Niyə?! Niyə məni layiq bilmədin qoynunda uyumağa?! Nə idi mənim günahım?! Ya Rəbbim, necə də xoşbəxtidirlər o gecə buz kimi çöllərin

qoynunda əbədi yuxuya gedənlər. Ya Rəbbim, necə də xoşbəxtdirlər. Qaraqaya da məni köksünə çəkib, uyutmadı. Nə qədər parçalanmış sinə onun qara daşlarına sığındı. Bəs mənə, mənim üç yazıq balama niyə birçə qarış yer ayırmadı o gecənin daş şahidi? Aman elim, niyə məni üzüqara elədin?! Niyə razı oldun mənə əsirlik damğası vurulsun? Mənə... Bulaqlarının suyu kimi tərtemiz Sevdana. Günahsız balana... Niyə qıydın, mənə əsir deməyə. Azmi çiçəklərini sinəmə sıxmışdım?! Azmi küləklərinə qucaq açmışdım?! Azmi çöllərində yalınayaq dolaşmışdım?! Azmi? Niyə mehrinə-məhəbbətinə məni layiq bilmədin?! Niyə uyutmadın məni sinəndə?! Niyə?! Yazıq elim... Biçarə elim... Yarasaların, bayquşların ümidinə qalmış elim... Sənə mənim bu heysiz-hərəkətsiz canım qurban. Balasından nigaran canım... Balasından... Samirindən...

Dəli kimi ayağa qalxdı. Qapıya sarı yüyürdü. Var gücü ilə yumruqlarını qapıya döyüclədi:

- Aç, aç köpəkoğlu, aç, aç, murdar oğlu murdar. Aç, görüm balamı hara apardın?! Qaytar balamı... Ver mənim Samirimi... Ver.

Addım səsləri gəldi. Qapıdakı kilidə açar salındı. Qapı açıldı. Karen Sevdanın qarşısında dayandı:

- Nədir, niyə bağırırsan?! Səsin özünə xoş gəlir?! Qancıq.

Sillə ilə vurub, Sevdanı yerə sərdi. Sevdə əlinin dalı ilə ağzının qanını sildi. Var gücünü toplayıb, qalxdı. Karenin qarşısında dayandı:

- Sən öl, sənin canın it canıdır. Nə təhər qalxdı, ara. Sən öl halal olsun. Ha... Ha... Ha..., - qəfildən ciddiləşdi. - Az, tula, mənim qabağında qalxırsan?! İndi sən o iki gözünü bir deşikdən çıxartmaram?! İndi səni qanına qəltan eləmərim?! Az, mənim, mən Karenin qabağında şeşələnirsən?! Başı xarab Karenin qabağında?! A, köpəkoğlunun milləti. Gözündə qorxu olmadı da sən.

Ara, nə arvadı qorxur, nə kişisi, nə də uşağı. Orda küçüyünün səsinə kəsə bilmirəm, burda anasının. A bala, neyniyim?! Vurum öldürüm sizi?! Vururam da. Daha nə təhər vurum bilmirəm. Ölmürsünüz. Neyləyim, mən pağırın balası. Gedim Rembodan vurmaq dərsi öyrənirəm?! Deməz ki, ay pındıq oğlu pındıq, bir arvad, üç uşaq nədir ki, onların qarşısında aciz qalmısan?! Deməz?! Deyər... Ta nə bilsin ki, bu arvad o gördüyü arvadlardan deyil. Bir ayrı pason arvaddır...

- Karen, hara apardın balamı?

- Nə bala, hansı bala? Odey balaların böyründə ot gövşüyürlər.

- Karen, özünü tülkülüyə qoyma, Samiri deyirəm... Samiri... Hara apardın onu?

- Hə, Samiri deyirsən... Az, neynirsən, Samiri. O kefdədir. Altında yumşaq yorğan-döşək, qabağında yemək-icmək, kef eləyir özü üçün...

- İnanmıram... Niyə birdən-birə...

- İnanmırsan, Karen canı düz deyirəm. Samir kefdədir...

- Hara aparmısan balamı?

- Bəlkə sənə otçot verim? Aparmışam, belə əlimin içindən gəlib. Belə əcəb eləmişəm. Bilsəydim, çoxdan aparardım. Təkcə Samiri yox, elə sən özünü də, o yerdə qalan bir cüt lümək balanı da. Mənim boynum qırılsın. Pul ondaymış, dolanışıq ondaymış. Lap təzə gələndə. Hələ Qarabağın yağı üzünüzdə olanda. Hələ zümrüd yaylaqlarınızın havası canınızdan çıxmamış, hələ xınalı çolpalarınızın dadı damağınızdan getməmiş. Satardım yağ içində üzən böyrəyinizi, xal düşməmiş saz ürəyinizi, daş udub, qum püskürən mədəyinizi, təzə-tər dalağınızı, qapqara didəli gözünüzü, daha nə bilim nəyinizi, nəyinizi... Satıb, olardım milyonçu. Gedərdim bu xarabadan. Qaçardım İrana, Fransaya, Amerikaya... Gedib kef eləyərdim... Bütün günü kiminsə qurumuş yanbızına təpik döşəməzdim.

Barmaqlarımın başı gedib sənın qabırğalarımla gülüşməkdən.

- Samiri, Samiri hara aparmısan?!

- Az, nə tupoysan... Anlamadın?! Dedim də... Bir də təkrarlayım? Zırı əlində qalmışam sən öl. Bəs bayaqdan nə deyirəm? Ha-ha-ha... Samiri həkimə aparmışdım... Əməlli-başlı yoxlatdım. Görüm kişinin oğluna layıqdır, ya yox. Halal olsun... Ürəkli oğlan imiş. Başa düşdün, ürəkli... Diqqətlə qulaq as, ürəkli. Daha məndən soruşma ki, neynirəm Samiri. İstifadə edəcəyəm. Böyük erməni millətinin kiçik bir nümayəndəsinə Samirin Qarabağdan nigaran ürəyini bağışlayacağam. Qoy ürəyi dincəlsin. Nə gözünü bərəltmişən, pislik eləyirəm sənə?! Neynirsən Samiri? Bir az gec, bir az tez, onsuz, da gəbərəcək. Zato, bilərsən ki, özü gedibse də ürəyi yaşayır. Özü də gör harada, nazir oğlunun sinəsində...

Sevda səndələdi. Çiyinini "qarıya" söykəyib, dayanmağa çalışdı. Bacarmadı. Yerə yıxıldı. Karen onun bədəninə bir-neçə təkik çırpdı. Deyindi. Donquldandı:

- Öl, qanmazın biri qanmaz. Hələ çox şey görəcəksən mən Karenədən. Çof sürprizlər... Onda biləcəksən ki, Karen nəyə qadirdir. Təpiklərimdən ölmədin, əməllərimdən ölərsən, eybi yoxdur. Bir-bir balalarını zapçast eləyim satım, sən də gör. - Kəhər kişnədi. Karen səksəndi. Dəli kimi ətrafa bafdı. Kəhərin səsi daha yüksəkdən gəldi. - Sən də cəhənnəm ol başımdan. Axmaq heyvan. Zəhlətökən. Murdar. Dəli. Səsin gecələr səhərə kimi qulaqlarımda cingildəyir. Qoymur məni yatmağa. Gözlərimi yuma bilmirəm. Yuma bilmirəm... Siz məni dəli edəcəksiniz... Qarabağ tör-töküntüləri. Dəli oluram, Tanrım... Ölürəm... - Əlləri ilə başını tutub fırlandı. Kəhər kişnədi. Karen oddan qaçırmış kimi özünü pəyənin divarlarına çırpa-çırpa qaçıb gözdən itdi.

Samir hərəkətsiz uzanmışdı. Gözləri məchul nöqtəyə zillənmişdi.

Üzündə heç bir ifadə yox idi... Nə ağlaya bilirdi, nə də gülə... Düşünmək də istəmirdi. Dünəndən heç nə yeməmişdi. Zorla yedirtmək istəmişdilər, mümkün olmamışdı. Elə bil boğazı tıxanmışdı. Bu an üçün birce arzusu var idi. Həmin o qaranlıq pəyədə anasının titrəyən qoynuna qısılmaq. Onun damarları çıxmış əlini sıgallaya-sıgallaya yuxuya getmək. Hər gəlişi bir tıfan, fırtına olan qara əl yiyəsinin addım səslərinə də dözə bilirdi, ürək üzən aclığa da... Təki... Gözünün önündə dünən xırt-xırtla kəsilən almanın parıldayan qırmızı üzü canlandı. Sonra onu kəsənin qan çəkmiş gözləri. Titrədi. Ürəyi əsdi. Durub yerinin içində oturdu. Əsən dizlərini əlləri ilə qucaqladı. Çənəsi də yerində durmurdu. Dişləri bir-birinə dəyirdi. Başını da dizlərinin üstünə qoydu. Eyni anda həm dizlərini, həm də çənəsini sıxdı. Özünü tutmağa çalışdı. Atasının xəyalını gözü önünə gətirdi...

Həyətləri yamyaşıl idi. Lap futbol meydançası kimi. Onlar da üç qardaş həmin o yaşıl həyətin ortasında ataları ilə gülüşirdilər:

- Haydı, igidlər. Siz üç olun, mən tək. Yıxın görüm, necə yıfırsınız...

- Yıxarıq. Cəmil, sən ayaqlarından yapış. Kamil, sən də qollarını tut.

- Deməzsən ki, aldatdım. Cəmil ayağından, mən qolundan. Sən də durub baxacaqsan...

Samir cəsarətlə irəli sıçradı. Sinəsini qabağa verib bozardı:

- İşin ən çətini mənə qalıb. Mən də boynuna atılacağam. Yıxaq yerə, qollarını bağlayaq.

Atası gülürdü. Sonra onların üçü də balaca çəyirtkələr kimi atalarının qollarından, qıçlarından tutub çəkməyə başladılar. Sonra yüngülcə bir təkəndən yaşıl otun üstünə sərildilər. Yumalandılar. Atasını onları bir-bir yenidən başı

üstə qaldırıb silkələdi. Kənara atdı. Durub yenidən cumdular:

- Yox, gücünüz yoxdur. Sizdən əsgər çıxmaz.
- Sən tufəngini bizə ver. Biz də vuruşmağı öyrənək.
- Ala-bula əsgər paltarı da al.
- Papağından da...

- Yox, keçəl suya getməz. Siz idman eləmirsiniz. Gücünüz yoxdur. Yüz dənə tufənginiz olsa, da döyüşə bilməyəcəksiniz.

Yenidən atasının üstünə düşdülər. Murad qışqırdı:

- Sevda, gəl al mənə bunların əlindən. Öldürürlər mənə...

... Xeyalları qırıldı. Sapdan tökülən çəhrayı mirvarilər kimi ətrafa səpələndilər. Samirin kövrək nəzərləri onların ardınca düşdü. Onlar diyirlənib bir göz qırpımında yox oldular. Samir hönkürdü. Hiçqırığı azanadək ağladı. Qırıq-qırıq kəlmələri əsən dodaqlarının arasından titrədə-titrədə çıxartdı:

- Vəhşilər... İnsanlar necə belə şeylər edə bilirlər?! Uşaqları da vəhşidir. Mənim ürəyim ağrısaydı mən qoymazdım heç kəsin... Mən qoymazdım... Qoymazdım heç kəsin ürəyini çıfardıb, versinlər mənə. Bəlkə, Karen yalan deyir. Axı, o xoşlayır belə dəhşətli şeylər uydurmağı... - Ağlına gəlmiş bu fikirdən nisbətən sakitləşdi. Bir azca belini dikəltdi. Əlləri ilə gözlərinin yaşını sildi. - Karen eləyər belə şeylər. O, uydura bilər. Həm də axı heç düz sözə oxşamır. Ürəyi necə çıxardıb, başqa yerə qoymaq olar?! Görəsən anama da deyib?! Yazıq anam... Anam birdən inanar Karenin sözlərinə. İnansa, ürəyi partlayar. Dəli olar anam. Ana... Anacan, səni istəyirəm... Ana, darıxıram, ana. Ana, mən qorxuram Karenin sözlərindən... Elə dəhşətli danışdı ki...

Samir üzüqoylu çarpayıya yıxıldı. Başını yastığın altına soxub hönkürdü:

- Yox, mən ürəyimi heç kimə verməyəcəyəm. Yox, tapşıracağam ürəyimə... Deyəcəyəm ki, işləməsin. Dayansın. Onlar vəhşidirlər. Uşaqları da böyüyüb, vəhşi olacaq. Əgər mənim ürəyimlə o oğlan yaşasa... Gör bir nəyə inanıram... Karenin yalanlarına.

Qapı təpiklə vurulub açıldı. Haykanuş əlində bir nimçə xörəklə içəri girdi. Qəzəblə Samirə sarı baxdı. Çəmkirdi:

- Düş gəl, yeməyini ye... Mal kimi gözlərimin içinə baxma. Dedim gəl, yeməyini ye.

Samir yaralı quş kimi çarpayının küncünə sıxıldı:

- İstəmirəm. Yemirəm.

Haykanuş onun qollarından yapışib darddı. Onu yerə salmaq istədi. Bacarmadı:

- Düş gəl ey, kimə naz eləyirsən. Çox hövsələli adam tapmısan. Gəl boğmalan da. Acından gəbərmək istəyirsən?! Gərək bizi zibilə salasan?!- Samir çarpayıdan yapışdı. Haykanuş qəzəbləndi. Onu çırpışdırmağa başladı.- Mən ağılsız da Kareni qınayıram. Yazıq neyləsin. Bütün günü bunlarla çalışır. Daha insana oxşarı da qalmayıb. Məhv eləmişiniz onu. Eşşək inadınızla, dözümlü canınızla, daş əridən mədənizlə üzümünüz bədbəxti. Çaqqala döndərmisiniz...- Bir şey çıxmadığını görüb, yumşaldı. Üzünə yalançı mülayimlik ifadəsi verib, Samirin başını sıgalladı.- Dur, ağıllısan. Dur, gəl ye... Yeməsən, üzülərsən. Əldən düşərsən... Sonra Karenin işi pırıq olar.

- Niyə?... Niyə fırtın olar Karenin işi?! Mənim əldən düşməyimin Karenə nə dəxli var?! Özü deyirdi ki, bir əsir qocanı əllərilə boğub öldürüb. Hamı da deyib, halal olsun, Karen. Bəs indi niyə... Düzdür, Karenin dediyi?! Mənim ürəyimi çıxardıb, kiməsə verəcəklər hə?...

- İşə düşmədik... Ay uşaq, əl çək məndən. Sən o, gorbagor olmuş atanın canı, əl çək. Mənim hələ hövsələm nə gəzir sənnən çənə vurum. Dedim dur gəl, yeməyini ye. Tez elə, yoxsa baxmaram heç nəyə, bu isti şorbani çevirərəm başına, çıxıb cəhənnəm olaram.

- Xala, aç qapını çıxım burdan. Aç, xala. Aç gedim. Anamın yanına istəyirəm. Qoy gedim...

- İşə bir bax. Səni boğmaq həvəsi gör bir nə vaxt gəldi mənə. İndi bunu etmək olmaz. Mənim özümün başımı boğazımdan elə ayırırlar ki, heç ruhum da inciməz. Sənin o inadkar boynunu... Alardım bədbəxt qardaşımın qanını.- Ağladı.- Surencan, kim qıydı sənə?! Surencan... Onun nə günahı var idi... Heçdən getdi qardaşım. Sizin o xaraba qalmış mağaranızda. O, Azıx deyirsiniz, nə deyirsiniz... Orada. Kiminsə, hansı goru çatlamışinsa qoyub getdiyi daşa-divara erməni imzaları atmağa çağırmışdılar. Kefi kök idi gedəndə. Deyirdi, Haykanuş, bir zənbil pulnan gələcəm. Nə istəsən, alacam sənin üçün. Deyirdi, orda elə bir çətin işim yoxdur. Bir beş-altı daşın üstünə bəzi-bəzi... - Dayandı. Çəp-çəp Samirə baxdı. - Mən də ağzımı qoymuşam allah yoluna. Çərənləmə ha, eşitdiklərini. - Sonra güldü. - Mənə bax da... Gör bir kimdən ehtiyat eləyirəm. Bu bədbəxt kimə deyə bilər axı?! Bir-iki gün burdadır, sonra gorda.

Samir hönkürtü ilə ağladı. Haykanuş onu sakitləşdirməyə çalışdı. Ona yaxınlaşdı. Gözlərinin içinə baxa-baxa əlavə etdi:

- Ağlama, hamımız bu gün varıq, sabah yox. Surencan gedəndə nə bilirdi ki, öləcək. Deyirdi, qorxma oralarda bir musurman da yoxdur. Hamısını qovublar. Cəhənnəm olub, gediblər. Heç bir təhlükə gözlənilmir. Nə oldu?! Adam olmadı, heyvan oldu. Həmin o xaraba qalmış mağaranın içində ilan gəldi çaldı onu. Bədbəxt qardaşımı. Alim qardaşımı. Sən də balaca canından qorxursan. Surencan kimi oğulun yanında sən nəsən, ay çətənə. Ölərsən də, ölərsən. Cəhənnəmə ki. El yaraşığı Surencandan artıq deyilsən ki?! Bilirsən, nə var, yeyirsən ye, yemirsən götürüb gedirəm. Mənim sənə yalvarası halım yoxdur. Karen gələr, özü əncam çəkər.

Gətirdiyi nimçəni götürüb çıxdı. Gedə-gedə öz-özünə donquldandı:

- Heç olmasa öləndə də tox ölməyi bacarmırsınız... Avaralar...

Samir onun ardınca nifrətlə baxdı. Sonra üzünü pəncərəyə söykəyib ağladı:

- İndi mən kimi çağırım köməyə?! Ata, niyə sən yoxsan?! Hara getdi o günlər. Yamyaşıl bağçamız var idi. Onda, sən də sağ idin, Fidan da... Anam da gülürdü o zamanlar. Yadındadır, ata?

...Dəli bir kişnərti Samiri düşüncələrindən ayırdı. Kəhər idi. Samir pəncərəyə sarı atıldı... Kəhər aləmi dağıdırdı. Elə bil ağı başından çıxmışdı. Qara əl yiyəsinin əlindən çəkdiyi yüyəni ilə dartıb bu dəhşətli eybəcəri yerə sərmək qərarını vermişdi sanki... Karen onun əlində içi küləşlə doldurulmuş müqəvva kimi oynayırdı. Kəhər şahə qalxanda yüyəndən sallanan qurbağaya bənzəyirdi... Bu mənzərəni seyr edən Samir əvvəlcə gülümsədi. Sonra Kəhərin ayaqları altına düşüb yerdə yumalanan Karenin cılız görüntüsü bu təbəssümü qəhqəhəyə çevirdi. Lap xoşbəxt günlərində güldüyü kimi güldü. Sonra qəfil başladığı kimi, qəfil də susdu. Kəhər qapqara qanadlı quşa bənzədi. Şahə qalxdı. Bunu elə dəhşətlə etdi ki, Samirə elə gəldi uçacaq. Karenin də caynağına alıb nəhayətsiz səmalarda gözdən itəcək...

- Yox, yox, Kəhər... Dayan... Tək qoyma məni...

Qapıya sarı atıldı. Bağlı idi. Var gücü ilə qapını yumruqlamağa başladı. Açan olmadı. Qapıya söykəndi. Ayaqlarını işə saldı. Dabanları göyərənədək qapını çırpdı. Kəhəri itirmək qorxusu onda ağrı hissini öldürmüşdü. Yalın ayaqları gizildədi. Yoruldu. Zərbələri yavaşladı. Sonra tamam dayandı. Qapının ağzındaca yerə çöküb hönkürdü:

- Kəhər, buraxmırlar məni. Dərdin nədir, Kəhər? Niyə aləmi dağıdırsan? Kim sənə nə deyib? Kim...

... Kəhərlə dostluğu bura düşdüyü gündən başladı. Kürəyindən itələyib onu bu qaranlıq məkana atdıqları andan. Gözləri pəyənin müdhiş qaranlığına adət eləyəndən diqqətini ilk çəkən Kəhər oldu. Qorxa-qorxa ona yaxınlaşdı. Yalına sığal çəkdi. Kəhər əvvəlcə dartındı. Sonra Samir pıçıldadı:

- Haradan gəlmisən? Sən də əsir düşmüşsən? Sənin də atanı öldürüblər?

At kişnədi. Samir səksənib geri tullandı. Sonra yenidən yaxınlaşdı. Balaca əllərini atın parıldayan kürəyində gözdirdi:

- Qarabağ atısan. Dərdlisən. Özü də atamın atına oxşayırsan...

Onlar söhbətləşə-söhbətləşə dostlaşdılar. Elə dostlaşdılar ki, bir-birinin dilini də anlamağa başladılar. Samirə dəyən təpikləri Kəhər kürəyində hiss etdi, Kəhərə dəyən qamçılıarı Samir ayaqlarında...

... Qapıya açar salındı. Sonra açar əsəbi hərəkətlə bir neçə dəfə o yan-bu yana buruldu. Bu səs Samiri özünə getirdi. Amma yerindən qalxmağa macal tapmadı. Qapı açıldı. Samir içi yaş dolu gözlərini qapıda dayananlara zillədi. Qara əlin yiyəsi canfəşanlıq etməyə başladı:

- Buyurun, gəlin içəri.

Samir qəzəb və qorxu içində qarşısında dayananlara baxdı. Qarnı özündən çox qabağa, gözəl geyimli kişi və cılız, tövşüyən oğlan uşağı. Kişi irəli yeridi. Qarşısında dayanan uşağın yaş və məzəmmət dolu gözləri onu çaşırdı. Arxaya çevrilib tülkü kimi quyruq bulayan Karenden soruşdu:

- Budur?

- Bəli, cənab nazir.

- Quru yerdə yatıb. Karen, mənim tapşırığımı sən belə yerinə yetirirsən? Ona soyuq dəysə, başına haranın daşını salacaqsan.

Karen kəkələdi. Samiri qaldırmağa çalışdı:

- Heç nə olmaz, cənab nazir. Heç nə olmaz. Bunlar öyrəncəlidir. Samir dur, bala, dur. Yerdə niyə yatmısan? Sənə o cür yorğan-döşək salmışıq, o cür süfrə açmışıq. Cənab nazir, iştahası əladır. Bu masanın üstü dünəndən üç dəfə dolub-boşalıb. At kimi yeyir, maşallah!

- Az çərənlə. Heç yeyənə oxşamır.

Nazir irəli yeridi. Bərk əsəbiləşdiyi aydın sezilirdi. Üzünün damarları sürətlə atır, yekə qarnı titrəyirdi. Diqqətlə Samirə baxdı. Əlini ehtiyatla uzadıb onun başını sıgalladı. - Necəsən, bala? Samir cavab vermədi. - Sənnən döyüləm, qırışmal, nə təhərsən?

Samir yenə də dillənmədi. Yanağından üzü aşağı yaş süzülməyə başladı. Karen əllərini oynada-oynada Samirin üstünə yeridi:

- Ə, sənnən deyil, cavab ver də, qoduq, - deyə qışqırdı. Başını qaldıranda nazirin sərt baxışları ilə rastlaşdı. Səhv etdiyini anladı. Yumşaq tərzdə sözüne davam etdi. - Cavab ver də, bala. De ki, lap əlayam. Kefim göynən gedir. De ki, narahat olma, əmi, isti yerim, rahat yorğan-döşəyim...

Nazir onun sözünü kəsdi:

- İtil o yana, - deyib, üzünü Samirə tutdu. - Deyəsən, Karen səni incidir? Düzünü de. İncidir?

Samir hönkürdü. Onun hönkürtüsündən Edik səksəndi. Karen Samiri sakitləşdirməyə çalışdı. Samir onun əlini itələdi:

- Əlini vurma mənə...

Nazir əsəbi hərəkətlə Kareni kənara çəkdi:

- Sənə dedim ki, itil...

- Cənab nazir... İnanın...

- Nə cənab, cənab salmısan. Deməmişdim incitməyin. Ürəyi

üzülər.

Anlayırsanmı, axmaq, ürəyi.

Uşaqların ikisi də dik atıldı. Eduard göyərmiş barmaqlarını döyünən ürəyinin üstünə qoydu. Samir almanın qıpqırmızı üzünü kəsən bıçağın parıltısını xatırladı.

Uşaqlardakı dəyişikliyi nazir o saat hiss etdi. Qəzəblə Karenə sarı baxıb tüpürdü. Bayırdan Kəhərin dəhşətli kişnərtisi gəldi. Elə bil göy guruladı, buludlar toqquşdu. Nazir də, Karen də eyni anda səs gələn tərəfə döndülər:

- Bu vəhşini kim buraxıb bayıra?! Haykanuş... Səni görüm gəbərəsən... Bircə elə o çatmırdı. Dayan bir... Kəhərsən nəsən, indi mən səni gəbərdərem görərsən necə olur vəhşi səslər çıxartmaq. Görərsən... Murdar heyvan. Samir otaqdakıları unudub pəncərəyə sarı atıldı. Şüşəni döyəclədi:

- Kəhər, Kəhər...

Kəhər həyətin ortasında cövlan etdi. İki ayağı üstə şahə qalxdı. Samir bağırdı:

- Kəhər, Kəhər...

Yumruqlarını pəncərənin şüşəsinə döydü. Artıq Kəhər onu görmüşdü. Kəhər küləyə döndü, fırtına kimi kükrədi. Qara yelə çevrildi. Bir göz qırpımında baş verdi bütün bunlar... Bir göz qırpımında... Karen əlini cibinə atdı. Tapançasını götürüb, Kəhərin səsi gələn tərəfə tuşladı. Tətiyi çəkmək istəyəndə Samir onun üstünə atıldı. Karenin əllərindən sallaşdı. Onu saxlamağa cəhd etdi:

- Qoymaram. Qoymaram öldürəsən Kəhəri. Məni vur... Öldür məni. Kəhərə toxunma...

Karen əlini atıb, Samirin boğazından yapışdı. Tapançanı gicgahına dirədi:

- Köpək oğlu... Sən mənim üstümə yeriyirsən?! Mənim? Karenin? Gör bir necə qudurmusan?! Gör bir necə cızığından çıxmısan?! İt törəməsi. İndi mən səni gəbərdərem, onda görərsən Karenin əlini tutmaq necə olur. Görərsən...

Sonra qəfil gurultu dəldi. İldırım sürətilə pəncərəyə çırpılan Kəhərin körük kimi qalxıb-enən qara sinəsi cingilti ilə üzə aşağı tökülən şüşə qırıqları arasında parıldadı. Parıltı qəfil zərbənin yaydığı dəhşətin fonunda

öləzidi. Bu mənərəyə son nöqtəni açılan güllə səsi və Kəhərin parçalanmış sinəsindən püskürən al qan qoydu.

Fırtına susdu. Kəhər pəncərənin önündəki yaşıl çəmənə düşdü. Onun qara məxmər kimi parıldayan sinəsi otların iştahaçıcı ətrini son dəfə özünə çəkdi... Qan içində çabalayan bədəni bir xeyli səyrirdi. Sonra Samirin qışqırığına cavab olaraq gözlərindən bir-birinin ardınca damcılar süzülürdü... Sonra... Sonra içi yaş dolu gözləri dondu. Bəbəkleri hərəkətsiz qaldı. Samir onun parçalanmış sinəsini əlləri ilə tumarladı:

- Kəhər, Kəhər... Ölmə, nə olar... Ölmə, Kəhər... Dur. Dur ayağa... Al məni tərkinə, gedək buradan... Kəhər...

Kəhər artıq ölmüşdü. Samir bunu bir xeyli hönkürəndən sonra anladı. Qana bulaşmış əlləri ilə gözlərini sildi. Ayağa qalxdı. Dizləri ağrıyırdı. Buna əhəmiyyət vermədi. Başını qaldırdı. Qan çəkmiş kirpiklərini araladı. Ona dəhşətlə baxanlara zillədi. Onlar üçü də qorxmışdu. Nazirin ağappaq köynəyinə qan sıçramışdı. Karenin tapançası hələ də əlində idi. Samir irəli yeridi. Onun üstünə atıldı. Vəhşi pişik kimi onu cırmaqlamağa başladı:

- Niyə öldürdün Kəhəri? Niyə? Hə?

Karen dözmədi. Samirin boğazını qapqara əlləri arasına alıb sıxmağa başladı. Samir çabaladı. Karen onu qaldırıb qarşısında tutdu:

- Buna bir bax... İndi səni də göndərəm Kəhərinin yanına, onda bilərsən... İt oğlu it...

Tapança Samirin gicgahına dirənmişdi. Samirin gözləri tapançanın soyuq lüləsinə baxırdı. Boğazı dəmir barmaqların arasında sıxılırdı. Tətik çəkilməyə hazır idi... Qapqara barmaq onun üstündə dayanmışdı. Əvvəlcə Karenin gözləri hərəkətə gəldi. Ləzzətlə işildadi. Bir saniyə sonra görəcəyi işdən qürur duyan sifətini xoşbəxt təbəssüm bürüdü. Daha sonra... Karen qarnına dəyən güclü təpikdən səndələdi. İkinci təpik onu yerə sərdi. Karen

göyərdir. Qarnını tutub yerdə qıvrıldı. Qəfildən sanki yuxudan ayıldı:

- Bağışlayın, cənab nazir... Bilmədim. Bağışlayın, qanmadım. - İki əli ilə başına döydü. - Kül mənim başıma. Kül mənim gic başıma.

Ağzının üstünə dəyən təpik sözünü yarıda kəsdi. Əlindəki tapança döşəməyə düşüb diyirləndi:

- Köpək oğlu köpək... Mən də bunu adam hesab eləyib, iş tapşırısam... Binamus oğlu binamus.

Bütün bunları deyən nazir idi. Karenini adam bilib iş tapşıran nazir:

- Gör bir ürəyini necə üzür. Ürəyini... Sən bir bunun cəsarətinə bax. Muzdur oğlu muzdur. Çaqqalın biri çaqqal...

Qara əl yiyəsi özünə gəldi. Böyük səhv etmişdi. Həyatında etdiyi səhvlərin ən böyüyünü:

- Xahiş edirəm, bağışlayın... Özünüz Allah şahidisiniz. Gördünüz də məni necə yumruqlayırdı. Amma... Amma qurban olsun sizə... Bir də o göyçək balaya...

Karen bunları deyincə sifətini cürbəcür hallara saldı. Gah gülümsədi, gah yalvardı, gah da ağladı. Sonra ağzının qanını silə-silə durdu, Samiri duz kimi yaladı. Üzünü, başını sığallayıb, qapqara dodaqları ilə balaca, qana bulaşmış əllərindən öpməyə başladı:

- Ağlama, yaxşı... Dur, dur əl-üzünü yu... Bir yaxşı-yaxşı dincəl... Deyərəm, sənə ondan da yaxşı at...

Amma deyə bilmədi. Çünki yenidən top kimi ortahğa tullandı. Təpikləndi, yumruqlandı:

- Karen, sən buna görə cavab verəcəksən. İl oğlu it... Karen sürünə-sürünə irəli yeridi. Nazirin ayaqlarını qucaqladı:

- Çevir məni birçə balanın başına... İstəyirsən, öz ürəyimi çıxardım verim... Qurbandır ona. Özüm də, evim də, balalarım da... Keç günahımdan... Adətəkər olmuşam.

Gör neçə vaxtdır ki, hər gün döyürəm onu. Birdən-birə özümü unuttum...

- Karen, sən mənə sataşdın. Elə hesab elə ki, mənim Edikimin ürəyini əsdirdin. Anlayırsan, axmaq, mənim Edikimin. Bu, sənə baha başa gələcək.- Qəfildən sanki ayıldı. Dəli kimi ətrafa göz gəzdirdi. Çarpayının altına əyildi, qarıya tərəf qaçdı.- Hanı oğlan? Hara yox oldu?- Yerə sərilməmiş Karenin üstünə yeridi. Ayağını boğazının üstünə basdı. Karen xırıldadı. Əlləri ilə ayağı qaldırmağa cəhd etdi. Bacarmadı.- Dur! Tez elə! Vaxtın çox azdır. Uşağı haradan tapırsan tap. Yoxsa... bildin də, nə olacaq.

Karen zorla ayağa qalxdı. Boğula-boğula cavab verdi:

- Arxayın olun, çox uzağa gedə bilməz. İki gündür dilinə heç nə dəyməyib. Beş-on dəqiqəyə tapıb gətirərəm.

Nazir yekə bədənini qeyri-adi çevikliklə irəli tulladı. Karenin boğazından yapışdı. Boğmağa başladı:

- Bəs... Bəs deyirdin, masanın üstü üç-dörd dəfə dolub-boşalıb?! Tfu... Murdar. Məni hələ heç kim cəsarət edib, aldada bilməyib. Heç kim. Sənin ağzın haradan cırılıb ki... Lənət sənə, kor şeytan. - Karenin boğazını buraxdı. - Get... Get axtar. - Uzaqlaşan Karenin ardınca qıcanmış dişlərinin arasında pıçıldadı. - Get... Tapsan da, tapmasan da sənin hökmün verildi. Sən ömrünü yaşayıb qurtarmısan... Sən artıq yoxsan, Karen əfəndi. - Sonra başını əlləri arasına alıb sıxdı. Yaralı quş kimi böyrünə qısılmış oğlunun titrəyən bədənini qucaqladı. Başını onun sinəsinə qoyub ürəyinin səsinə dinləməyə çalışdı. Sonra dəli kimi onu öpdü, öpdü... Hönküdü.

Sevda Sarı inəyin yelinini yumşaltdı. Sümükləri çıxmış əlləri ilə sığalladı. Sonra kənarları əzik-əzik vedrəni onun altına qoyub yalvardı:

- Sarı, sənə qurban olum, balalarım bir içim südü çox görmə, Sarı. Sənin səxavətin olmasaydı, balalarım çoxdan

ölmüşdülər, gözəlim. Bircə qurtum balanın payından ayır körpələrimə. Bircə qurtum...
Təpiklə vurulub pəyə boyu diyirlənən vedrəyə çatmağa Sevdanın halı olmadı:

- Cəmil, oğul, o vedrəni gətir mənə.

Vedrəni əlinə alıb yenidən inəyin altına qoydu. Yalvarmağa başladı:

- Sarı, yükün yüngülləşib, - ağladı, - iki balam qalıb... Gördün də Samirimi necə apardılar. Özün gördün, Sarı. Mən daşam, divaram. Üzüm bərkdir. Yaşayıram. Sənin zəhləni tökə-tökə. Sarı, deyirəm, bəlkə...

Qupquru əllərini inəyin yelinə gəzdirdi. Sarı tərənəmədi. Sonra vedrənin divarları yağış döyən navalça kimi dınqıldadı. Ağ-ağ şırnaqlar Sevdanın qurumuş əllərini isidə-isidə süzülür...

- Murad, yaylığım... Tut onu, Murad.

Külək sevinclə Sevdanın başından süd kimi ağappaq yaylığı alıb qaçmışdı. Ona çatmaq mı olardı?!

- Murad...

Yaylıq ağappaq yelkən kimi Cıdır düzünün üstündə açılmışdı:

- Sevda, görmürsən, hara getdi?! Cıdır düzündən uçuşuma qanadlanan yaylığa heç quş da uçub çata bilməz... O ki, qaldı mən olam.

Sevda küskün nəzərlərlə ona baxdı:

- İstəsəydin, tutardın.

- Düz deyirsən. Özüm istəmədim.

- Niyə?!

- Çünki ona paxıllıq eləyirdim. O, sənə məndən daha yaxın idi.

- Ay, səni. Paxılın biri paxıl.

- Özüdür ki, var.

- Bir bax, Murad, gör necə uçuş...

- Amma, öz aramızdır, deyəsən, mənə heç sevmirsən...

- Niyə belə qərara gəlmisən?

- Ona görə ki, az qalmışdın mənə bir yaylığa qurban verəsən.

- Yox, yox, Murad, sənə...

Sonra külək Sevdanın saçlarını oynatdı. Saçlar Muradın üzünə toxundu. Hər şeyi unuttular. Nəhayətsiz Cıdır düzünün yamyaşıl qoynunda üz-üzə, göz-gözə qaldılar. Muradın baxışları Sevdanın qapqara gözlərində olan həyəcanı bir qədər də artırdı. Yanaqları bu baxışların mehrindən-məhəbbətindən alışdı:

- Biz xoşbəxtliyin ən yüksək zirvəsindəyik... Sevda, biz məhəbbətin Cıdır düzü yüksəkliyindəyik. Burada bizə mane olan yoxdur. Burada bir bizik, bir də yamyaşıl sinəli dağlar. Bir bizik, bir də mavi səma... Bir bizik, bir də pıçıldeşən çiçəklər. Burada heç kəs yoxdur. Bu yerin göyün, bu saflığın qoynunda bir mənəm, bir də sən...

Sonra Murad Sevdanı qolları arasına aldı. Onların pıçılıtları ətrafda hər şeyi susdurdu:

- Murad, külək hara getdi?!

- Gizlənilib. Çəkilib hansısa bir qayanın dalına bizə baxır.

- Bizə? Bəs deyirdin, burda heç kim yoxdur?! Sən demə...

- Mən nə bilim ki, bizim sevgimiz küləyi maraqlandıracaq...

- Deməli, tək deyilik... Onda, özünü yaxşı apar.

- Oldu...

Muradın əlindən qopan saçlar Sevdanın kürəyi aşağı yüyürdülər. Ağ boynunun hərəkətinə sığındılar. Sonra onlara Muradın barmaqları qoşuldu... Və ilk dəfə yanağı...

Vedrə yenə dınqıldadı. Sevda özünə gəldi. Sarı idi. Hövsələsi bir tikə olmuşdu:

- Bağışla, Sarı, huşum gedib. Deyəsən, balanın da payını sağmışam.

Əlini Sarının yelininə çəkdi. Hələ dolu idi. Rahatlaşdı. Sağdığı südə baxdı. Ağappaq köpüklü süddən şirin hərarət qalxırdı. Sevda dəmir parçı doldurub, Cəmilə uzatdı:

- Götür, sən iç, sonra qardaşına verim. Tez elə, gəlib görsə, qiyamət qopar.

Cəmil parçı iki əli ilə tutub başına çəkdi. Tələsik içdiyindən çeçədi... Boğuldu... Öskürməyə başladı. Sevda onun kürəyinə vurdu. Cəmil sakitləşdi. Sonra parçı südlə doldurub Kamilə uzatdı. Vedrənin içində qalan südə çörək doğradı. Quru çörək parçaları südü canına çəkdi. Qəfil qulağına gələn hənirtidən duruxdu. Uşaqlara baxdı. Gözləri ilə onların da səs eşidib-eşitmədiyini öyrənmək istədi:

- Ana... Ana...

Yerindən qeyri-adi cəldliklə qalxdı:

- Samirdi...

- Ana, Cəmil...

Sevda ətrafa boylandı. Sonra pəyəninin balaca pəncərəsinə tərəf qaçdı. Samirin balaca üzü pəyəninin kirli müşəmbəsi arfasında bozarırdı:

- Samir, can balam... - Müşəmbəni aralayıb əllərini dəmir barmaqlıqlar arasından çıxartdı. Samirin üzülmüş yanaqlarını sıgalladı. - Can, balam, can... Sağsan...

- Ana, mən gedirəm. Gəlib sizi də aparacağam.

- Samir, hara?

- Bilmirəm...

- Qaçmısan?

- Hə, ana, hə... Sağ ol, ana. Sağ olun, Cəmil, Kamil...

Samir qaça-qaça uzaqlaşdı. Sevdaya elə gəldi ki, pəncərəyə qonan quş idi... Samirin dili ilə danışib uçub getdi. Əllərini dəmir millərdən bir xeyli ayıra bilmədi. Elə bil pəncərəyə yapışmışdı:

- Hara getdi, görəsən?

Samir çəpərlərdən tullana-tullana bağların içi ilə nə qədər getdi, özü də bilmədi. Bir də onda ayıldı ki, şər qarışib. Tövşüyürdü. Günlərin aclığı, qorxusu, həyəcanı

onu əldən salmışdı. Quru ağac budaqlarının cızdığı yanaqlarından sızan tər qarışıq qan damcıları çənəsi aşağı süzülürdü. Şüşələrin kəsdiyi dizləri sızıldayırdı. Samir çöməlib oturduğu kötüyün üstündə hara isə tələsən qarışqaları nəzərdən keçirtdi. Başları qarışıq idi. Yük daşıyırdılar. Onlar Samirin nazik barmaqları arasında qaynaşır, aralarından qoçaqları bu barmaq sədləri aşmağa cəhd edirdilər. Bəziləri isə ağır yük altında gəlib barmağa dirənəndə məcbur olub yolunu dəyişir, bu yüksəkliyi aşıb keçməyə cəsarət etmirdilər. Gündüz olsaydı, bəlkə Samir onların qəzəbli baxışlarını da görə bilərdi. Onların qayğısız həyatını seyr edən Samir bir anlığa hər şeyi unutmuşdu. Yol boyu Kəhərin paralanmış sinəsi və parıldayan şüşə qırıqlarının cingiltisi müşayiət etmişdi onu. Hara və nə üçün getdiyini düşünmədən üz tutmuşdu qaçmağa. Arxasınca anasının kirli müşəmbənin cırıqları arasından qoşa göyərçin kimi çıxmış əlləri çabalamışdı...

Samir barmaqlarını qarışqaların yolundan götürdü. Üzündən axıb dizlərinə tökülən qanı köynəyinin qolu ilə sildi. Ətrafı nəzərdən keçirdi. Çay daşından tikilmiş kürsülü evin həyətidə tam sakitlik idi. Toyuqlar ora-bura atılır, yatmaq üçün rahat yer gəzirdilər. Evin qarşısındakı dirəyə bağlanmış dana tənbel-tənbel böyürdü. Ətrafda başqa ins-cins yox idi. Samir gecəni harada keçirəcəyini düşündü. Yorğun idi. Yatmasa, bir addım belə ata bilməzdi:

- Hara girim?! İndi Karen gələcək. Gəlib aparacaq məni. Bu dəfə aparsa, daha qaça bilməyəcəyəm...

Yoldan gələn maşın səsləri və at ayaqlarının tappıltısı Samiri həyəcanlandırırırdı. Bayaqdan evin arxasına söykənən nərdivanı gözü almışdı. Onunla çardağa qalxmaq olardı. Həyətin taxta qapıları açılıb, örüşdən qayıdan mal-qara içəri doluşanda Samir hiss etdi ki, artıq bunun vaxtı yetişib. Sürünə-sürünə evin arxa divarına yaxınlaşdı. Əvvəlcə nərdivanın yerinin möhkəmliyini yoxladı. Sonra

acıdan və susuzluqdan əsən ayaqlarını ehtiyatla ata-ata üzü yuxarı dırmaşdı.

- Ara, sizin südünüzə lənət. Tumunuza lənət. Sizin qədər kim boğmalansa, partlayar. Sizinse nə südünüz artır, nə də ətiniz. Qabırğalarınız sanandır. Öhö- öhö- öhööö... Südünüzə lənət. Sən haradasan, qoca kaftar? Kar olmusan? Qulaqların batıb? Harada köpmüsən? Öhö-öhö-öhö... Axçı... Axçı... Siranuş... Elə sənənin də südüne lənət. Həyətinin malı-heyvanı da özünə ofşayıb. Yeyib-yatmaqdan başqa bir şey bilmir... Bir belə çalışdım sənən, doğduğun bircə uşaq oldu. O da fərsiz. Onu da doğduğun günə daş yağaydı. Məni bədnam elədi el içində. Bu gün getdi Qarabağa, səhəri ayağını çəkə-çəkə gəldi üstümə. Elə bil türk yolda durub gözləyirmiş ki, Aşotun dızqax oğlu gəlsin, tuşculluyum, dabanını verim gülləyə. Öhö-öhö-öhö... Aşotun oğlu yox ey, Siranuşun oğlu... Öhö-öhö-öhö... Sizin tumunuza lənət. Toşa, toşa... Köpəkoğlunun heyvanları...

Beli bükülmüş qoca səsini atmışdı başına. Onun donqultusuna eyvana çıxan qarı damarları çıxmış əlini yellədi. Məhəccərə söykərib dayandı. Ərinə sərt nəzərlərlə baxıb gileyləndi:

- Ay kişi, niyə söyürsən? Axı nə eləyib, bu biçərə heyvanlar sənə?! O qədər qarğıyırısan ki, süddən də kəsiliblər. Barımız, bərəkətimiz də göyə çəkilib. Uşağın da qarasına az danış. Özü-özünü yaralamayıb ki? Yaralananın qarasına bir belə danışmazlar. Ona qalsa gərək bir erməni oğlu erməni Andraniki adam yerinə qoymayaydı. Çünki, qulağını kəsib yollamışdılar üstümüze. Mənim balam qulağı, burnu üstündə qayıdıb, sevinmirsən?

- Allahım haqqı, bir də səndən bu sözü eşitsəm, qanın getdi. Bax, sənə söz deyirəm ha. İtil gözümün qabağından.- Qəzəblə çomağını havada yellətdi. Qılandı.- Sənən deyiləm. Cəhənnəm ol. Tfu... İt qızı, it.

Siranuş ayağını çəkə-çəkə uzaqlaşdı... Samir taxtapuşdakı samanın üstündə uzanıb, uzun aylardan bəri qəribsədiyi azadlığın dadını çıxardır. Ayaqlarını və qollarını yanlara açmışdı. Yatmağa çalışırdı. Bacarmırdı. Ac idi. Bir xeyli belə uzandı sonra durub oturdu. Xörək ətri gəlirdi. Samir udqundu. Cəld hərəkətlə əlləri ilə samanı aralayıb, tapdığı deşikdən artırmanı seyr etməyə başladı. Zolaqlı döşəkçənin üstündə oturmuş qoca qəlyan çəkirdi. Arabir öskürür, sonra yenidən qəlyanı damağına qoyub acgözlüklə tüstünü ciyərlərinə ötürürdü. Qarşısına salınmış nimdaş süfrənin üstündə səliqəsiz doğranmış çörək parçaları, göyərti var idi. Nimçədə şorba buğlanırdı. Qoca üzünü qarı gedən səmtə tutub qışqırdı:

- O zəhrimarı da gətir. Gərək hər dəfə deyim?

Qarı qurumuş əllərində yarımçıq qrafın gətirdi. Süfrəyə qoyub stəkanı yarisinacan doldurdu. Qoca çəmkirdi:

- Doldur onu. Ağzınacan doldur.

- Elə içə-içə bir də görəcəksən ki, gəbərmisən. Az iç. Sən Surenin canı... Cəhənnəm olsun Suren də, hələ desəm...

Qarı stəkanı ağzınacan doldurdu. Qoca öskürə-öskürə onu götürüb başına çəkdi. Sonra bir tikə çörək kəsib nimçədə buğlanan yeməyə batırdı. Tikə boğazından keçməmiş yenə qarını acıladı:

- Nə oturub gözlərimi mazol eləyirsən. Çay gətir. Tez elə.

Qarı əllərini yerə dirəyib güclə qalxdı. Ayaqlarını sürüyə-sürüyə otağa keçdi. Həyəət qapısı döyüldü. Kimsə var gücü ilə taxta qapını itələdi. Qoca artırmadan boylandı:

- Aşot, ay Aşot. Aşot.

Aşot onu səsindən tanıdı. Elə Samir də. Karen idi. Ürəyi sürətlə vurmağa başladı. Tez gözünü artırmaya baxdığı deşikdən aralayıb üzünü samanın arasına gizlətdi. Qoca acıqlandı:

- Zəhrimar, Aşot. Mənə ad qoymusan, düdük?! Gəl görüm, gəl içəri.

Karen həyəətə girdi. O tərəf-bu tərəfə boylandı. Salamsız-kələmsiz burnunu ora-bura soxmağa başladı. Aşot əsəbiləşdi:

- Nə gəzirsən?! Buralarda bir itiyin var?

- Aşot dayı, bayaq dedim axı, əsir uşaq qaçıb. Deyirəm, bəlkə gəlib özünü buralara təpib.

- Bura bax, sarsaq. Bayaq soruşdun, dedim ki, görməmişəm. Bura çaqqal-çuqqal yuvası deyil. Ara, bir də, bilirsən nə var, Aşot debil Karendən acizdir bəyəm. Görsəm, həyətdə-bacada, özüm götürüb boğazını quş boğazı kimi üzərəm. Üzərəm, atapam.

Karen əl-ayağa düşdü. Üzünə qəhrəman ifadəsi verib həvəslə gülümsəyən qocanı sakitləşdirməyə çalışdı:

- Aşot dayı, Aşot dayı. Məbadə. Birdən elə şey eləyərsən. Onda elə bil mən Karenə əlinlə quylamısan torpağa. Amanın bir günüdür. Mənim boğazımı cüce boğazı kimi üzərlər.

- Ə, bura bax, kiçük, nə matahı çıxıb bu musurman küçüyünün belə? Elə danışırısan ki, elə bil sən Karen az əsirin sonuna çıxmısan. Heç o vaxt sənə gözün üstə qaşın var deyən olmayıb, indi Aşot bir uşağı boğub, gözünün qurduğunu öldürsə, onun üstündə sənənin işin pırıq olar? Çox murdar gədəsən.

- Ay kişi, birini bilirsən, birini yox. İndi məsələ başqa cürdür.

Bunları deyib Karen tələsik artırmaya qalxdı. Əyilib Aşotun qulağına nə isə pıçıldadı. O, danışdıqca Aşotun sifəti işıqlandı. Əlini saqqalında gəzdirib, həvəslə gülümsədi:

- Ay səni, Karen, səndə xəbərlər var imiş ki. Bunu bayaqdan de, biz

də bilək böyük erməni milləti hansı işlərlə məşğuldur.- Sonra eşitdiyi xəbərdən vəcdə gəlib səxavət kisəsinin

ağzını açdı. Qrafindəki araqdan süzüb, boşaltdığı stəkani ləbələb doldurdu. Karenə uzadıb dedi: - Götür bala, götür, iç. Yaxşı oğullara can qurban. Öhö-öhö-öhö... Əla. Düşünən kişilər var da balam, yoxsa sən peyinbaş, neçə ildir əlinin altında növbənöv əsirlər saxlayırsan, ortaya bir iş çıxartmamısan. Elə döyüb gəbərtmişən, demisən, vəssalam, şüttamam. Əla. Bax, buna deyərəm, əsil erməni davranışı. Yəni ki, təkçə qisas almaq yox, qisas ala-ala faydalanmaq. Otur, bir hovur. Yanını yerə qoy, bir əməlli-başlı söhbətləşək.

Stəkani boşaldıb, gözünü qrafinə dikən Karen qocanın bu təklifindən sanki ayıldı:

- Yox, yox... Sən nə danışırısan? Gedirəm... Tələsirəm...

- Bura bax, ayaq saxla. İşdir, birdən tapmadın, onda necə olacaq?! Vurub öldürməz səni? O, nazir dediyin...

Karen kəkələdi. Tez özünü ələ alıb bayaqdan ürəyində vuruşduğunu dilinə gətirdi:

- Onun da yolunu tapmışam, Aşot dayı. Sən heç narahat olma. Bu olmasın, o birilər olsun. Birdi, ikidi bəyəm. Eşitməmişən, peyinlikdə göbək yaxşı bitər. Bunu tapmaram, o biri qardaşlarından birini basaram gedər. Bir yaş, bir yaş fərqləri var...

Bunları deyib Karen tələsik həyətdən çıxdı. Həyəət qapısı çırpıldı. Aşot onun arxasınca qışqırdı:

- Arxayın ol, Karencan. İndi yeməyimi yeyim, durub gedib özüm də axtaracam.- Öz-özünə pıçıldadı. - Hı-hı-hı... Əla... Əla...

Qarı əlində çay yaxınlaşdı. Aşotun kefinin kök olduğunu görüb soruşdu:

- Nəyə gülürsən? Xeyir ola? Kefin kökdür? Nə xəbərdən gəlmişdi o Karen köpəkoğlu? Zəhləm gedir sifətindən.

Aşot hələ də eşitdiyi şad xəbərin təsiri altında idi. Ona dörə də Siranuşun sözlərini qulaqardına vurdu. Yumşaq-yumşaq:

- Zəhlən getməsin. Karen böyük işlər görür. Karen zəhmətkeş adamdır. Hı-hı- hı... Ona hörmətim artdı,- dedi. Sonra həvəslə çörəkdən bir tikə kəsib dişləri tökülmüş çənələrinin arasına aldı. O ovurdandan bu ovurduna keçirdib çeynəməyə çalışdı. - Bilirsən, nə oğlandır Karen?!

- Nə oldu? Birdən-birə quşun qondu Karenə? Həmişə zəhlən gedərdi ki, ondan.

- Öhö-öhö-öhö... Karen pis adam deyil. Bu millətin yolunda can qoyur. İndi yaxşı bir şey pikirləşib. Onun tövləsində yaşayan əsir uşaqlar var ha, bax onlardan birinin ürəyini çıxardıb, tikəcəklər bir erməni nazirinin oğlunun xəstə ürəyinin yerinə. Hansı nazirdi demədi. Amma hörmətli adamdır. Yazığın uşağı xəstədir.

Qarı həyəcanlandı. Əlini heyrətlə dizinə çırpdı:

- Sən nə danışırısan, ay Aşot?! Heç belə də şey olar?! Nə təhər yəni, ürəyini çıxardıb tikəcəklər başqasının sinəsinə?! Onu kim eləyəcək, nə təhər eləyəcək?!

Aşot ləzzətlə gərnəşdi. Əlini bıqlarına çəkdi. Qürurla dilləndi:

- Eləyəcəklər, Siranuş, eləyəcəklər. Bizim doxturlar eləyə bilməsə, Amerika doxturları eləyəcək.

- Allah bunu götürməz. Buna başqa ad vermək olmaz. Bu, vəhşilikdir. Əməlli-başlı vəhşilik. Göydən daş yağar, od ələner.

- Az çərənlə, heş nə yağmaz. Heç nə də ələnməz. Bəs onlar bizi qıranda niyə göydən heç nə ələnmədi?! 1915-ci ildə. Soyqırım elədilər ha, bax onda.

- Bu qoca vaxtında sən də qoşulmusan o qəzətdə gic-gic yazılar yazanlara. Onlara çoxlu pul verirlər yazdıqlarına görə, bəs sənə nə verirlər, ay yazıq? Nə soyqırım? O vaxt bizimkilər ondan çox qırmışdılar ki, türk arvad-uşağını.

Heç olmasa, mənim yanında boş-boş danışma. Mənim bu çuxura düşmüş gözlərim çox şeylərin şahidi olub.

- Bir də belə yerli-yersiz çərənləsən tökərəm sənə o çox şey görmüş gözlərini. Elə tökərəm ki, dünya işığına həsrət qalarsan. Arvad xeylağının hulqumu yoxdur. Ona görə görə anadan olan kimi gözlərini tökəsən heç nə görməsin, qulaqlarını batırsan heç nə eşitməsin, dilini kəsəsən, heç nə danışmasın. Yoxsa çox baş aparar. Durum gedim, görüm, o küçüyü tapa bilərəmmi?

Siranuş onu buraxmaq istəmədi:

- Ay kişi, yorgünsən, yıxıl yat evinin altında. Sən uşaq gözənsən? Karen itirib, canı da çıxsın tapsın. Ayağını çəkə-çəkə ona itik axtaransan?!- dedi. Bir az dayanıb sonra qorxa-qorxa əlavə etdi.- Həm də Allahdan qorx. Uşaq yazıqdır. Qaçıb canını qurtara bilibsə, deməli, Tanrı belə istəyib. Həm də... Bizim də körpə-körpə nəvələrimiz var. Heç onlara qıymaq olar?!

- Sən niyə mənim mazgilərimi farab eləyirsən?! İstəyirsən, vurum öldürüm səni?! Öhö-öhö-öhö... Bu arvad millətində bir toyuqda olan ağıl yoxdur. Öhö-öhö-öhöö.

Aşot danışa-danışa artırmadan aşağı endi. Siranuş onun ardınca baxıb qəzəblə başını yellədi. Aşot həyətin küncünə qoyduğu dəyəniyi götürüb, əlində yaxşı-yaxşı sanballadı, çiyinə qoyub, həyətdən çıxdı.

Qarı onun ardınca bir xeyli baxdı. İçəri keçib həsir səbəti götürdü. Qoluna keçirdib həyətdə endi. İpə asdığı paltarları bir-bir yığıb qatladı. Damarları çıxmış əlləri ilə sıgallayıb səbətə yığa-yığa bayaqdan eşitdiklərini saf-çürük etməyə başladı. "Bu nə təhər olan şeydir. Ürəyini çıxardıb tikəcəklər. Allah, sən saxla. Bunlardan ta nə qaldı çıxmamış ola. Ürək düymə-zaddı bəyəm bir köynəkdən çıxardıb, o birinə tiksinslər. İşə bax... Ürəyini çıxardıb, tikəcəklər... Yazıq qaçmasın, neyləsin?! Vəhşilik, vəhşilik, bu qədər də yox da. Bu qansızlar Tanrıdan üz çeviriblər, nədir?!" Qarı öz danışığından özü xoflandı. Əlini alınə,

çiyinlərinə vurub nə işə pıçıldadı. Bütün bədəni əsdi. Səbəti götürüb artırmaya qalxdı. Keçib evdən yorğan götürüb gəldi. Aşotun uzandığı döşəkçənin üstündə uzanıb, üstünü bərk-bərk örtüdü. Ağına gələn dəhşətli fikirlərdən titrəməyə başladı. Onsuz da son vaxtlar boşalmış taxma damağı laqqıldadı: " Görəsən, yazıq uşaq nə boydadır? Yəqin cansız-çəlimsizdir. Gör haçandır Karenin tövləsində yaşayır. Onun ürəyində taqət olar?! Quş ürəyinə dönər ki..." Qarı gözlərini yumdu. Yatmağa çalışdı. Düşüdüklərini çaşib dilinə gətirəcəyindən qorxdu. Gözlərinin yaşını damarları çıxmış əlinin dalı ilə sildi: "Anam rəhmətlik danışardı. Deyərdi, heç kimə demə. Amma özün yaxşı yadında saxla. Sənin atan qarabağlıdır. Sən muzdur erməni törəməsi deyilsən. Anam sevirmiş onu... Atamı... Bu sevgidən mən gəlmişəm dünyaya... Sonra böyükləri icazə verməyiblər atama erməni qızı ilə evlənsin. Anam yazıq, ömrünün sonunadək onu unuda bilməyib. Deyərdi, ərə də getdim, amma onun yerini heç kəs vermədi. Çünki ermənilərdə kişi yoxdur... Bu, anamın sözləri idi... O, düz deyirmiş. Mən də qocaldım, yumağa döndüm, amma millətimdə bir kişilik görmədim. Gör bir, uşağın başına nə oyun gətirmək fikrindədirlər. Karen, üzü gor görmüş, dadandisa, qurtardı getdi. Əlinə düşənin için-çalatın satmağa adam tapacaq. Nə çox ermənilərdə içi çürümüşlər... Nə çox..."

Karenin gedənə yaxın dediyi sözləri Samir aydın eşitdi. Bunları eşidən kimi əldə etdiyi müvəqqəti azadlığın şirin dadı dodaqlarından çəkildi. Yumağa dönüb gözlərini məchul nöqtəyə zillədi:

- Ya Cəməli aparacaqlar, ya da Kamili. Mənə görə... Görəsən, özündən deyir, yoxsa... Karen fikirləşər. Canını qurtarmaq üçün o, hər şeyə əl atar. Mənim yerimə... Ya Cəməli, ya da Kamili...

Başını saman topasının içinə soxub hönküdü. Zarıdı. İnildədi. Səsi artırmaya da gəldi. Siranuş duruxdu. Çit

ləçəklə çaldığı başını yorğanın altından çıxarıb o tərəf-bu tərəfə baxdı. Bir şey anlamadı. Durub yerin içində oturdu:

- Bu kimdir belə? İnildəyir. Yoxsa mənə elə gəldi?

Səs yenidən gəldi:

- Yox, yox kimsə var, - deyə pıçıldadı. Arıq əllərini yerə dirəyib, qalxdı. Diqqətini cəmlədi. İniltiyə bənzər səs başının üstündən gəldi. Yuxarı baxdı. Tavanın balaca deşiyi gözüne dəydi. Döşəməyə saman tökülmüşdü.- Kimdir?! Ay bala, kimsən? Gözüm görmür ha. Dillən də.

Yavaş, güclə eşidiləcək səs gəldi:

- Nənə, bura bax, mən burdayam. Nənə, çağırma Karen, nənə, sancılanmışam. Qarnım ağrıyır. İndi gedəcəm... - Samir yalnız bunları deyə bildi. Əli ilə qarnını qucaqladı. Sonra halsızlaşdı. Samanın üstünə yığıldı:

- Ay bala, sən kimsən?

Cavab gəlmədi. Qarı yenə soruşdu. Yenə də sükut... Birdən qarı nə işə anlamış kimi dik atıldı. Cəld hərəkətlə həyəətə endi. Divara söykənmiş nərdivanla bayaqkı halına yaraşmayan çevikliklə çardağa qalxdı. Samiri üzüqoylu samanın üstünə yığılmış halda gördü. Yaxınlaşıb onu tərətədi. Uşaq yavaşca zarıdı:

- Can... Can bala, nə gündəsən?! Yəqin acından. İndi... Bu saat, bala... Bu saat səni yedirdərəm. - Öz-özünə danışa-danışa nərdivanla aşağı endi. - Can bala, Aşotun gözündən uzaq. Karen bu qoca kaftarın yanında toya getməlidir. İndi harda olsa qayıdıb gələcək. Ondan söz gizlətməkmi olar?! Qulağı darı dəlidir...

Qayıdıb təzədən çardağa çıxanda əlində dəsmala bükülü kiçik qazança var idi. Samirin başını qaldırıb dizlərinin üstünə qoydu. Qasıqla şorbada ağzına tökdü. Şorbanın hərərəti Samirin dodaqlarını və günlərdən bəri ac mədəsini isitdikcə hərəkətə gəldi. Beş-altı qasıqdan sonra gözlərini açdı, qarıya baxıb, gülümsədi:

- Özünə gəldin? Güclüsən, maşallah. Bir belə dərddə gülümsəyə bilərsən. Qaçan oğlan sənsən?

Samir gözlərini yayındırdı:

- Mənəm...

- Bəs...

- Gedirəm, nənə, indicə durub gedirəm... Qayıdacağam gəldiyim yerə.

- Karenin tövləsinə?

- Yox... Həyətdəki evə.

Qarı gözlərini onun üzündən çəkib saman topasına zillədi. Çuxura düşmüş gözlərinin içi yaşla dolu idi. Quruyub büzüşmüş dodaqları səyrirdi:

- Qal, burada. Aşot ayda bir dəfə də bura qalxır. Özüm hər gün sənə yemək gətirəcəyəm. Bir az özünə gəlib sonra qaçıb gedərsən.

Samir eşitdiklərinə inanmadı. Diqqətlə qarıya baxdı. Kövrəldi.

- Ağlama... Doğru sözümdür. Qal burada. Çox zəifsən. Bu halda uzağa gedə bilməzsən.

Qarının nəvazişi Samirə az qala hər şeyi unutduracaqdı. Hətta gözlərinin dərinliyinə xoşbəxt təbəssüm belə qonmağa fürsət tapmışdı. Canına bir həzin rahatlıq yayılmışdı. Qarının ona dikilən yaş dolu gözləri bu rahatlığı daha da artırırdı... Amma qəfil qulaqlarında guruldayan cümlə hər şeyi darmadağın etdi:

"Ya Cəmil, ya da Kamil..." Samir yerindən qalxdı. Qəti hərəkətlə nərdivan söykənən tərəfə addımladı:

- Ay, bala, hara belə? Tutacaqlar. Yalquzaq kimi dolaşırlar küçələri...

Həyətdən Aşotun öskürəyi eşidildi. Siranuş səksəndi. Çaşdı. Əvvəlcə nə edəcəyini bilmədi. Sonra Şamiri saxlamağa cəhd etdi:

- Dayan, bala, dayan. Otur burda. Gəldi vurğun vurmuş. Görsə səni... Qorxma. Eşitdin, heç nədən qorxma.

Aşotun səsi guruldadı:

* - Öhö-öhö-öhö... Harada eşələnirsən?

Qarı artıq nərdivanla həyətdə enməyə macal tapmışdı. Bayaqqı qorxu ötmüşdü. Ürəklənmişdi:

- Həyətimdə gəzdiyim üçün sənə atçot verəcəm. Yığıram, yığışdırıram. Özüm bilirəm neynirəm. Bəs sən neylədin. Tapa bildin uşağı?

- Yox, əşşi. Uşaq deyir, axtarma məni, yeyərəm səni. Elə bil yerə batıb. Yoxdur. Karen bütün kəndi dörd dolaşıb...

- Karendən nə əcəb uşağı əldən buraxıb. O ki, sərvaxtdır. Gözündən inni-cinni yayınmır.

- Başını at qatıb. Tövləsində bir yaxşı Qarabağ atı vardı. Bir milyona dəyən at idi. Gör Karen başını nə təhər itiribse, vurub o cür atı öldürüb. Hələ dirisini demirəm, elə ölüsü bir tamaşadır. Cins Qarabağ atı idi. O vaxt Xocalıdan qovub gətirmişdi. Heyif ondan. Elə başı ata nə təhər qarışıbsa, uşaq əkilib. Karen deyir, uşaq uzağa gedə bilməz, kənddə olmalıdır. Getməyə halı yoxdur, neçə gündür acdır. Amma nə olsun. Yağlı əppəyə dönüb, çəkilib göyə.

- Allah bilir hara qaçıb, aradan çıfıb. Bəlkə də artıq kənddə yoxdur. Bapbalaca şeydir. Əlli deşiyə girər.

Aşot Siranuşu diqqətlə süzdü. Şübhəli-şübhəli soruşdu:

- Nə bilirsen, balacadır? Harada görmüsən?

Qarı səhv etdiyini anladı. Dili topuq vurdu:

- Harada gördüm, kişi? Mən yazıq evdən bayıra çıxıram ki?

- Nə deyim, vallah. Səndən nəşə gözüm su içmir. Heç nə bilmirəm. Bircə onu bilirəm ki, sən yediyin qabı ağzi üstə çevirən adamsan. Səndən hər alçaqlıq çıxar. İndiyəcən nə təhər səni öldürməmişəm, bilmirəm. Amma belə getse sənin bircə güllə payını özüm verəcəyəm... Anlayırsan, Siranuş?

Qarı əsəbi hərəkətlə əlini çiyinlərinə, alınına vurdu. Xaç çevirdi:

- Aşot, sən Allah, məndən əl çək. De görüm, Karenin fikri nədir.

- Karenin vəziyyəti pisdır. Tapmasa, nazir onu güllələyəcək. Gördüm, cəllada oxşayır. Bir dənə ümid o biri qardaşlarıdır.

- Kimin o biri qardaşlarına?

- Tupoy. Kimin olacaq. Uşağın qardaşlarına. Onlar da ki, iynə yemiş itə oxşayırlar. Üzülüb əldən gediblər. O bədənlərdə sağlam ürəyin olmasına heç inanmıram...

Qarı dəhşət içində əlini dizinə çırpdı:

- Yazıq uşaqlar,- dedi. Sonra tez də özünə gəldi. Aşotun diqqətlə baxdığını görüb, özünü yığışdırdı. Sözü nü dəyişdi,- yazıq Karen...

- Hətərən-pətərən vurursan ha, arvad. Deyəsən, Aşotun yumruğundan ötrü qəribəmişən.

Aşot tüğyan edən hirsini cilovlaya bilmədi. Qıcandı. Sonra nə düşündüsə, bayaqkı payanı götürüb, Siranuşun buduna çırpdı. Gücü gəldikcə bağırırdı:

- Al, al, namərdin balası. Al, indi mən sənə o əyri qılçalarını qırım, sən də gör, itə-qurda vaysılanmaq nə təhər olur.

Qarı inildədi. Ayaqlarına dəyən zərbələrin qarşısına verdiyi əlləri göynədi. Canı ağrıdı. İnildədi:

- Əlin tökülsün. İnsafsızın biri insafsız.

- Sənə ayaqlarını qırmaq lazımdır. Bir yerdə oturub, tərənəməsən, bəlkə özünə gələrsən. Siranuş, mənə imansız eləmə. De görüm, o it küçüyü bu tərəflərə hərlənməyib ki?! Sən şübhəli adama oxşayırsan.

- Aşot, nə istəyirsən məndən. Sənə o murdar sifətindən heç it də bu evə pənəh gətirməz. O da ola Karenin əlindən qaçıb, canını qurtaran uşaq.

- Yox, Siranuş, tülkülüyə vurma özünü. Sən nəse bilirsən. Dil dolaşib, düzünü deyər, - Siranuşa yaxınlaşdı.

Boğazından yapışib boğmağa başladı. Qarı xırıldadı. Yalvardı:

- Burax, burax məni. Qoca gicbəsər.

Aşot onu buraxdı. Həyətdə dəli kimi fırlanmağa başladı. Ora-bura cumdu. Hər yeri eşələdi. Həyəti ələk-vələk elədi. Əlinə bir şey keçmədi. Bağıra-bağıra evin arxasına keçdi:

- Qoy görüm. İndi tapacağam. Dayan bir. Gör, sənə başına nə oyun gətirəcəm,- dedi. Qəfildən gözü evin divarına söykənmiş nərdivana sataşdı.- Bu nərdivan niyə palçıqlıdır? Kim qalxıb-düşüb onunla? Kim?

Aşot hirsə nərdivanla qalxmağa başladı. Bir göz qırpımında özünü çardağa atdı. Qurumuş əlləri ilə saman topasını eşməyə başladı. Təpikləyib samanı ətrafa dağıtdı. Samanın arasında gizlənmiş Samiri tapanda havalandı:

- Tapdım... Burdasanmış demək.- Onu təpiklədi. Ayağındakı burnu çatlamış əsgər səkməsi ilə başına-başına döyəclədi.- Al, al, köpəkoğlu. Sən bir cındır arvadın qoltuğuna qısılmısan mənim evimdə?! Aşotun evində gizlənənə bax?! Siranuşun tumanının altına soxulana bax?!- Samirin boynundan yapışib sürüməyə başladı.- Gəl, gəl səni aparım Karenə. Canı qurtarsın yazığın. Səni özüm də çox gözəl parçalayardım. Tikə-tikə doğrayardım. Amma olmaz. Olmaz.

Samiri var gücü ilə çəkdi. Nərdivan qoyulan tərəfə sürüdü. Qəfildən elə bil göy guruldadı. İldırım çaxdı. Açılan güllənin səsinin eşidilməsi ilə Aşotun əllərinin boşalıb yerə yığılması eyni anda baş verdi. Aşot çabalamağa başladı. Dağıtdığı samanın üstündə qıvrıldı, xırıldadı və keçindi. Samir hələ də qorxu içində yerə yığılan Aşota baxırdı. Nə baş verdiyini anlamamışdı... İşin nə yerdə olduğunu yalnız əlində qoşalülə dayanan Siranuşu görəndən sonra təxmin elədi. Kəkələdi. Güclə eşidiləcək səslə pıçıldadı:

- Nənə..., sən neylədin? Öldürdün. Bəs indi?...

Siranuş ağır-ağır yerə çökdü. Qoşalüləni kənara tulladı. Samirin başını qucaqlayıb, hönküdü:

- Peşman deyiləm. Ona belə lazım idi, - dedi. Sonra gözücu Aşotun meyitinə baxdı. Tez də gözünü şəkdi.- Belə lazım idi. O, məni diri-diri öldürüb. Çoxdan, lap çoxdan. Yanaqlarım lalə kimi alışıb yananda, saçlarım qapqara bulud kimi kürəyimə töküləndə, qəddim düz olanda. Öldürüb məni. Ruhumu öldürüb, hisslərimi təhqir edib, mənliliyimi alçaldıb. İndi onun növbəsiydi. Hər kəs elədiyi işlərin bir gün cavabını verməlidir. Bu gün Aşotun hesabətini dinləyəcək hesabsoranlar. Aşotun iyrenc hesabətini. - Tir-tir əsən Samiri sinəsinə sıxdı. Onun saçlarını sığalladı. Gözlərinin yaşını sildi.- Qorxma, bala, qal burada, səni özüm qoruyacam. Bu taqətdən düşmüş canımla. Özüm.

- Nənə, nənə... Sağ ol, sağ ol, nənə. Amma... Mən gedəcəm, nənə...

- Yox... Yox, səni buraxmaram.

- Gedəcəyəm. Bayaq eşitdim deyəndə. Mənə görə... Qardaşlarımdan birini aparacaqlar. Mən qoymaram. Onlar balacadır. Onlar yazıqdır. Sağ ol, nənə, mənə görə öldürdün... Sağ ol...

- Sənə görə yox. Bütün elədiklərinə görə. O ölməliydi... O məhv olmalıydı. Bala, sən özünü yenə də o əjdahanın ağzına atırsan? Getmə... Sənə kömək olan Tanrı qardaşlarını da qurtarar.

Samir hiçqırdı. Qarının əllərini öpdü:

- Bağışla, nənə. Bağışla məni, - dedi. Balaca əlləri ilə onun gözlərinin yaşını sildi. Nərdivana tərəf addımladı. Düşüb getmək istədi. Bir-iki addım atdı. Sonra dayandı, dönüb qarışa baxdı. - Mən ilk dəfədir burada yaxşı adama rast göldüm...

Siranuş onun dalınca baxdı. Əllərinin dalıyla gözlərinin yaşını sildi. Pıçıldadı:

- Sağ ol bala, sağ ol... Allah amanında ol...

Samir gözdən itdi... Qarı hönküdü...

- Cənab nazir, dünyanın sonu deyil ki. O yoxdur, başqası var... Qardaşları...

- Yoxdur, hə Karen, yoxdur deyirsən... Hara getdi? Buxarlanıb, göyə çıxdı? Yoxsa yerə batdı? Qardaşları... Qardaşları var... Bəlkə olmayaydı?! Bəs onda? Bəlkə qardaşının ürəyi heç qaydasında deyil? Onda mənim oğlum ölsün, hə?! Hə, Karen? Cavab ver, alçaq. Cavab ver.

- Yox, Allah eləməsin, cənab nazir, o olmaz... Olmaz, öz balamı... Özcə balamı qurban eləyəyəm... Elə yaşları da Ediklə uyğun gəlir...

- Tfu, nakişi... Daha sənə sözüm yoxdur... Balanı verirsən, hə? Dedin ki, balanı verərsən... Düz eşitdim?!- nazir bunları deyib, onun çənəsini qaldırdı. Başını divara dirəyib sıxdı. Karen onun əllərindən yapışdı.- Hə, Karen, düz eşitmişəm?!

Karen dəhşətdən böyümüş gözlərini ona zillədi. Əllərini sığalladı:

- Düzdür, Allah haqqı düzdür. Götür, apar balamı. Qurbanıdır Edikə. Vallah, ürəkdən deyirəm... Vicdan haqqı...

Nazir qəhqəhə çəkdi:

- Hansı vicdan?! Kimin vicdanına and içirsən, Karen?! Sənin vicdanın var bəyəm?! Vicdanlı ata uşağını qurban verər? Özü də mənə lazım deyil sənin küçüyün. Onun ürəyi elə səninki kimi olacaq. Gədə oğlunun ürəyi nəyimə lazım. Mənə kişi oğlunun sinəsində gəzən ürək lazımdır. Anladın, axmaq?! Anladın?! Sən isə...

Tapançasını qoburundan çıxartdı. Karenin hədəqəsindən çıxmış gözlərinin qarşısında oynatdı. Karen titrədi. Ölümlə üz-üzə olduğunu anladı. Əsə-əsə bağırıldı:

- Yox, yox, Allahdan qorx... O, bunu sənə bağışlamaz... Bağışlamaz.

- Yox, səhvini var. O, buna görə məni mükafatlandırır. Sağ ol, deyər mənə. Təşəkkür eləyər. Onun brakını istehsaldan çıxartdığımıza görə... Balasını satan adama yaşamaq olmaz.

- Haykanuş... Haykanuş... Gəl. Qoyma...

- Ha-ha-ha... Arvadı köməyə çağırırsan... Arvadı. Amma o gəlmir. Bəlkə də hansı küncdəsə dayanıb sənin ölüm səhnəni öz gözləri ilə gördüyü üçün sevinir. Həzz alır sənin iztirablarından...

Tapançanı Karenin gicgahına dirədi. Tətiyi çəkdi. Karen səndələdi. Yıxılmadı. Nazir ikinci dəfə tətiyi çəkdi. Karen üzüqoylu yerə sərildi. Nazir tapançanı qobura qoydu. Karenin yerə sərilməmiş cəsədünə əyri-əyri nəzər salıb, dedi:

- Heyif, ikinci güllədən. Mən birini nəzərdə tutmuşdum. İt aparın olsun... İndi qaldı əsas məsələ. Görüm, nə eləyirəm. Gərək indi götürüb o birilərini apardıram həkimə, yoxladam. Nə təhər olacaq bilmirəm. İkisini də birdən aparsam yaxşıdır. Hansında daha güclü olar, onu seçərlər... Bu birisi də yox oldu. Hara getdi, görəsən?!- Başını əlləri arasına aldı. Sıxdı. Ovuşdurdu. Başını qaldıranda gördüyünə mat qaldı. Gözləri hədəqəsindən çıxdı.- Sən... Sən qayıtdın?! Sa... Samir, hara getmişdin, bala?! Karen çox axtardı, tapmadı.- Əli ilə Karenin meyitini göstərdi.- Bax, onu da öldürdüm. Səni çox incitmişdi... - Samiri yanına çəkdi.- Ağlama, niyə ağlayırsan... Səni təyyarəyə mindirib, Amerikaya aparacam. Oğlumla, Ediklə birlikdə. Gözdirecəm səni orada...- Samirin gözlərinə baxdı. Tez üzünü çevirdi.- Elə baxma. Mən pis adam deyiləm. Bax, sənə görə öldürdüm onu. Sənə görə... Yaxşısan, hə?! Qorxub eləmədin ki? Özünü qoru! Eşitdin, özünü qoru.

Sonra nazir ağır-ağır nəfəs aldı, boğulmuş kimi köynəyinin düymələrini açdı, qalstukunu boşaltdı. Qapıda onu gözləyənlərə tapşırıq verdi:

- Gəlin, bu murdarı yığışdırın buradan. Uşağın ürəyi üzülür. Aparın atın çölə-düzə, qoy qurd-quş dartışdırsın ətinə...

Təyyarə hava alanına enəndə artıq qarandıq düşmüşdü. Eduardı götürmək üçün sifariş edilən təcili yardım maşını düz təyyarənin endiyi yerə sürülmüşdü. Yol boyu bir neçə dəfə boğulub özündən gedən nazir balasını xərəyin uztünə götürdülər. Samir fərəyin yanınca gedirdi. Nə fikirləşirdi özü də bilmirdi. Nağıllarda eşitdiyi möcüzələr indi onu həyata bağlayan yeganə əlaqə idi. Tez-tez ona elə gəlirdi ki, bu saat, elə bu dəqiqə lələkləri min bir rəngə çalan simurq quşu yerə enəcək, onu güclü qanadları üstə oturdub, səmalara qaldıracaq. Alacaq bu vəhşilərin əlindən. Bu quşun intizarından bezib yorulanda sinə dolusu çığırıp ağlamaq, meyitini əlləri ilə sıgalladığı atasını köməyə çağırmaq, onun dalınca pəyənin güclə işıq süzülən alaqranlığından fəryad edib ağlayan anasını səsləmək, yerin-göyün dolusunu, yağışını yağdırmaq, küləyini, tufanını qaldırmaq istəyirdi.

Xərəyin yanınca irəliləyən nazir oğlunun göyərmiş biləklərini sıgallaya-sıgallaya deyirdi:

- Döz bir az, döz mənim balam. Sinə dolusu nəfəs almağına az qalır, lap az. Təki sən bircə tikə döz...

Samir də eşidirdi onun sözlərini... Kəlmələr onun qulaqlarında əks-səda verib uğuldayır, başını çatladacaqmış kimi içində alov püskürə-püskürə qaçırdılar. Samir oğluna özgə uşağın ürəyini vəd eləyən naziri dəhşətlə seyr edirdi. Bu dəhşət onun bəbəklərində düynələnir, sonra göz yaşlarına çevrilirdi. Yanağı boyu süzülüb, yanaqlarını odlayırdı. Balasına göyərçin əti yedirdən quzğuna bənzəyirdi nazir. Samir gözlərindən diyirlənən odlu göz yaşlarının parıldayan toru arasından nazir balasının üzülmüş sifətini görürdü. Ona elə gəlirdi ki, o, göyərçin əti çeynəməkdən yorulmuş həmin quşcuğazdır. Parıldayan

büllur torun arxasından o, bu bala quzğunun göyərmiş dodaqları arasında çeynənmiş ürək görürdü. Öz ürəyini... Öz... Bütün bunları düşünə-düşünə Samir öz-özünə son tapşırığını verirdi: " Mənim ürəyim onu yaşatmayacaq. Buna mənim anamın göz yaşları icazə verməyəcək. Buna mənim qardaşlarımın sonsuz əzabları mane olacaq... Buna mən razı olmayacağam, mən... Bu ürəyin yiyəsi kimi... Dünyanın ən yaxşı həkimləri bacarmayacaq bu işi..."

Xərəyin böyrü ilə addımlayıb, boğulan körpəsini ovutmaqda olan nazirin tarıma çəkilməmiş əsəbləri bütün bunları seyr etmək iqtidarında deyildi. Bir tərəfdən də gözləri Samirin baxışları ilə rastlaşdı. Var gücü ilə bağırdı:

- Bağlayın, onun gözlərini... Götürün, onu buradan... Aparın... Aman Allah, necə dəhşətli baxışları var?! Aman Allah, dəli olacağam...

... Yüksək təhsil və təcrübə görmüş əcnəbi həkimlər üçün çox adi olan bu əməliyyat uzun çəkdi. Sonda cərrahiyyə otaqlarındakı əməliyyat olunmuş uşaqların hər ikisinin həyat fəaliyyətini ölçən cihazların əqrəbləri hərəkətsiz idi. İkisinin də. Həkimlərin ümidləri daşa çırpılmışdı. Bu ola bilməzdi. Heç bir səhvə yol verilməmişdi. Sapsağlam bir ürək heç kəsin gözləmədiyi bir anda dayanmışdı. Qəfildən. Heç kəsin ağına belə gətirmədiyi bir vaxtda... Almışdı qisasını. Belə almışdı. Susmaqla. Dayanmaqla. Dinməzcə... Səssiz-səmirsiz dayanmaqla... Səbəbi məlum olmayan bir müvəffəqiyyətsizlik idi bu. Sifətlərdə donmuş suallar səbəb arayırdı. Səbəbini isə yalnız Samirin hərəkətsiz gözlərinin dibində donan təbəssüm bilirdi...

HEKAYƏLƏR

SONUNCU YOLUN SONU

- Ana acmışam. Yemək ver. Tez ol, ana, acmışam. Yemək istəyirəm.

Əvvəlcə istədi bu sözləri və acı hönkürtünü eşitməmək üçün qulaqlarını qapasın. Bəs gözləri?! Gözləri acından qarnını tutub, yerdə qıvrılan oğlunu görürdü axı. Bərk ayaqda onları da yumardı. Amma daxilində oğlundan pis hönkürən vicdanı nə qapamaq, nə də yummaq olardı. Ayağa durdu. Evdə çəkicdən tutmuş kəlbətinə qədər nə vardı, hamısını tələsik bir torbaya doldurdu. Bu, onun bəlkə də fikirləşdiyi ən sonuncu yol idi. Qapıdan çıxanda hələ də ağlayan oğlunu siakitləşdirməyə çalışan həyat yoldaşına baxdı:

- Gedim. Allaha pənah, bəlkə bir şey çıxdı. Daha evdə onun hara getdiyini də soruşan yox idi. Çünki bu getməklərdən bir fayda olacağına artıq ümid kəsilmişdi.

Getdiyi yerə gəlib çatanda, bu gün nə isə qazanmaq niyyətinin mənasız olduğunu anladı. Qayıtmaq istədi, amma evə nə üzlə dönəcəyini düşünüb, irəlilədi. Onun əlindəki kimi çoxlu torbalar düzülüb, bu məkanın sakinləri onu təəccüblə qarşıladılar. O, bu təəccübün səbəbini anladı. Ürəyindən bir bədənnüma güzgü keçdi. Özünə bir daha baxmaq istədi. Bir gülüş dalgası ötdü üstündən:

- Ə, bazara Nəroğlan gəlib, deyəsən. - Niyə, bərk ayaqda nyanka gedər. Yəni yüyrük də yelləməyə gücü çatmayacaq?!

Gülüşdülər. Onun halına acıyan da tapıldı:

- Bala, bura sənin yerin deyil. Heç kəs belə görkəmlə sənə qapısına işləməyə aparmaz. Bura qul bazarıdır ey, qul. Qulun da ki, gerek yük qaldırmağa canı-cəsədi ola. Kədərlandı. Bir dəqiqə susub, ürəyinin dayanacağı anı gözlədi. Dayanmadı. İşləyirdi. Amma dayansa nə gözəl iş olardı. Halına yanana cavab verdi:

- Əlacım yoxdur. Oğlum acdır.

Gülüşənlər susdu. Çoxlarının gülüşü elə dodaqlarında dondu.

Sonra hamının diqqətini yaxınlaşmaqda olan qeyri-adi maşın cəlb etdi. Hamı sürətini azaldan, amma hələ dayanmamış maşının üstünə atıldı. Hamı, təkcə bazara bu gün gəlmiş Əlidən başqa.

Səs-küydən az qaldı qulaq tutulsun. Sürücü zorla qapını açıb çıxıb bildi:

- Sakit olun, mənə bir nəfər lazımdır, bircə nəfər. Çəkilin. Sizinlə deyiləm?!

Eşidən olmadı. Hövsələsi daraldı. Əlini cibindən çıxarıb, yuxarı qaldırdı. Havaya açılan atəşdən maşını əhatə edənlər hürkmüş sərcələr kimi pərən-pərən düşdülər. Yıxılan da oldu, büdrəyəni də. Bu qaçısanların fonunda özü kimi cılız zeytun ağacına söykənib durmuş Əli maşın sahibinin diqqətini cəlb etdi. Axtardığını tapmış adam kimi, rahat nəfəs aldı. Sevincək:

- Elə mənə sən lazımsan. Keç otur maşına, - dedi.

- Nə iş görəcəyəm?

- Sonra bilərsən.

Əli cəsarətsiz addımlarla maşına yaxınlaşdı. Qapını açma bilmədi.

- Dayan, qırarsan, - deyən maşın yiyəsi qapını açdı, sonra diqqətlə onun əyin-başına baxdı. Yük yerindən kiçik bir xalça çıxartdı, oturacağına üstünə sərilib, dedi:

- Gəl, bunun üstündə otur.

Maşın yerindən götürüldü. Təəccübdən ağzı açılıb qalmış bazar əhlinin qarşısından şütüdü, enli asfalt yola çıxdı. Çox getdilər. Şəhər arxada qaldı. Əli mürgüləyirdi. Arabir pəncərədən boylanır, dəniz kənarı ilə uzanan yola diqqətlə baxır, yenidən gözünü yumurdu...

- Çatdıq, - deyər sürücü arxaya çevrildi. Yatmamısan ki?

- Yox.

- Düş.

Qarşısında dayandıqları əzəmətli evə baxmaq istədi, papağı yerə düşdü. Qaldırıb dizinə çırpdı, başına qoydu. Həyətdən kabab iyi və səs-küy gəlirdi. Əli udqundu. Tez yanındakılara baxdı. Ona fikir verən yox idi. Yaxınlaşan yarıçılpaq qız onu gətirən oğlana sarıldı:

- Harda qalmısan?
- Sənin ad gününə maraqlı hədiyyə axtarırdım.

Qız diqqətlə Əliyə baxdı:

- Yenə də nə fikirləşmişən?
- Əla bir şey? İndi özün görəcəksən.

Əli heç bir şey anlamadı. Sakit səsle:

- Mənim işimin adı nə olacaq? Deyin, mən gedim məşğul olum. Buradan şəhərə bir xeyli yoldur, geri qayıtmalıyam,
- dedi.

- Özüm aparacağam. Narahat olma. Ona stolun ayağında yer elədilər. Oturmaq istəmədi. Onu gətirən oğlan əl çəkmədi:

- Əvvəl bir toqqanın altını bərkit. Ə, o bakalı bura verin. Bu cavan oğlana bir «Amaretto» süzək.

Əli onun əlindəki içkinin adını birinci dəfə eşidirdi. Özünü də dadmadığına söz ola bilməzdi:

- Götür, vur.
- Mən içən deyiləm.

- Götür, götür. Tapmısan ki, içəsən də. İç, çox ləzzətlidir.

Əli böyük və ağzınacan dolu qədəhi qaldırdı. Bir qurtum aldı. Çeçədi.

- Götür, vur görüm. Kişi ol!

Əli də "kişi oldu". Qədəhi boşaltdı. Başını qaldırıb, gülüşənlərə baxdı. Sonra heç nəyə fikir verməyərək, içindəki atəşi söndürmək üçün əlinə gələni ağzına təpdi. Yedi, yedi. Xəyalında isə bütün bunları ac oğluna yedirdi: oxşaya-oxşaya, sevə-sevə. Vəhşi gülüşlər onu xəyallarından ayırdı. Bəbəkləri ağrı-acıya yüklənmiş gözlərini qaldırıb gülüşənlərə baxdı. Əvvəlcə gülümsədi,

sonra o da qəhqəhə çəkənlər qoşuldu. Bu gülüşməni onu gətirən oğlan kəsdi:

- Hə, daha bəsdir. Haydı iş başına.

Əli diksindi. İşləməyə gəldiyini az qala unutmuşdu. Onu həyətin başındakı, Əlinin məskunlaşdığı yataqxana otağından dəfələrlə böyük və gözəl hinin qarşısına gətirdilər. Bəzəkli tovuzquşular, qeyri-adi toyuq-cücə onu qəribə-qəribə seyr elədilər. Əli isə gülürdü. Hər şeyə, hər şeyə gülürdü. Hindən yekə, yalan olmasın, toğlu boyda bir xoruz çıxartdılar. Düz dırnaqlarına qədər ayaqları tük içində olan, uzunayaq, uzunboğaz, qədd-qamətli bir xoruz. Bura yığışan adamlar kimi, bu xoruz da onun gördüyü xoruzlardan deyildi. Öz-özünə düşündü: "Yəni bir belə millətin içində bir kişi yoxdur ki, bu xoruzun başını kəssin, məni bu uzaqlıqda yolu sürüb gətiriblər". Xoruz tutan oğlan onu əlindən buraxdı. Xoruzu qaçmağa başladı. Hər hoppanışı bəlkə bir metr olardı. Onu gətirən oğlan Əliyə tərəf çöndü. Başının işarəsiylə uzaqlaşan xoruzu göstərib dedi:

- İndi onu tut.

Əli heç nə başa düşmədi:

- Bəs niyə buraxdınız?

- Mən buraxdım ki, sən tutasan.

Təəccüblənmiş Əli maddım-maddım ona baxırdı:

- Nə dayanmısan? İş görməyə gəlməmişən? İşin budur də. Tut o xoruzu, ver mənə.

Əli daha etiraz etmədi. Xoruzun dalınca qaçmağa başladı. İçdiyi şərabin təsirindən başı gicəllənsə də əlacı yox idi. Bir xeyli qaçdı. Xoruzla aralarındakı məsafə azalmırdı. Əksinə, get-gedə böyüyürdü. O, yorulmuşdu, tövşüyür, nəfəsini güclə alırdı. Arada bir neçə dəfə yığılsa da, buna əhəmiyyət verməməyə çalışırdı. Qalxıb yoluna davam edirdi. Çoxu bu mənzərəni ayaq üstə seyr edirdi. Yekə, dəhşətli dərəcədə kök, aramsız gülən birinin ayağına yapışmış qızcıgaz onun köynəyini dartırdı:

- Ata, yazıqdır axı. Kömək elə də əmiyə.

Kişi isə qızciğazın yalvarışlarına əhəmiyyət vermir, onun üçün maraqlı olan bu səhnənin ən xırda bir yerini belə gözədən qaçırmamağa çalışır və qəhqəhə çəkirdi.

Tanış səs onu hayladı:

- Hələlik bəsdir. Qoy xoruz dincəlsin. Lap əldən düşdü.

Əli stola yaxınlaşdı. Onu əvvəlki yerində oturdular. Ona əvvəlkindən də yekə bir qədərə içki süzdülər:

- İç, ay yetim, iç, viskidir.

Əli bu dəfə tərəddüd etmədi. Tövşüyə-tövşüyə onu başına çəkdi. Sonra əlinə nə gəldi, yeməyə başladı. İndicə partlayacağını düşündü, amma yedi. Hamının, hamının acığına yedi. Acından qarnını tutub ağlayan oğlunun fikrini başından atmağa çalışdı. İçkinin dumanı bu xəyalın üstünə tül örtük çəkdi. Xəyal öləzidi, öləzidi, amma itmədi. Əli ona baxanlara və gülənlərə qoşulub acı qəhqəhə çəkdi. Güldü, güldü. Və birdən gözləri o dəhşətli dərəcədə yekə kişinin qoluna sıxılıb, ona baxan qızciğaza sataşdı. Qızciğaz ağlayırdı. Əli başa düşmədi ki, o niyə ağlayır. Axı bir belə yeməyin içində uşaq acından ağlaya bilməzdi.

Onu yenidən qaldırdılar. O, yənə də bu qeyri-adi xoruzun dalınca qaçmağa başladı. Səndələyə-səndələyə qaçdı və yığıldı. Durdu. Ağzından axan qanı silməyə çalışdı. Çatdıra bilmədi. Qan onun çoxdan ağılığını itirmiş ağ köynəyinin üstünə töküldü. Köynək qızardı. Qırmızı görmüş xoruz onun üstünə şığıdı. İndi Əli qaçırdı. Xoruzun dalınca deyil, xoruzdan qaçırdı. Aradakı məsafə isə bayaqkı kimi çox deyildi. Getdikcə azalır, azalır, azalırdı...

Bu yanda isə qızciğaz hönkürürdü. Amma bu hönkürtü qədəhlərin aramsız cingiltisinə qarışıb itir, eşidilməz olurdu. Xoruz bədənə bəlkə özü boyda olan Əlini ayaqları altına atmışdı. İti caynaqları ilə onun üzünü cırır, sivri dimdiyi ilə yerdə çabalayan düşməninə didir, didirdi. Əli çırpınırdı. Durub qaçmağa, canını qurtarmağa çalışır, bacarmırdı.

Gülənlərin çoxu qarnını tutmuşdu. Qızciğaz gülməkdən boğulan atasının qolundan çəkirdi:

- Ata, qoyma, ata! Xoruz onu yeyəcək. Yazıqdır axı, kömək elə, ata!

- Əl çək! Xoruz da adam yeyər?

- Qoyma, ata, qoyma!

Amma seyr etdiyi mənzərənin ləzzətli təsiri altından çıxıb bilməyən atası ona məhəl qoymadı. Qızciğaz düşündü: "Atam bilmir, yəqin xoruzlar da adam yeyə bilirlər. Yeyəcək, bu saat o əmini yeyəcək". Və irəli atıldı. Vəhşiləmiş xoruzun lələklərindən tutub çəkməyə başladı. Gülüşənlər ayıldı. Hay-küy düşdü:

- Ay aman qoymayın uşağı zədələyər!

- Tez olun, tez olun!

Tökülüşdülər. Hönkürən uşağı qucaqlarına alıb uzaqlaşdılar. Xoruzu aparıb hinə saldılar. Əli qan içində idi. Bayaqkı yarıçılpaq qız narazı-narazı onu süzdü:

- Onu evinə aparmaq lazımdır. Ölüb eləyər, işə düşərək.

Sonra Əlidən onun evinin yerini soruşdular. Əli də dedi. Amma necə dedi, bunu onun özündən yaxşı bilən olmadı.

Maşın gəldiyindən daha iti sürətlə geri qayıdırdı. İndi onun içindəki Əli də bayaqkı Əlidən çox-çox fərqli idi. Bayaqkı ac oğlunu qarnını doyuracağına ümid bəsləyən Əlidən. Bayaqkı, əli yeyəcəklərlə dolu evə qayıtdığını düşünüb gülümsəyən Əlidən.

Maşın dayandı. Onu zorla düşürdü bəyətəki ağaca söykədilər. Açıq ovucuna pul basıb uzaqlaşdılar.

Evdən ağlamaq səsi gəlirdi. Uşaq ağlayırdı. Külək güclənmişdi. Ağlayan uşağın səsi küləyin uğultusuna qarışıb uzaqlaşdı. Əli bu səsi eşitmirdi. Yəqin ki, bir daha da eşitməyəcəkdi. Açıq ovcundakı pullar bir-birinin dalınca havada fırlanır, axşam mehinin oyuncasına çevrilirdilər...

QƏBİRDƏ DOĞULAN UŞAQ

O, dünyaya qeyri-adi məzarlığın ən adi qəbirlərindən birində göz açdı. Heç nədən xəbərsiz, bütün yeni doğulmuşlara xas bir çığırtyla. Naşı bir əlin kəsdiyi göbəyinin ağrısı başına qədər yeridi. Nə qaçış bəxtuluq istəyən, nə də bir sevincindən çıxıran oldu. Qışqır bəxtuluq istəyən, nə də bir sevincindən çıxıran oldu. Qışqır bəxtuluq istəyən, nə də bir sevincindən çıxıran oldu. Qışqır bəxtuluq istəyən, nə də bir sevincindən çıxıran oldu.

– Gülümsəyir.

– Hələ gülən vaxtıdır.

Sonra kiminsə yadına bu körpəni dünyaya gətirən kəs düşdü. Həyata insan gətirdiyindən heç də məmnun olmayan gəlinin yanaqlarından bir-birini qova-qova tökülən damcılar kimsə silmək istədi. Damcılar sözə baxmadı. Daha bərk qovalaşdılar. Daha onları silməyə cəhd edən də olmadı.

– Niyə ağlayırsan, Güllü?

O, qayğılı-qayğılı gülümsəyən körpəyə baxdı:

– Onun gülməyinə. Deyəsən, sevinir gəldiyinə. Daha demir ki, qəbirdə göz açıb dünyaya. Qəbirdə..., – hıçqırdı.

Hamı susdu. Hamı nəzərlərini körpənin sevinclə qaçan dodağına zillədi. Bu gülüş qəbir evlərdə gülümsəməyi çoxdan tərgidənlərə qərribə gəldi. Çox qərribə... Ağlamsınanlar da oldu. Özünü tox tutub, bir qədər möhkəm olmağa çalışanlar da.

Qazmanın kiçik pəncərəsindən güclə özünə yer eləyib işıq süzüldü içəri:

– Deyəsən, səhər açılıb axı?!

– Ola bilər. Çölə çıxmasan, bilməzsən səhər açıldığını.

Sonra qəbir evlərin ruhu çoxdan ölmüş sakinləri bir-bir yerin üstünə çıxdılar. Əvvəlcə gözlərini qapadılar. Günəşin sevinclə oynayan telləri gözlərini qamaşdırdı. Başları gicəlləndi. Amma tez keçdi. Çıxan - çıxan əlini gözünün üstünə qoyub, göyə baxdı:

– Günəş çıxıb.

– Bizə nə?

– Elə-belə deyirəm.

Sonra o biri məzarlardan da çıxanlar oldu:

– Ay Güleyşə, gəlin nə təhərdi?

– Azad oldu.

– Nəyi oldu?

– Oğlu.

– Gözün aydın! Muradın əvəzi gəldi. Birini alan Allah, birini verər.

– Yəni deyirsən ki, bu torpağın altında onu böyüdü Murad boyda eləmək olar?

– Eləyərsiniz, Allahın köməyi ilə.

– Vallah, nə deyim? Ağzı yansın müharibənin.

Sonra Güleyşə arvad yaylığının ucu ilə gözünü siləsilə yenə qazmaya girdi. Alaqaranlıqda Güllünün ortalıqda hərləndiyini gördü:

– Bala, niyə durmusan? Olmaz sənə gəzmək. Nə istəyirsən?

– Günəşə baxırdım.

Güleyşə arvad qəhərləndi:

– Əməlli-başlı yay havasıdır, – birdən gördüyü mənzərədən sanki ayıldı, – Bu uşaq nə gəzir burda belə? – deyib, qazmanın müşəmbə ilə bağlanmış bapbalaca pəncərə əvəzinin qabağındakı çağanı göstərdi.

Güllü dağılmış saçlarını gözünün üstündən çəkib, gülümsədi:

- Mən qoydum ora.

- Niyə?

- Günəşə baxsın. Ana, axı, o yazıq qəbirdə doğulub. Qoy baxsın günəşə, – dedi. Dedi və qərribə tərzdə gülümsündü,

– Götürmə. Dəymə. Özüm qoymuşam onu ora.

- Allah, sən saxla, – Güleyşə arvad öz-özünə pıçıldadı, – Allah, sən saxla. Gəlinin halı heç xoşuma gəlmir, – Gəlib Güllünün üstünü örtməyə çalışdı, – Yat, bala, yat. Zahısan. Açma üstünü-başını. Ala, balanı da al yanına. Burda gözünə torpaq-zad tökülər.

Güllü razılaşdı. Körpəsini qucağına alıb sinəsinə sıxdı:

- Elə bərk sıxma. Çığının nəfəsini kəsərsən.

Güllü barmağını körpənin yanağında gəzdirdi. Pıçıldadı:

- Bayaq nəyə gülürdün?! Yəqin bilirsən ki, mən səni mütləq buradan çıxardacağam. Heç qoyaram balam bu torpağın altında çürüsün?! Çıxardacağam səni günəşə, mütləq çıxardacağam, – dedi. Sonra ucadan güldü. Güleyşə arvad qorxa-qorxa irəli yeridi:

- Ver, bala, ver mən saxlayım. Sən bir hovur dincəl.

Güllü daha bərk sıxdı körpəni:

- Mən onu qoymaram burda qalsın. Mən onu çıxardacağam.

- Gün çıxmağına baxma, bala. Hələ havada ayaz var. Qoy bir beş-on gün keçsin.

- Yox-yox, o vaxtacan bağrım partlayar. Yox. Yazıq deyil körpə... Çıxardacağam bu qəbirdən onu. Ha-ha-ha...

Güllü danışa-danışa yuxuladı. Güleyşə arvad təşvişlə var-gəl etdi:

– Görəsən, ağılı yerindən oynamayıb ki? – Sonra öz-özünə, – Bu xarabada bizik ki, dözüürük. Sənə qurban olum, ay Allah, cavandır, rəhmin gəlsin Muradımın əmanətinə.

Axşamacan Güllü bir neçə dəfə ayıldı. Eyni sözləri tələsik bir-birinin ardınca deyib, yenidən yuxuya getdi.

... Gecədən xeyli keçmişdi. İtlərin kəsik-kəsik ulaşmasından, bir də axşamüstü qalxmış küləyin uğultusundan savayı başqa bir səs yox idi ətrafda. Güllü gözünü açdı. Harada olduğunu yəqinləşdirmək üçün bir xeyli dinməzcə durdu. Birdən dik atıldı. Yatağını ələk-vələk eləyib körpəsini axtarmağa başladı. Tapmayıb həyəcanlandı. Ayağa qalxdı. Çırağın işığını azca artırıb, əlinə aldı. Güleyşə arvadın yatağına yaxın gəldi:

- Burdadır, – deyə pıçıldadı. – Gəl görüm, gəl bura, – deyib, körpəni qucağına götürdü. Sinəsinə sıxıb, ətrini aldı.

– İndi gedərik, çıxıb bu qəbirdən qaçarıq, – dedi, – Heç qoyaram balam qəbirdə qalsın, – deyib, qazmanın qapısına doğru addımladı, – İndicə, can balam, lap azca qalıb, lap azca..., – dedi. Qapıya doğru yeridi. Körpəsini qucağına bərk-bərk sıxıb, qaranlığın qoynuna atıldı. Nə vaxtsa günəşə çatmaq ümidi ilə üzü küləyə doğru irəlilədi... Əriyib, qaranlığa qarışdı...

GÜNƏŞDƏN GƏLƏN PAY

O, yenə pəncərəyə yapışmışdı. Əlbəttə, buna pəncərə demək olardısı. Dəmir barmaqlıqlı xırda bir nəfəslik idi. Böyük bir binanın zirzəmisində yaşayan ailənin həyatla yeganə əlaqə vasitəsi olan bir nəfəslik.

Bu zirzəmidə onlar artıq beş il idi ki, yaşayırdılar. Düz kəndləri işğal olunan vaxtdan.

Hər axşam yatmağa hazırlaşanda eyni söhbət təkrarlanardı.

- Ana, məni səhər tezdən oyadarsan. Yaxşımı?

- Axı niyə?

- Özün bilirsen də...

- Yaxşı, yat. Oyadaram.

Sonra da hər səhər adəti üzrə, yerdə salınmış kiçik döşəkçəsinin üstündən qalxar, xırdaca yalın ayaqlarını beton döşəməyə ehtiyatla qoyaraq pəncərəyə yaxınlaşardı. Pəncərənin önünə qoyulmuş ayaqları laxlayan stolun üstünə dırmaşar, pəncərəni üstə qalxar, alnını pəncərənin dəmirinə söykəyib gözləyərdi. Kimi gözlədiyini özü də bilmirdi. Çünki buradan baxanda o, ancaq küçədən keçən ayaqları görürdü. Pəncərə küçədən cəmi bir qarış hündürdə idi.

Ayaqlar sürətlə irəliləyər, tələsərdilər. Onların heç bu bir qarış yerdən baxan qızcığazdan xəbərləri də olmazdı. Sənəm də əslində bu ayaqlara baxmazdı. Onu ayaqqabılar maraqlandırardı. Hündür, alçaq, rəngli, laklı, təzə, köhnə ayaqqabılar. O, hər ayaqqabının görkəminə görə sahibini canlandırardı xəyalında.

Hərdən tələsik düşüb qaçar, anasını səsliyərdi:

- Ana, tez ol gəl bir bax. Gör, necə hündür dabanları var? Onun üstündə necə yeriyir görəsən? Yəqin arıq qızıdır da? Kök olsa, indi onun dabanı çoxdan qırılmışdı.

Anası da onun xətrinə dəyməz, gələr, amma Sənəmi təəccübləndirən ayaqqabını görə bilməzdi.

- Heyif, getdi. Kaş görəydin. Ana, sən də nə vaxtsa elə ayaqqabıların olub?

- Olub, qızım. Gəlinlikdə. Hündürdaban, ağ ayaqqabılarım var idi. Sonra arası heç bir şey çəkmədi. Ara qarışdı. İndi daha elə şeyləri heç yatıb yuxumda da görə bilmərəm.

Anasının kədərlənməyi Sənəmin xoşuna gəlməzdi. Tez söhbəti yarımçıq kəsib öz yerinə qayıdar, yenidən burnunu dəmirə söykəyib gözləyərdi. Ta o üstü atlas bantlı, çəhrayı uşaq ayaqqabıları keçənədək. Onları görəndə qeyri-ixtiyari gülümsəyər, bir qədər də yuxarı dartınardı. Amma nə qədər dartınsa da, onların xoşbəxt sahibini görə bilməzdi. Onu xəyalında canlandırardı. Həmişə də gözünüün qarşısına başında eynən ayaqqabısının üstündəki kimi çəhrayı atlas bantlar, əynində gödək qırçınlı don olan qız gələrdi. Gecələr isə... Gecələr özünü görürdü yuxuda. Həmin çəhrayı ayaqqabılarda. Hər gecə yuxuda sevinərdi Sənəm. Hətta bir neçə dəfə öz gülüşünün səsinə özü ayılmışdı yuxudan...

Beləcə düz ay yarım idi ki, bu təkrarlanırdı. Təkcə şənbə və bazar günlərindən başqa. Onda anasına sual verərdi:

- Ana, bu gün də keçmədi. Bəlkə xəstələnib, hə? Bəlkə ayaqqabıları cırılıb?

- Yox, qızım, axı bu gün bazar günüdür. Şənbə və bazar günləri uşaq bağçaları işləmir. Gözləmə. Bu gün keçməyəcək.

Sənəm tez yerə tullanardı. Sonra da anasından yaş əski alıb üstünün rəngi getmiş köhnə ayaqqabılarını silər, onları parıldatmağa çalışdı. Amma həmişə də tərtəmiz silə bilmədiyindən kədərlənərdi.

Bu gün də tezdən oyanmışdı. Asılmışdı pəncərədən. Tez-tez gözlərini ovxalayırdı:

- Gəlib keçən kimi, gedib təzədən yatacağam, – deyirdi.

Budur, çəhrayı ayaqqabılar yenidən göründü. Yavaş-yavaş gedirdilər. Sənəm fikirləşdi:

- Yəqin onların yiyəsi də mənim kimi yuxuludur.

Birdən Sənəm gözlərinə inanmadı. Ayaqqabıların yanına sapsarı, günəş rəngində bir gəlincik düşdü. Elə həmin anda gəlinciyə doğru iki əl uzandı. Gəlinciyin sahibəsi onu qaldırmağa çalışdı. Sənəm də özündən asılı olmayaraq, xırda zəif əlini dəmir barmaqlığın arasından uzatmışdı. O, bir anlığa düşünmüşdü ki, bu gəlinciyi ona günəş atıb. Zirzəmiyə düşə bilməyən günəş payının əvəzində. Sənəmə də bütün uşaqlar kimi günəşdən pay düşməliydi axı. O da birdən fikirləşdi ki, bu sapsarı gəlinciyi günəş özündən qoparıb tullayıb ona. Və əlini uzatdı... Amma əli çatmadı. Gəlincik çəhrayı ayaqqabılı qızın zərif əli ilə yerdən qalxdı və uzaqlaşdı.

Sənəm məyus oldu. Ehmalca pəncərədən endi, gəlib yerinə girdi. Yorğanını başına çəkdi. Arada yorğan yavaşca titrəyirdi.

Kimsə qapını döydü. Anasının səsi gəldi:

- Sənəm, səni çağırırlar.

Yorğanı başından atdı, üzünü ətəyinə silib qapıya qaçdı. Bu dəfə çəhrayı ayaqqabılar onların qapısında dayanmışdı. Çəhrayı paltarlı, atlas bantlı sarışın qızcığaz əlindəki günəş rəngli gəlinciyi ona doğru uzatmışdı...

ÖLÜM DAİRƏSİ

Bu dəhşətli və dəhşətli olduğu qədər də maraqlı mənzərəni seyr edənlər çox olardı. Həddindən artıq çox. Hətta o qədər çox ki, ətrafı qalın zəncirlə əhatəyə alınmış bu dairənin kənarında dayanıb baxmağa yer qalmazdı. Amma bu, motosikletin guruldaya-guruldaya dairə boyu hərəkətindən tutmuş, ta ağ göyərçinə bənzəyən qızcığazın qapqara ölüm yəhərinə oturduğu ana qədər davam edərdi. Bundan sonra isə dairənin ətrafı seyrələr, seyrələrdi. Uşaqlar çıgırışar və qorxmuş uşaqları aparmaq bəhanəsi ilə uzaqlaşan böyüklər bu dəhşətli mənzərəni seyr etmək iqtidarında olmadıqlarını biruzə vermədən çəkilərdilər. Dairəni əhatə edən dəmir tordən qalxan qığılcımlar dəhşət yayırdı. Gündə bir neçə dəfə təkrarlanan, amma adiləşməyən bir dəhşət. Bunu sinirlərə sığışmayan edən isə bu dəhşətin əlində gəlincik kimi oynatmaqdan xoşhallandığı qızcığaz idi. Hər gün guruldaya-guruldaya çapan o qara ölüm atının tərkində dairə boyu dolaşan, bədbinləşmiş, həyatdan bezmiş atasının köksünə qısılib oturmuş qızcığaz. Hər gün körpəcə ürəyi atasının əlləri altında çabalayan qızcığaz...

Yenə də hər şey adi görüntülərlə başlandı (əlbəttə, əgər bunu adi adlandırmaq olardısı). Vəhşiləşmiş dəmir at uğuldaya-uğuldaya divar boyu fırlanıb, get-gedə o dərinlikdən əl dəyə biləcək qədər hündürlüyə qalxdı və eyni vəhşiliklə də endi. Sonra isə... Sonra isə hamının yuxarıdan aşağı həyəcanla baxdıqları quyunun içində qızcığaz peyda oldu. Kiçik əlini yuxarı qaldırdı. Qeyri-adi oynaqlılıqla dedi:

– Salam.

Dedi, tez də başını aşağı saldı. Qorxdu ki, gözlərindəki dəhşəti kimsə hiss edə. Qorxdu ki, yarpaq kimi əsən bədəni kiminsə isti, nəvazişli baxışları ilə toqquşa... Və içindəki kədər çölə axa. Gözlərindən. Ağlamağı heç vaxt

özünə bağışlamırdı. Çünki o həyatın qoynuna atılandan ağlamağa vaxt tapmamışdı. Bütün günü fırlanan gurultulu dairə və qorxulu görüntülərlə dolu gecə yuxusu. Başqa heç nə... Yuxarıdan süzülən sözlər qulaqlarına çatdı:

- Bir balaca canı var, di gəl bunun cəsərinə bax. Heç nədən qorxmur.

- O adət eləyib.

- Heç belə dəhşətə də adət eləmək olar?! Əlacı yoxdur.

Üçüncü eşitdiyi kəsin qənaəti onun düşüncələri ilə üst-üstə düşürdü. «Düz deyir, – deyə, fikirləşdi. – Belə dəhşətə ancaq əlacsızlar dözə bilər». Dönüb gözlərini hər dəfə onu bu qara yallı atın tərkinə qaldıranda az qala ölüb qurtaran atasına zillədi. Atasını nəzərlərini qaçırdı. His çəkmiş barmaqları ilə motosikletin sükanındakı «Allah, Məhəmməd, ya Əli» sözlərini sığalladı. Özü üçün yox, gündə neçə dəfə öz əli ilə ölümün qara ağzına atdığı balası üçün. Pıçıldadı:

- Qorxma.

- Qorxmuram.

Yalan dedi. O bu yalanı hər gün deyirdi. Atasına kömək olmaq üçün. Yataqdakı anasını, körpə bacısını yaşatmaq üçün. Yenə də dedi. Sonra ürəyində hər dəfə yalvardığı mühərrikə yenə yalvardı: «Möhkəm ol! Dayanma! Yaxşımı?!». Bu dəmir atın dəmir ürəkli mühərriki də heç vaxt bu qızcıqazın sözündən çıxmamışdı. İşləmişdi. Bu ölüm dairəsinin dolam-dolam dolandığı sinəsini yara-yara irəlilətməmişdi dəmir atı.

İndi heç kəs danışmırdı. Mülahizələri bölüşmək vaxtı deyildi. Hamı cibinin halal pulunu verib, bu tükürpərdici səhnəyə baxdığı üçün özünü ürəyində danlayırdı. Yarıdan çıxıb gedənlər bu körpə qızın həyatın ölüm adlı zirvəsindən aşağı boylandığını görməmək üçün getmişdilər. Qalanlar isə canını dişinə tutub, çəkdikləri xərci batırmamaq üçün baxanlar idi.

Motosikletin növbəti gurultusu eşidildi. Dairə boyu əvvəlcə yavaş-yavaş, sonra isə sürətini artıraraq irəliləməyə başladı. Uğultu qulaqları deşdi. Dəmir at üzüyuxarı şığıdı. Şığıdı... Və hamının gözü qarşısında dəmir tordan qıvcımlar çıxmağa başladı. Kənarları taxta ilə dövrələnmiş dairə çalxalandı, səs divarlara dəyə-dəyə yuxarı milləndi. Baxanlar dəhşət içində kənara sıçradı. Amma hər kəs gözünü bu dəmir atı divarlara dırmaşdıran atanın qoynuna sığınmış qızcıqazdan çəkməməyə çalışdı. Onun rənginin necə ağardığını bu iti sürətin yürüşündə görmək olmasa da, hamı ona necə çətin olduğunu özü üçün yəqin etdi. Amma yaxınlaşmaqda olan faciəni bütün diqqətini toplayıb bu dəmir atı idarə edən atadan yaxşı anlayan olmadı. O, köksünə sığınan körpəsinin çabalayan ürəyini həmişə hiss etmişdi. Sürəti nə qədər böyük olsa da. Tamaşaçı nə qədər hay-küy qaldırsa da. Bəs indi?... Ağlına gələn fikirdən bağı yarıldı. Bəlkə daha qorxmur, hə? Həyəcanlı olsa, ürəyi bərk döyünər. Əvvəlki kimi. Bəlkə... Nə bəlkə?! O necə düşünə bilərdi belə şeyi. Öz balası haqqında. Özü-özündən utandı. Özü-özündən... Düşünməməyə çalışdı. Bacarmadı. Sinəsinə sığınmış varlığın cansız olduğunu fikirləşməmək üçün. Nəyə desən razılaşardı. Gözlərini yumdu. Ona elə gəldi ki, açsa o körpə bədəndən çıxıb ildirim sürətiylə səmalara uçan ruhu görəcək. Bu cəhənnəmdən qurtardığı üçün sevinən ruhu...

Sonra nə oldu, daha bilmədi. Onu yalnız bu ölüm quyunun üstündəkilər bildilər. Dairənin divarlarından qopub başı üstə gələn dəmir at tikə-tikə oldu. Amma bu mühərrikin günahı deyildi. O verdiyi sözü yerinə yetirmişdi...

BƏYAZ ƏLLƏRİN NAĞILI

O, ancaq burada dilənirdi. Bütün günü balaca, arıq əlini irəli uzadıb, böyük, çoxmərtəbəli binanın küncündə dayanar, yorulanda əlini yanına salsada, gəlib-gedənə gözləri ilə yalvarardı.

Üzü danlansa da, qovulsa da buranı heç vaxt tərk etmirdi. Elə bilməyin ki, bu boyda izdihamlı şəhərdə ona dilənməyə yer qəhət idi. Yox, bu belə deyil. Əksinə, bura o qədər də «bərəkətli» yer deyildi. Amma o buradan heç yerə gedə bilmirdi. Elə dayandığı küncdəcə boynunu burub binaya tərəf gələn enli asfalt yola baxar, baxardı... Heç kəsin bu balaja qızdan xəbəri olmazdı, daha doğrusu, o heç kimi maraqlandırmazdı. Hərdən:

- Nə sırtıq uşağıdır...

- Bunların əlindən küçəyə çıxmaq olmur ki,...

Və yaxud da:

- Ay bala, vallah mən səndən də pis gündəyəm.

- Nəyim var ki, sənə də verim.

Daha nələr, nələr eşidərdi. Amma bu insanlar haradan biləydilər ki, ondan olsa günlərlə ac qalar, amma o hisli-paslı, dar evlərindən çıxıb dilənməyə getməzdi. Amma iki elə səbəb var ki, onların ucbatından o bunu etməyə məcburdur. Bir hər gecə sərxoş atasına verdiyi hesabat, bir də ki...

- Deyəsən, gəlir. Yox, o deyil ki. Lap ürəyim əsdi.

Hə, bir də ki, hər gün bircə dəfə üzünü gördüyü, təsəvvüründə çoxdan rəhmətə getmiş anasına bənzətdiyi gözəl bir qadın. Siz onun anasını görməmişsiniz. Görsəniz deyərdiniz:

- İnsan insana necə də oxşayarmış. Elə bil rəhmətlik Gülzarla bir almadır, yarı bölüblər.

Axı, heç o özü də anasını görməyib. Amma o da belə düşünür. Onun anası da belə gülümsünürmüş nə vaxtsa. Ola bilsin ki, anasının heç vaxt belə paltarları olmayıb,

amma olsaydı, mütləq ona yaraşardı. Nə isə... Deyəsən, gəlir axı!

Qadın binanın önündəki dayanacaqda avtobusdan düşdü. Ağır-ağır gəlirdi. Elə bil özünü yaxşı hiss eləməirdi.

Əli bir tərəfə açılan, gözləri isə tamam başqa səmtə baxan qızciğaz titrədi:

- Görəsən, nə olub ona?! – Yanıldığımı düşünməyə çalışdı. Amma yox. – Çox çətinliklə yeriyir. Aman Allah, sən özün ona kömək ol.

Qadın artıq onun yanında idi. Adəti üzrə üzünü küncdə dayanmış qıza çevirib gülümsəmək istədi. Bacarmadı. Səndələdi...

Qızciğazın irəli uzanmış əli titrədi. Gözləri doldu. Yaxınlaşıb qadının qoluna girmək istədi. Yaşla dolu gözlərini ona zillədi. Bir addım atdı. Amma yaxınlaşmağa cəsəret etmədi. «Bu əllərlə tutacağam onun ağappaq qollarından?! Kirlənər. Amma nə kömək eləyərdim ona»...

Qadın ona baxdı:

- Qızım, kömək elə. Nə isə ürəyim narahatdır. Qaldır çantamı yuxarı.

Qız duruxdu. Dörd ilə yaxındı ki, bu küncdə dururdu. Birinci dəfəydi ki, kimsə ona insan kimi müraciət edirdi.

- Ver götürüm, an...xala.

Yaxşı ki, çaşıb «ana» demədi. Yoxsa bunu ömrü boyu özünə bağışlamayacaqdı.

Qalxdılar.

- Yəni dilənçi uşağa da kimsə çanta etibar eləyər?! – deyə düşündü öz-özünə.

Qadın qapını açdı:

- Gəl içəri.

- Yox, gedirəm.

Ağ əllər onun saçlarını sıgalladı. Bütün vücudu titrədi. Sığal görməmişdi, axı. Bəlkə də indi onu döysəydilər, belə heyəcanlanmazdı. Çünki, çox döyülmüşdü. Amma

nə vaxtsa bəyaz, bəmbəyaz əllərlə başının sığallanacağını heç ağlına da gətirməzdi.

Dönüb aşağı düşdü. Arxasınca deyilən sözlər qulağına çatdı:

- Kaş, sənin kimi bir balam olaydı!

İşə bax. Yəni mənə də kiməsə arzulayarmış. Qulaqları uğuldayırdı. qaçmağa başladı. Gözü heç nəyi görmürdü, heç nəyi. Binanın qarşısındakı enli asfalt yolu keçdi. Yox, əslində keçə bilmədi...

Hay-küy düşdü. Kiməsə qışqırırdı. Qulaqlarındakı uğultu artmışdı. İndi həm də başı bərk ağrıyırdı. Düşdüyü asfalt səkidən başını qaldırmaq istədi, bacarmadı.

- Ölüb, görəsən?

- Nə bilim.

- Tez həkimə çatdırmaq lazımdır.

Sonra nə olduğundan daha xəbəri olmadı. Gözlərini açanda ilk gördüyü üstündəki ağ mələfə oldu. Deməli, bu onun yatağı deyildi. İlk ağlına gələn yatdığı bu özgə, ağılığına adət eləmədiyi yataqdan qaçmaq oldu. Tərpənmək istədi. Baş ağırlaşmışdı elə bil. Tərpədə bilmədi. Göz qapaqlarını ağır-ağır qaldırdı. Birdən canına dünən ömründə birinci dəfə hiss etdiyi isti bir nəvazişin ilıq hərarəti yayıldı. Bu o, idi. Həmin bəyaz əllər yenə də saçlarını sığallayırdılar.

Gözləri doldu. Göz qapaqları bu kədərin ağırlığını özündə saxlaya bilmədi. Göz yaşları ağırlaşdı. Bir-birini qovan büllur damcılar qara kipriklərini yarıb yanağı aşağı süzüldü...

GÖRƏSƏN, İTLƏR DƏ AĞLAYIR?!

- Şümşad nənə, ay Şümşad nənə!

Cavab verən olmadı. Sərçə bir də çağırdı:

- Şümşad nənə, ay Şümşad nənə!

Hay gəlmədi. Sərçə yaxşı bilirdi ki, neçə dəfə çağırsa da cavab almayacaqdı. Axı, çağırdığı qarı heç nə eşitmirdi. Amma Sərçə də çağırmanın artırmaya qalxmağa cəsəret eləməzdi.

Üzü yuxarı boylandı. Arıq ayaqlarını çürüyüb qaralmış taxta pilləkənlərə yavaşca basa-basa yuxarı qalxdı. Artırmada balaca uşaq boyda, beli bükülmüş qarı oturmuşdu.

- Şümşad nənə, mən gəldim.

- Yaxşı elədin, Xanım bala. Gəl otur.

Onu təkcə bu qarı öz adı ilə çağırırdı.

- Qəşəng adın var. Xanım! Qoyma sənə Sərçə desinlər, – deyərdi.

Amma Sərçənin əlindən bir şey gəlməzdi ki. Çünki, çoxları onun əsil adını belə bilmirdilər.

Eynən Şümşad nənə kimi bardaş qurub oturdu. Gözlərini qarının həvəngdəstədə nə işə döyən qurquru, damarları çıxmış əlinə zillədi. Haradansa damcılar düşdü bu əllərin üstünə. Damcılar daşa dəymiş kimi çırtladı. Ətrafa səpələndi. Sərçə gözlərini qaldırdı. Baxışlarını qarının qırıqlardan susuz torpaq kimi çat-çat olmuş sifətinə zillədi. Çatlar parıldayırdı.

Ağlayırdı. Sərçə kədərləndi. Ətrafa baxdı. Hər dəfə Şümşad nənənin suyu sovrulmuş dəyirmanə bənzəyən

səssiz-küysüz evinə gələndə darıxardı. Bu lal divarlar arasında yaşayan qarının halına acıyardı:

- Xanım, sənə bir sözüm var.

- Nədir, Şümşad nənə?

- Xanım, balamsan. Özün bilirsən ki, qulaqlarım tamam batıb. Yanımda top atsalar da eşitmərəm. O qudurmuşlar kəndə girəndə xəbərim olmayacaq. Məni qoyub getmə...

Səsi əsdi. Boğazı tıxandı. Qırıqlar yenidən parıldadı.

Sərçə heykəl kimi lal-dinməz durub baxırdı. Öz-özünə: «Gör kimə ağız açır. Gör ümidi nə qədər kəsilib ki...».

Gözlərinin qarşısından tanış və dəhşətli kadrlar keçdi: çöllərə səpələnmiş qoca, uşaq meyitləri. Daşa dönmüş meyitlərin üstündə hönkür-hönkür ağlayan videooperator. Titrəyən kamera...

Qarının səsi onu qısa həyatının ən qorxunc xəyallarından ayırdı:

- Ölüm gözəl şeydir. Amma rahat ölüm.

Sərçə gözlərində sonuncu ümid qiğılıcımları öləziyən qarıya baxdı. Öz-özünə:

- Yox, qoymaram sönsün onun sonuncu ümidi, – dedi. Qətiyyətlə:

- Qorxma, nənə, səni qoyub heç yerə getməyəcəyəm.

Dedi, amma dediyi sözü yerinə yetirə biləcəyinə özü də inanmadı. Kiçik, zərif əlini, qupquru, damar-damar əlin üstünə qoydu:

- Mütləq, mütləq aparacağam.

Qarı gülümsədi. Parıldayan cığırlar işıqlandı. Bənizindəki kölgə çəkildi.

Sərçə hoppana-hoppana çürümüş, taxta pilləkənlərdən endi. Daha yıxılacağından da ehtiyat etmədi...

Bu gün o, erkəndən oyanmışdı. Hamı yuxuda idi. Sərçə isə qonşunun itinin səsinə durmuşdu. Masanın altındaki çörək təstini çəkdi. Üstündəki dəstərxanı qaldırıb bir parça çörək kəsdi, aşağı yüyürdü. İt çörəyi havada qapdı:

— Yazıq. Bənövşəyə nə deyim elə. Heç olmasa gedəndə bu heyvanı zəncirdən açıb buraxaydı. İndi ona kim yaxın düşə bilər ki...

İtə baxdı. Çörəyi yeyib qurtarmışdı. Yazıq-yazıq ona baxırdı. Sərçəyə elə gəldi ki, onun qapqara gözləri yaşarıb. Sonra öz-özünə:

- İtlər də ağlayır?! – sualını verdi. Daha onun gözlərinə baxa bilmədi. Dönüb eyvana tərəf getdi. Eşitdiyi qəfil gurultudan qulaqları uğuldadı. Yerindəcə dondu. Qonşu evin divarı gurultu ilə töküldü.

Anası və bacıları eyvana atıldılar. Gurultu kəsilmirdi. Sərçənin başının üstündən vıyılıyla güllələr keçirdi. Bacıları çıxırırdı. O da qışqırmaq istəyirdi. Səsi çıxmırdı: - Kəndə giriblər. Ay camaat, ermənilər kəndə giriblər.

Anası hazır qoyduğu bağlamayı götürüb maşına atdı. Dəhşət içində qaçısan uşaqları içəri yığdı. Babası ağır bədənini güclə gətirib sükanın arxasına salmışdı. Atası cəbhəyə gedən gündən maşını o, sürürdü.

Sərçə maşına sarı getdi. Oturmaq istədi. Bacarmadı. Qulaqlarında: «Ölüm yaxşı şeydir. Rahat ölüm...» səsləndi, gözlərinin önündə buza dönmüş meyitlər və hönkürən videooperator canlandı...

Qaç-qaç kənd yoluna çıxdı. Anasının səsi gurultuya qarışdı:

- Sərçə, Sərçə, hara, ay bala?! Sərçə, qayıt!!!

Çürümüş pilləkənləri necə çıxdı xəbəri olmadı. Artırmada heç kim yox idi. Ağılından keçən fikirdən dəhşətə gəldi:

- Yatıb!!!

Kiçik yumruqlarını pəncərəyə döydü:

- Dur, Şümşad nənə, dur! Dur, nənə, dur. Giriblər. Kəndə giriblər.

Xeyri olmadı. Qarı tərpenmirdi. Ölü kimi uzanmışdı.

...Yenə buza dönmüş meyitlər, yenə boğuş hönkürtü... Əsdi. Pilləkənlərə tərəf atıldı. Bir pilləkən düşdü. Dayandı:

- Rahat ölüm yaxşı şeydir. Rahat ölüm.

Döndü. İlk gözüne dəyən pəncərənin qarşısındakı həvəngdəstə oldu. Həvəngin dəstəsini götürüb şüşəyə çırpdı. Onun tamam tökülməsini gözləyə bilmədi. İçəri atıldı:

- Dur, nənə, dur. Dur, nənə, – deyib qarını silkələdi.

Qarı dik atıldı:

- Gəlmisən, Xanım bala?! Gəlmisən...

Sərçə verdiyi sözü yerinə yetirmişdi. Bu sözün doğruluğuna inanmasa da belə. Qarı da arzusuna çatmışdı. Nə vaxtsa öləcəkdi, amma rahat ölümlə...

Arxasınca boşalmış yurd yeri baxan bir maşın şütüyürdü kənd yoluyla. Bu maşında bir uşaq hönkürürdü, zəncirdə qalmış qonşu itdən öteri.

Üstündən illər keçəcək. Hönkürtüsü içinə hopmuş qız böyüyəcək. Amma onu ömür boyu yaşla dolmuş qonşu itin gözləri təqib edəcək. Elə hey fikirləşəcək:

- Görəsən itlər də ağlayır?!

Onun uğursuzluqları çoxdan başlamışdı. Lap çoxdan. O gündən ki, onun artıq iyilmə qabiliyyətinin itdiyini yəqin etmişdilər. O vaxtdan gözdən düşmüş, təqaüdə çıxarılmışdı. Sonra ona olan hörmət zəifləmiş, zəifləmiş... və günlərin birində tamam itmişdi. Elə həmin gündən də o, yurdsuz-yuvasız qalmağın nə demək olduğunu anlamış, bir xeyli əvvəlki gördüyü günlərin təsirindən çıxıb, həyatın qarşısında boyun əymək istəməsə də, sonra o buna məcbur olmuşdu. Əvvəl-əvvəl zibil qablarının yanında tapdığı çörək tikəsini hamıdan gizləncə götürsə də, sonralar bütün bunlara adət eləmiş, həyatın sərt üzünü görənlərin axınına qoşulmuş, amma bir şeyə görə özünü heç bağışlamamışdı. Nəyə görə... İnsanlara xidmətə ömrünün ən gözəl illərini sərf etdiyinə, cavanlığında qocalığı üçün gün qazana bilmədiyinə görə...

Axırı da bu idi. Cərrahiyyə stolu. Onu bura küçədən tutub gətirmişdilər. Özü də ağına sığışıra bilmədiyi ucuz qiymətə satmışdılar. Cəmi on min manata. Sonra da insanlar onu özləri üçün təcrübə obyektinə çevirmiş, qarnını çörtib oraya ürəkləri istədiyi mikrobu buraxmışdılar. İndi də o mikrobu yaratdığı xəstəliyi sağaltmaq üçün fikirləşdikləri cəfəngiyyəti onun qarnına yeridib gözləyəcəkdilər. Bəlkə də o öləcəkdi. Onlar ki, yox. Ölən o olacaqdı. İllərlə ANA dedikləri (amma ürəyində o, həmişə fikirləşmişdi ki, bu insanların ən böyük yalanlarından biridir) Vətənin sərhədini qoruyan, bu sərhədin ələnmiş yupyumşaq torpağına bir quş ayağının izi belə düşməyə imkan verməyən fədakar canlı.

...Qızdırmadan gözlərindən və ağızından elə bil od püskürürdü. Huşa gedən kimi, sərhəd boyu qaçır, dağ boyda bir pəzəvəngi yerə sərir... Yenidən, yenidən:

- Əla, Cəsur, əla. Gözəl itsən. Sən olmasan, nə edərdik görəsən?

Sonra yenə əli avtomatlı birinin silahından açılmış güllələr... Sonra nə bilim nələr, nələr...

İndi isə təcrübə dovşanı olmuşdu. Gözlərindən qəzəbyağan həmin o Cəsur. O bihüşedici hava verən qəribə qapağı onun ağzına qoyub uyutmasaydılar, yəqin ki, nə qədər qoca və gücsüz olduğuna baxmayaraq, bu həkim deyilən caniləri didər, param-parça edərdi...

Amma... o, qapağın təsirindən göylərin yeddinci qatına qalxmış və bu qatda da gördüyü əcaib-qəraib insanlar olmuşdu... Yanaqlarından piy axan, qarnı şişib partlamağa qədər gələn birinin qəhqəhəsi dalğa-dalğa yayılır, söylədiyi sözlər onun alışıb yanan bədənini süngü kimi deşib keçirdi:

– Məndən ötrü kəsiblər səni. Məndən ötrü. Mənim bu yekə qarnımı sağaltmaq üçün. Məndən ötrü... məndən...

Sonra əlindəki araq dolu qədəhi qarnına boşaldıb, qəribə tərzdə oynamağa başlayan eybəcər...

Bu qalxdığı yeddinci qatı da zəbt etmiş bu qəribə insanların əlindən hara qaçsın axı?! Sıra-sıra, arıq, kök, ortabab, sarı, qara, qırmızı, ağıllı, ağılsız, sərsəm, uzun, gödək kəslər irişə-irishə ötür. Hər ötən bir sözlə yaralayır, incidirdi. Ümumiyyətlə, o həmişə fikirləşmişdi ki, bu insanlar topsuz-tüfəngsiz, adi sözlərlə necə böyük yaralar vura bilirlər? Və həmişə də düşünmüşdü ki, bu elə onların insan olduğundan irəli gəlir. İnsan... Gülümsündü. Kinayə ilə. Yeddinci qatda da onu rahat buraxmayan insanların iyrenc sifətlərinə baxıb gülümsündü... Bunu cərrahiyyə stolunun başına yığışıb, onun irinləmiş bağırsaqlarını nə isə qəribə bir torbaya yığıb, bu torbanı onun bədənində saxlamaq niyyətində olan təcrübəbazlar da gördü. Hamısı bu qəribə təbəssümün qarşısında dondu. Cərrah bıçaqları, iynələr hərəkətsiz qaldı. İnsanlığa meydan oxuyan bu təbəssüm od tutub yanan göz qapaqlarının arasından süzülən damcılarla bəzəndi. Sonra onun fəaliyyətini göstərən cihazların əqrəbləri durdu. Sonra sonuncu təbəssüm dondu. İtmədi. O, insanlara etməyə hazırlaşdığı sonuncu yaxşılıq üçün özündə güc tapmadı. Buna göylərin yeddinci qatına qalxmış insanlar mane oldu... Öz iyrenc qəhqəhələri ilə...

Ətraf param-parça olub tökülürdü. Oğum-oğum oğulurdu. Ətraf səsdən boğulurdu. Sanki qayalar paralanırdı. Çığıra-çığıra, hər parçasını bir tərəfə tullaya-tullaya. Göyün sinəsi cızıq-cızıq idi. Mərmilərin rəqs edən işığı sevinirdi elə bil. Mən güclüyəm, mən güclüyəm, - deyib özündən balacanı döyən uşaq kimi öyünürdü mərmilər...

O, həmişə ətrafdakılara qəribə uşaq təsiri bağışlamışdı. Bapbalaca vücudu yan-yörəsindəkiləri qorxutmuşdu elə bil. Qorxmışdular ondan. Demişdilər ki, onun başı ya hamınınkindən yaxşı işləyir, ya da... Elə indi də o hamı elədiyini eləmir. Öyünən mərmilərin odlu nəfəsindən gələn dəhşətdən vahimə içində qaçısan uşaqlara baxıb, sıxıldığı küncə daha bərk sıxılırdı. Nə gözündə bir damla yaş var idi, nə də qaçmaq həvəsi. Bircə arzusu var idi. Onu da yerinə yetirmək müşkül məsələydi. Qollarını açıb evlərini qucaqlamaq istəyirdi... Əməlli-başlı qucaqlamaq. Yazığı gəlirdi evlərinə... Nə dəhşətlə qaçısan bacı-qardaşlarına, nə də həyəcandan saçları açılıb kürəyinə səpilmiş anasına acıyırdı. Gözlərini məchul bir nöqtəyə zilləyib sürətlə vuran gicgahlarının arasında çabalayan bir fikri vuruşdururdu ürəyində: “Onlara nə var ki, qaçacaqlar... Amma ev yazıq... Qaçma bilməyəcək”.

Ona elə gəlirdi ki, evləri qorxur. Kimsəsizlikdən, tənhalıqdan. Ona elə gəlirdi ki, qısıldığı bu zirzəmidən çıxıb qalaq-qalaq bağlamalar yığılmış yük maşınının insanla dolu sinəsinə özünü atan kimi ev ağlayacaq... Düzdür göz yaşını heç kəs görməyəcək. Divarlar udacaq

onları. Çünki qüruruna sığıdırmayacaq. Amma ağlayacaq, mütləq ağlayacaq. Sonra isə... Sonra isə dağılacaq. Ən özündəndeyən mərminin biri onu kimsəsiz görüb içində gecələməyi qərara alacaq. Düz ortasında. Tutaq ki, lap onun çarpayısı yerləşən yerdə. Bəlkə də elə onun çarpayısında... Nə bilmək olar. Düşündükcə gicgahları daha bərk vururdu. Düşündükcə kəndin dağılmış evləri bir-bir gözü önündən keçirdi. Ancaq evlər dağılmışdı. Heç birində bircə kəsin də burnu qanamamışdı. Bircə nəfərin də... Çünki, onlar o yazıq evləri atıb getmişdilər. Çünki, o yazıq evlərdə heç kəs gecələməmişdi... Əgər o evlərin bircəciyində bircə uşaq olsaydı belə ondan qorxardı mərmilər... Mütləq qorxardı... Hər halda, o, belə düşünürdü. Gözləri məchul nöqtəyə zillənmiş həmin o qəribə uşaq...

- Ay bala, görün Səməd haradadır. Axtarın onu... Otaqların qapılarını amansızcasına divarların qorxmış üzünə çırpın anası qışqırırdı... Hara girib yenə də. Hara...

Yük maşınına yığılanlar hansısa bir gicbəsərdən ötrü düşmənlə gülləsinə gəlmək fikrində deyildilər.

- Ay qız, tez elə. Yəqin çoxdan qaçıb aradan çıxıb. Bu guppaguppa uşaq dözər.

- O dözər... O uşaq deyil. Cindir, şeytandır nədir bilmirəm.

- Səməd, Səməd. Çıx oğlum. Səməd... Sənə qurban olum... Səməd.

Yük maşını mərmilərdən pis uğuldadı:

- Biz getdik. Sür görək, sür. Bir belə uşağı-böyüyü bir inadkara qurban verməyəcəyik ki...

Zirzəmiyə işıq düşdü. Tapmışdı onu anası.

- Dur, balam mənim. Dur... Tez elə... İndi bir şey olar,

yenə də günahkar sən olarsan... Gedək... Gələcəyik. Mütləq qayıdacağıq. Bircə günlüyə, mənim balam... Bircə günlüyə...

Anasının saçları onun üz-gözünü yalayır. Yamyaş idilər. Ya özləri ağlamışdı, ya da gözlərindən axan yağışın selində çimmişdilər...

- Dur, tez elə...

Səməd durdu. Anası onu sinəsinə elə sıxmışdı ki, bu hərərətdən qopmaq istəmədi. Bir də ki, anasından keçə bilmədi...

...Maşın içindəki yükün ağırlığından tövşüyə-tövşüyə özünü çəkib kənddən çıxardı. Səməd öz-özünə düşündü: "O da qaçır. İçindəkiləri bəhanə edib qaçır... Mən onun yerinə olsaydım..."

Sonra elə o qaçan yük maşınının içində, qaçan insanların arasında... Səməd yazıq evlərini xatırlaya-xatırlaya hamıdan ayrılıb bir küncə qısıldı. Ta o vaxta qədər ki, tövşüyə-tövşüyə özünü kənddən-kəndə atan yük maşınının adamları və dəhşətlə dolu qoynunda bir vəlvələ düşdü:

- Nə olub, ay bala...

- Ölürem... Sancılanmışam.

- Özünü ələ al.

- Bacarmıram...

Bunları deyən bayaqdan qarnını qucub oturan gəlin idi... Doğrudan da, bacarmadı. Özündən asılı deyildi ki...

- Neçə aylıqdır ay bala?

- Dörd...

- Başına xeyir. Qorxdun nədir?..

- Oy... Bilmirəm-bilmirəm... Ay ana...

Yük maşını dayandı. Əslində nəfəs almağa yox. Ondan olsaydı elə tövşüyə-tövşüyə gedərdi... Təki... Amma mümkün olmadı... Doqquz ayı başa vurmağa qədər dözməyən birisi saxladı onu... Düz dörd ayında... Fikirləşib belə qərar vermişdi... O da getmək istəmədi... Elə burada qalacaqdı... Şəhid kimi... Gülməyin... Əlbəttə şəhid kimi. Sonra ayaq saxlamış yük maşınının böyür-başına arvadlar tökülüşdülər. Nə yaxşı ki, qaranlıq idi... O qaranlığın qoynunda bir gəlin inildədi... və bir çağa doğuldu. Səssiz-səmirsiz. Kimsə yük maşını yoldan eləyən bu səbirsizi sızan işığa tutdu. Pıçıldadı:

- Hayıf, oğlan imiş... Bunu Səməd də eşitdi... Və gözünü bəbəkləri bərələn gəlinin gözlərinə zillədi. Bəbəklər doldu. Damcılar kirpik çəpərini hoppanıb aşdılar. Əzabla naxışlanmış yanaqlarından yumalana-yumalana üzü aşağı süzöldülər. Onu qoymadılar ilkinə baxsın... Şəhid olan ilkinə...

Elə oradaca, nigaran-nigaran bu işin sonunu gözləyən yük maşınının yanındaca əl boyda bir qəbir qazıldı... Və o əl boyda qəbirdə bir qəhrəman dəfn olundu... Bu yerlərdən getmək istəməyən bir qəhrəman...

Sonra hamı bircə-bircə həmin o yük maşınının tərkinə hoppandı... Bir nəfərdən başqa... Təkcə Səməd üzü qaranlığa cumdu... Gecənin qoynunu yara-yara o yazıq dediyi evlərinə sarı üz tutdu... Bunu heç kəs bilmədi. İlkini itirmiş gəlinin hayına qalan anası belə... Çox sonra biləcəklər. Onda gec olacaqdı... Gec...

ARZUNUN BİR ADDIMLIĞINDA

Ölümün gəlib boğazına tıxandığı anda ilk ağına gələn o, oldu. Ölüm onu silkələdi... Qəfil gəldiyindən məmnun halda onun qoca, heysiz, solğun vücudunu var gücü ilə silkələdi. Nəfəsini boğazından ayırıb almaq istədi. Lakin qəlbində 13 illik arzu gəzdirən qocaya belə asanlıqla qalib gəlməyin mümkün olmadığını görüb, bir anlığa öz gücünə ümidini itirdi. Boğazda yerini möhkəmlətdi. Qoca xırıldadı... Damarları çıxmış əlini 13 illik arzusuna doğru uzatdı. Ona elə gəldi ki, əli ilə döş cibinin arasında bütün həyatı uzununu getdiyi yoldan uzun bir yol var. Ona elə gəldi ki, əli bu yolu qət edə bilməyəcək. Bir yandan da yavaşımış ölüm yenidən hücumu keçdi. Canı boğazının gücsüz damarları ilə ağzına doğru süründü. Ağzından çıxmağa çalışdı. Qoca... İndiyə kimi heç vaxt, heç kimə yalvarmamış qoca ölümə yalvardı: "Dayan! Bircə dəqiqə dayan. Bəlkə götürə bildim onu... Xahiş edirəm!"

Ölüm qəhqəhə çəkdi. İrəli doğru şütüdü. Qoca dişlərini bir-birinə sıxdı. Onun ağzından çıxmasına imkan vermədi. Sonra əlini döş cibinə çətdirməyə çalışdı. Yol uzandı, Ölüm çabaladı... Özünü qocanın sırası seyrəlmiş dişlərinə çırpıb bayıra çıxmağa can atdı. Qoca bir də son gücünü topladı. Arzusuna doğru uzanmış əlini cibinə çətdirməyə çalışdı. Yol uzun, vədə tamam kimi gəldi ona. Dərinliyi ömründən də uzun gözlərindən atılan damcılar susuz torpağa düşmüş kimi qırıqların arasında görünməz oldular. Sonra dişlərinə çırpılan ölümün acı soyuğundan əsən vücudu titrədi... Başı son arzusuna yetişməyə qarışmış qoca başqa heç nə görmədi. Gözünün qarşısından kinolenti kimi keçən uşaqlığı, gəncliyi belə onu məqsədindən yayındıra bilmədi. Başı qarışsa gec olacaqdı. Ölümle həyat arasında cəmi bir göz qırpımı qalmışdı. Qarşıda isə bir ömür qədər uzun görünən əli ilə qət etməli olduğu məsafə dururdu.Kino davam edirdi... Doğma çəmənlərin şəhinə

bulaşmış ayaqları... Ayaqlarının altında yenə O... Düz 13 ildən bəri cibində gəzdirdiyi arzu... "Yox... sən bunu etməzsən... Nə olar ölüm olanda. Möhlət ver. Çatıram... Çatıram..." Keçinəndə artıq əlində idi... Açıq əlinin ortasında. Ətrafda vurnuxanlar onun açıq ovcundan diyirlənən selofan torbacığı məhəl belə qoymadılar.

- Götürün.

- Kimdir görəsən?!

Kimşə yığılanları yarıb irəli keçdi. Kimşə onun açıq gözlərini əli ilə sıgadı.

- Ədil müəllimdir...

Sonra elə bil yerdən bir dağ götürdülər. Hərə bir tərəfindən yapışdı:

- Evinə çatdırmaq lazımdır.

- Ehtiyatlı olun.

- Daha ehtiyatdan keçib.

Ayaqlar hərəkətə gəldi. Onların altında qalan 13 illik arzunun, namnazik canı tab gətirmədi. İçindəki qapqara arzu əllərin üstündə gedən qocanın dalınca çığırdı. Səsini bütün cansızlar eşitdi. Canlıların yenə də heç nədən xəbəri olmadı. Səməda narahat ruhun gözlərindən ələnən leysan qocanın son arzusunu əritdi. Ruh haray çəkdi. Şimşək göyü paraladı. Buludlar toqquşdu. Buludların qoynundan tökülüşən ruhlar kömək etmək istədilər. Alınmadı. Gedən ayaqların hansınasa ilişib sürünən selofan torbanın küncündə qalmış son arzu ətrafa səpələndi. Yağışda əridi. Bütün göy üzünü hayqırtıları götürmüş ruhların gözü qarşısında yox oldu... Ey insanlar, eşidirsiniz, yox oldu. Qocanın ovcunun içində olan ən ali arzusu.

Cənazə yerdən götürüləndə qocaya sədaqət və qayğı dolu bir həyat bağışlamış qadın özünə gəldi:

- Dayanın. Durun. Sonra sığındıqları binanın vəhşi qaranlıq və kədər dolu dəhlizi ilə yüyürdü. Otağı ələk-vələk elədi.

Siyirmələri çəkdi. Paltarları yerə tökdü:

- Haradadır... Yoxdur... pıçıldadı, - yoxdur...

Sonra qəfil durdu. - Lap dəli olmuşam. Üstündə gəzdirdirdi. Pencəyinin cibində, - deyib kədər dolu dəhlizlə gəlidiyi yolu geri qayıtdı: - Hamı? Ay bala... Pencəyini hara qoymusunuz?

Cənazənin ləngiməyindən qəzəblənmiş molla qarı eşitsin deyə avazla:

- Allahu əkbər, - dedi.

- Yox, dayanın. Aparmayın. Cibindəydi... - Əsəbi halda qocanın bir-birinə bükülmüş paltarlarını töküşdürdü. Pencəyi tapıb, döş cibinə əlini apardı: - Hamı? Həmişə burada olurdu...

Sonra dəli bir qiyyə çəkdi:

- Yoxdur.

Molla əlinin işarəsi ilə: - Qaldırım, - dedi.

Qarı hönküdü:

- Aparmayın.

Sonra pencəyin ciblərini bir də gəzdi:

- Bax burada idi. Çıxanda həyətimizdən götürmüşdü. Bir ovuc torpaq.

Cənazə hərəkətə gəldi.

Qarı ağır-ağır gedən cənazənin ardınca süründü. Dizin-dizin... Son arzusuna qovuşa bilməyən doğmasının getdiyi yolları göz yaşları ilə yudu. Səsi üzü dağların sərt sinəsi kimi bumbuz torpağa çırpılıb çilik-çilik oldu. Qırıqları ətrafa səpələndi.

- Getmə, getmə, - dedi. - Tapacağam onu, mütləq tapacağam.

HEMİNQUEY NİYƏ BELƏ EDİB

Bu kənd elə o kənd idi. Günəşi elə həmin yerdən çıxıb, həmin yerdə də qürub edirdi. Ayı qapqara sinəsində asılır, ulduzları həmin qaranlığın fonunda sayırırdılar. Bu kənd elə həmin o kənd idi. Bir ucu Qarqarın dəli sularının gurultusunda əriyən, hamarlaşan, bir ucu dağların kələkötür sinəsinə dirənən. Göydən axan ulduz da onun qucağına düşər, yerdən qalxan quş da qoynundan havalanardı. Təkcə... Sinəsi üstündə gəzib dolaşanlar o adamlar deyildi. Tən ortasında, Cəlalın dükanı deyilən yerdə, az qala kök atıb torpağa yerimiş qara daşının üstü boş qalmışdı. Bu yerə toplaşanların ən hörmətlinin üstündə oturduğu daşın parıldayan qara üzündə kirəclənmiş toz çoxdandı onun insan nəfəsinə həsrətindən xəbər verirdi... “Dünən Qorbaçov mamlı-matanıynan yenə getmişdi”, “Onun kişi boynunu yerə soxum”, “Ə, adamnan danışın, eşidək. Bir hovur dincimizi alağ”, “Mən Urusetdə olanda”. Özünü ağıllı göstərməyə çalışan kənd öndəgedənlərinin söhbətlərindən bir vaxtlar bezmiş kənd bu gün bu söhbətləri şərbət kimi içməyə hazırı. Amma... Nə fayda. Bir yanı dağılıb yerə tökülmüş kitabxananın içindən axnaşıb səhifələrini küləklər çevirən kitablardan başqa danışmağa və danışdırmağa bir kimsə yox idi. Oxumağı da çoxdan öyrənmişdi. Günayla, Sadiqlə, Anarla, Mətanətlə... İndi durub hamısını sadalamağa da dəyməz. Hər birinci sinfin kandarına ayaq basanla höccələyib oxumağı öyrənən kənd, hər onuncu sinifə əlvida deyənle attestat alardı. Nə yaxşı ki, o zamanlar açıq eyvanda dərs öyrənənlərin barmaqlarına dəyən xətkəş səslərindən yuxudan ayılıb, onların əyri-üyrü xətlə yazdıqları hərfləri nəzərdən keçirib. Nə yaxşı ki, bülbül cəhcəhi dinləməkdən, yağış nəğməsi eşitməkdən ayrılıb hərflər öyrənənlərə qulaq verib. Yoxsa indi mərmə dağatmış kitabxananın uçuq divarları arasından tökülən kitablara

pənah apara bilməzdi. Bir körpə qığıltısına, bir qız qəhqəhəsinə həsrət kənd indi çox mətləblərdən halıydı. Damda yaşayan Karlsondan tutmuş, uzuncorab Peppiye kimi dünyadakı bütün dəcəllərin əməllərindən xəbərdar idi. Yaxşı bilirdi ki, Anna Karenina niyə özünü fəda edib və yaxud Kerri bacı nəhayətsiz Çikaqoda nə arayıb axtarırdı. Raskolnikov niyə qəribə idi, Peçorini nə bezdirmişdi. Tatyana Oneginə o məşhur məktubunda nə yazmışdı... Daha nələr, nələr. Mopassanı oxuyanda gülümsəyərdi. Bağlarının qaranlıq kölgəsində pıçıldeşanlar yadına düşərdi. “Dekameron”u oxuyanda qızardı. Günəşi göyün üzündə odlu şara dönərdi. Təkcə bir mətləbi anlamazdı bu kənd. Təkcə bir kitabın adını görə kimi üzünü çevirərdi. Sonrasını oxumağa həvəs göstərməzdi. O, kitabın səhifələrini küləklər çevirəndə belə hiddətlənər, qapqara buludları ağlayar, çat-çat sinəsinə tökülən göz yaşlarını acgözlüklə udardı. O, başa düşməzdi Heminqueyin onunla nə düşmənçiliyi ola bilərdi. Axı bir parça sinəsinə hər ayaq basana mehr-məhəbbət göstərmiş kəndin Heminquey adlı qonağı ömründə olmamışdı. Olsaydı, yenə də düşünərdi ki, leysanına düşüb, dumanında azıb-eləyib, ya da ki, yeməyi-icməyi könlünə yatmayıb və yaxud tüstüsü gözünü acışdırıb, alovu üzünü qarsıb. Amma olmayıb axı. Özü biləni olmayıb. Deməyəm, bəlkə başqa ad altında gəlib, gedib. Nə isə... Bu kənd heç sevməzdi Heminqueyi. Yazdığı bircə əsərə görə. “Əlvida silah”. Sözə bax, söhbətə bax. Bu kitabı bütün kənd əhli oxuyub, nədir?! Əlinə silah alan da qoyub gedib, almayan da. Əlvida deyiblər silaha. Bircə Heminqueydi, nədi onun sözüynən çeviriblər bu bəxti qarını çaqqal-çuqqal yuvasına. Çəkilib, yox olublar. “Əlvida silah”... Gören bunu nə vaxt oxuyublar, haradan girəvə tapıblar? Yəni bu zəhrimarı oxumayan bircə nəfər də qalmayıb? Ya da elə biri oxuyub. Sonra Cəlalın dükanının qabağında ağzını qoyub Allah yoluna. Bu xəbər ildırım sürətilə evləri

dolaşib. Bir dəfə birinin zarafatla yaydığı xəbər kimi... O zaman bu kəndin bəxtəvər günləriydi. Əkindən-biçindən qayıdan hər kəs, əl-ayaq çöldən yığışanda sobasını çartılı ilə yanıb, xoş ətir yayan palıd yarması ilə doldurub, istidən xumarlana-xumarlana, sobanın üstündə bişib dizildayan sapsarı kəhrəba kimi heyvaların ləzzətli ətrini sinələrinə çəkə-çəkə "Baharın on yeddi anı" filminin hər seriyasını həsrətlə gözləyən kənd əhlinin içindən biri xəbərin yayılma sürətini yoxlamaq məqsədilə səhər içi arvad-uşaqyla dolu kənd avtobusunda ağzından belə bir söz qaçırtmışdı. "Bu gecəki seriyada Ştirlits öləcək". Bir-iki saata Ağdamın hay-küylü bazarından bazarlıq edib geri döənən elə həmin kişi qapını açan qızının həyəcanlı səsini eşitmişdi: "Ay ata, bu gecəki seriyada Ştirlits öləcək". Xəbər bu boyda kəndi iki saata qarış-qarış gəzmişdi. Üzü şəhərə gedən avtobusda deyilmiş xəbər.

Həmişə Heminquey haqqında düşünəndə kəndin yadına bu əhvalat düşürdü. Yoxsa kimiydi bu zalımı çıxmış Heminqueyi bircə-bircə oxuyan. "Əlvida silah". Görəsən, nə məqsədlə yazmışdı? Axı, o: «Əlvida silah» demişdi. Əlvida kənd-kəsək, əlvida doğma el-oba, əlvida qapqara meyvədən gözmuncuqlu böyürtkanlıqlar, lələdən qırmızı almalıqlar, günəşdən sarı heyvalıqlar deməmişdi ki... Əli də yetmirdi, ünü də çatmırdı. ...Bir başa salardı bu böyüyünü, kiçiyini. Yığardı Cəlalın dükanının qabağına, deyərdi ay uşaq, qanı qanımızdan deyil, dini dinimizdən. İndi bir sözdü deyib də. Qayıdın. Götürün silahları. Götürməsəniz iş getməyəcək. Elə yurdsuz - yuvasız qalacaqsınız. Götürün... Qulaq asmayın yada-yalağaya. Götürün...

BİR GECƏLİK ÇƏKİLİŞ

Divarları yarıyadək nəm çəkmiş yarımzirzəmi otaqda dəhşətli bir kabus kimi su ilə doymuş hava dolaşırdı. Bürküdən və rütubət qoxusundan nəfəs kəsilirdi. Otağın tavanına doğru daha da ağırlaşan havanı yara-yara o tərəf, bu tərəfə ləngərləyən biri var idi. Burnunun pərələrini geniş açıb hər nəfəs alanda tıncıxır, tövşüyürdü:

-Mən özüm cəhənnəmdən gəlmişəm. Cəhənnəmdən... Öhö... Orada buradan daha yaxşıdır. Bunları cəhənnəmə göndərə bilsəm, böyük yaxşılıq eləmiş olaram. Böyük yaxşılıq...

Ona elə gəlirdi ki, ciyərləri su ilə dolub. Elə bu saat, bu dəqiqə onlar yenicə udulmuş bir udum havadakı suyun təzyiqinə davam gətirməyib partlayacaq, qan qarışıq suyu ət-ətə yatanların ağarmış, puçur-puçur tərle dolu bənizlərinə səpələyəcək. Yağ çəkilmiş kimi par-par parıldayan başı su dolu ciyərlərinin xırıltısına dözmür, arıq boynunun üstündə yellənirdi. Qopub, palçığa bulaşmış top kimi meyitə bənzəyən yuxuluların üstü ilə diyirlənmək, burnunun pərələrindən tökülən irinlə onların onsuz da sapsarı bənizlərini daha üfunətli, yaşılaçalan və boğucu sarıya boyanmaq istəyirdi. Lakin təkəsi parıldayan bu başın içində onun sahibinə bundan daha çox ləzzət verən mətləblər var idi. Səmasında uçduğu, havasına rütubət çökmüş bu otağın xırıltı və inilti dolu qoynunda bir-birinə dolaşmış ayaqları, havasızlıqdan dəyirman körüyü kimi aramsız qalxıb-enən sinələri seyr etmək bu baş üçün qopub onların üstü ilə diyirlənməkdən daha cəlbədici idi. Gördüyü mənzərə yağ kimi canına yayılır, işlənib didilmiş rezin kəməre bənzəyən qopuq-qopuq dodaqları əcaib şəkildə yanlara açılır, onların arxasından, sıra-sıra yəndəmsiz, uzunlu-gödəkli, ağıl-qaralı dişləri görünür və eyni anda siniroynadıcı qəhqəhəsi çölə axır, yatanların boynuna-boğazına çırpılır, qarışib-bürüşmüş sinələrinin

üstüylə şütüyür, təzə-tər boyun-boğaz görəndə ləngiyib, rahatlanır, sonda parçalanır, yarıyadək nəm divarlara çırpılıb lax yumurta kimi üzü aşağı süzülürdü. O kef eləyirdi. İçinin xıltını, üfunət və irinini pəncərəsiz qaranlıq otağa boşaltdıqca xürrəmliyi artırırdı. İndiyədək bura gəlmədiyindən peşman idi. Peşmanlığı qan çəkmiş gözlərindən oxunurdu. O hazır idi. Tam hazır.. Üfunətli sinəsindən bircə ağız hava püskürüb yatanların beyinlərini qatmaqarışq və əzabla dolu yuxularla yükləyəcək, sonra onların gördüklərinin dəhşətindən qıvrılıb-açılan bədənlərini seyr edə-edə otağın dar səmasında yüngüllüklə dövrə vurub rəqs edəcəkdi. O, artıq hazır idi. Ciyərlərindəki su dolu havanı ağzınadək gətirmişdi. Kor olan sağ gözünə zərbə düşməsin deyər havanı sol ovurduna ötürüb rezinəbənzər dodaqlarının sol böyürünü aralamışdı... Otaqda dözülməz gərginlik yaşanırdı. Yatanlar narahat idilər. Çevrilməyə yerləri olmadığından əsəbiliklə atılmış hər ayaq yan-yörədəkini əzə-əzə hara isə pərçimlənir, lakin tıxandığı yerdə bircə an sakit dayana bilmirdi. Sonra yeni zərbə, növbəti inilti. Bura cəhənnəmin ən "isti bucağı" deyilən ərazinin Yer üzünün divarları qopuq-qopuq, tavanı çürüyüb didilmiş bir "kinoteatrın"da nümayişi idi. Bu kinoteatrda gecəyarı qorxulu filmlərə baxış keçirilirdi. İki əlini başının üst tərəfində yatan arvadının boynu ilə üzü aşağı sinəsinə doğru uzatmış kişi bəlkə də bir anlığa ayılıb gördüyü yuxudan yaxa qurtarmaq üçün hər şeyindən, Qarabağın buz kimi sərin yaylaqlarından yığıb gətirdiyi bir çətən külfətini yığmaq üçün tapdığı yarıqaranlıq zirzəmisindən belə əl çəkərdi. Amma bu mümkün deyildi. Yuxuda getdiyi məsafə bəlkə də yüz ömürdə gediləcək yol qədər uzun oldu. Bir-birinin üstünə qalaqlanmış meyitlərin içi ilə irəliləyirdi. Ayağına dolaşanları güc-bəla ilə ayırıb irəli yerimək, arxasından yüksələn o tükürpədicə qışqırıqdan xilas olmaq istəyirdi. Bədəni ağırlaşmışdı. Ayaqları qurğuşun kimi ağır bədəni

çəkmirdilər. Qulaqları kəndin o başından yayılan səslə dopdolu idi:

- Ay allahısevən, mənə burada qoymayın... Ay allahı-sevən... Ay allahısevən...

Kəndin yeganə xəstə ruhlu qızı idi. Tək qalmışdı. İnilməyən ruhu, şüursuz beyni ilə dərk etmişdi ki, aqlını itirmişlərə belə erməni əsgərləri doluşan kənddə qalmaq dəhşətlidir. Qışqırırdı Mələhət... Yuxuda onun boğuş səsi xəstə diş oyan bor maşınının uğultusu kimi beyinə işləyirdi. Çağırırdı. Dəhşətdən qurtarıb yalana, alçalmaya, əzilməyə doğru qaçanları Allahı sevənləri haylaya-haylaya gizləndiyi küncdə çoxdan itirdiyi aqlının son işartıları ilə vidalaşırdı:

- Ay allahısevən... Mən qaldım... Məni də... Aparın...

O, isə qurğuşun kimi ayaqlarını irəli, yalnız irəli çəkməyə cəhd edirdi... Cəhd edirdi... Müvəffəqiyyətsizlik dolu bomboş bir cəhd. Zavallı qızın yalvarışları onu arxaya, bu dəhşətlərdən qurtarmaq arzusu isə irəli çəkirdi. Qüvvələr bir-birinə bərabər idi. Toqquşan təzadların fonunda hərəkətsiz bir can vurnuxurdu. Tavana yaxın yerdə isə bu səhnəni ləzzətlə seyr edən əcaib bir məxluq...

Həyətlərində idi... Nəyi isə qaldırmağa cəhd edirdi. Bu, yuxuda ağappaq ərikləri olan ağaca dirənmiş nərdivan idi. Boz, əcaib, dəhşətli görüntülərlə dolu həyatda isə yuxu gören ərinin daşlaşmış qolları. Boğulurdu. Əlləri uzana qalmışdı. Ha uzadırdı ağacda ay parçası kimi işıldayan əriklərin birinə də çatmırdı. Ağzından axan su qoynu aşağı süzülür, həyəcandan nəfəsi tutulurdu. Uzanan əli toxunan kimi ağ əriklər kömür kimi qaralır, sonra parçalanır, öti boşalmış qollarına sancılır, sancılırdı. Ağ əriklər... Neçə illərdir həsrətini çəkdiyi ətirli möcüzələr. Bircəciyini... Tək birini qopartmaq üçün hər şeydən keçərdi... Nəyi vardı ki?! Büzüşmüş, üzülmüş dəsmalının arasında saxladığı son "beşlik"dən başqa. Onu qurban verərdi. Sonuncu bəzəyini. Yaşadığı otağın göztökən toranında tez-

tez sapa keçirib arıq sinəsində gəzdirdiyi, yalnız bu zaman qadın olduğunu xəyalına gətirdiyi "beşliyi"ni. Bircə ağ ərikdən ötəri. Bircə ağ ərikdən... Həvvə cənnət almasını arzuladığı kimi arzulayırdı. İllərdir onların behişt ətri verən qoxusundan ötrü qəlbinin başı sızıldayırdı. İllərdir ağ əriklərin ətri rütubət iyi verən otağın hər küncündən onu səsləyirdi. Hər şeyi verərdi, tək bircə ağ ərik... Çabalayırdı. Qışqırırdı. Tövşüyürdü. Səmada fırlanan məxluq ləzzətlə seyr edir, özünə dahiyənə görünən jestlərlə görüntünü zənginləşdirirdi.

Bu çabalayan insanlar dənizində dalğaların hələ də əzib eybəcər hala sala bilmədiyi bir qız da üzürdü. Qapqara dalğaların boğulan insanın köpüklənmiş ağına bənzəyən dodaqları üstündə qalxıb-enən qızın yumulu gözlərindən büllur damcılar süzülürdü. Bu damcıların işildayan aynasında güzgülənən eybəcər məxluq qalxdığı yüksəklikdən aşağı enir, qızın qara saçları dağılmış ağappaq sinəsinə qapqara rezin kimi dodaqlarını sürtür, sonra ehtirasdan titrəyən vücudunu tavana doğru dartır, əcaib rəqslərini davam etdirirdi. Rezin dodaqların üzücü istisindən yanıq-yanıq olmuş sinə parıltısını itirmir, üstündə titrəşən qapqara saçların əhatəsində mirvari kimi ağ-çəhrayı işıq saçır, bərq vururdu. Qız çevrilir, yanaqlarını döyən kirpiklərinin arasından süzülən damcılar yanağında sayrışırdı. Başı üzülmüş göyərçin kimi çırpınırdı:

- Ölmə... Ölmə... Yalvarıram.

Qarşısında sevdininin parçalanmış sinəsi və ümitsizlik dolu uçurom.

- Ölmə...

Nəticəsiz yalvarışlar. Son dəfə baxdığı açıq və bərəlmiş gözlər. Onlar heç nə demirdi. Onlarda bəbəklerin ətrafına doğru uzanan xətlərdən və hönkürən qızın əksindən başqa heç nə yox idi. Qapqara saçların, lələ kimi yanaqların, kədər və dəhşət dolu dodaqların son fotosəkli... Əcaib məxluq sevindi... Əla işləmişdi. Lap dəhşətli Hollivud

filmlərinə bənzəyirdi. Heç Culiya Robertsın özü belə bu qız kimi əsrarəngiz dəhşət pərisi ola bilməzdi. Daşlaşmış gözlərdəki son fotoya dünyanın ən mahir fotoqraflarının çəkdiyi ünlü fotomodellərin əksi belə rəqabətə girə bilməzdi.

- Mən... Mən yaratdım bunu. Mən... Mən...

Yatanlar tərpendilər. Həyəcan artdı. Bu otaqda nələrin baş verdiyindən xəbərsizlər dəhşətli yuxuların mənəgənəsində sıxıldılar. Küncdə, küreyini rütubətli divara dirəyib yatan cavan düzəltmə ayağını çıxardıb yastığına söykəmişdi. Yarımçıq ayağının kölgəsi zəif işıq düşən divarda kəsilmiş ağac kötüyünə bənzəyirdi. Arada yuxuda gördüklərinin dəhşətindən bu kötük titrəyir, onun hər tərpenişindən oğlanın tük basmış və tərlı sifəti eybəcər ifadələr alırdı. O, yol gedirdi. Danışan başdaşılarının arası ilə. Qəbiristanlıq dalğalanırdı. Qəbirlərin içindən qalxan insanlar daş kimi onların başlarına sancılmışdılar:

- Getmə... Dayan. Cavab ver. Hər şey üçün. Getmə.

- Yox. Mən heç nə bilmirəm. Heç nə. Bilmirəm.

- Cavab ver. Qanımızla yuduğumuz torpaqların hər qarışına görə. Din. Danış... Sən... Yer üzündə gəzən. Sən... Yaşayan. Yaşayanların arasında şəhid ruhlarına cavabdehlik daşıyanlardan biri.

Sonra gurultu qopdu. Yerindən qopub onun yoluna səpələnən başdaşılar inildədilər, zarıldılar... O səksəndi. Gözlərini yatdığı otağın nəm çəkmiş divarlarına zillədi. Əlini atıb tər basmış saqqallı çənəsini ovxaladı. Sonra yenidən yuxuya getdi. Yenidən inildədi. Tavandakı ona baxıb güldü. Onun dəhşətli çırpıntularından həzz alıb ləzzətlə gərməşdi. Sonra gözü otağın ən fəxri yerində qoyulmuş, dəmir ayaqları üstündə yatan qarının özü kimi heysiz və zəif "raskladuşka"ya sataşdı. Qarı arıq çənəsinə boş gələn protez damağını laqqıldatdı. Əcaib məxluq çuxura düşmüş gözlərin, qupquru almacıqların, qırıq-qırıq bənizin yaydığı dəhşətdən bir anlıq səndələdi. Tavanın ən

QAPININ O ÜZÜNDƏKİ ŞİRİN DÜNYA

Oğlan xırda, şabalıdı gözlərini bacısının dizləri üstündə ehtiyatla, sığallaya-sığallaya tutduğu torta zilləmişdi. Hərdənbir udqunur, bunu gizlətməyə sə'y etsə də, bacarmırdı. Elə bacısı da. Tez-tez sininin tən ortasına qoymaq bəhanəsi ilə onu əlləri ilə düzəldir, bir azca bulaşmış bar-maqlarını yalamaqdan özünü güclə saxlayırdı.

Nə oğlan, nə də ki, qız analarının belə qabiliyyəti olduğunu bilmirdilər. Heç vaxt bişirməmişdi axı. Heç nədən nə işə bişirmək mümkün olsaydı, anası böyük məmnuniyyətlə bunu edərdi. Amma indi qızın dizləri üstündəki şirin dünya onun atasının məvacibindən çox-çox yuxarılarda idi. Onlar üçün əlçatmaz sayılan yüksəklikdə...

Deyir yoldaş Səmədov uşağı kəsdirib. Ora getmək lazımdır.

- Necə?!

- Necə olsa da.

Anasının gözləri dolmuşdu:

- Axı...

- Heç axısı-zadı yoxdur. Mütləq getmək lazımdır. Yoxsa o adicə çörəkdən də məhrum olar balalarımız.

Sonra da çox fikirləşmiş, nə eləyim, nə təhər eləyim demişdilər. Və nəhayət, anası tapmışdı:

- Yadına gəlir, o vaxt, hələ nişanlı olanda, mən necə tortlar bişirirdim.

- Yadımdadır.

- Bəlkə, ayın-oyun alasan, bir tort bişirim, hə?

- Unutmamısan ki?

- Heç unudaram.

- Onda görüm nə edərim də.

Və atası da nə işə elədi. Bunu necə etdi, onun özündən yaxşı bilən olmadı. Amma elədi.

Anası da öz məharətini balalarına göstərməmiş, başqa bir kişinin oğul balası üçün qol çırmaladı, öz balalarından utana-utana.

üfunətli bucağına qısıldı. Sonra ciyərlərindəki su qarışıq havanı sol ovurdunda cəmləyib qarının seyrək kirpikləri titrəşən gözlərinə üfurdü. Çürük dişlərini bir-birinə sıxıb piçildadı:

- Qoca kaftar. Hələ yaşamaq istəyirsən? Hələ bəs eləməyib? Onda bax bunlara... Gör... Çuxura düşmüş gözlərinlə gör və yaşa.

...Və o da gördü. Çox şeyi gördü. Sac asıb, yuxa saldığı buxarıda qovrulan ərini gördü. Qulaqlarında onun yanan bədənindən qopan tükürpədicə nalələr guruldadı. Burnuna onun qarşılmış iyi doldu. Çox şeyi gördü. Bu gün, bu dəqiqə olarmış kimi. Gözlərinin önündəcə illərlə yol yoldaşlığı, dərd ortaqlığı letdiyi insan yox oldu, əridi. Yerində bir ovuc kül qaldı. Sonra qasırga başladı. Külək buxarıda qalan külü onun gözlərinə çırpdı. O boğuldu. Qıvrıldı. Dəmir "raskloduşka" yelləndi. Üstündəki qarı tavandan asılan məxluqu öz görüntüsü ilə dəhşətə gətirdi. Məxluq bu gecəki oyuna elə indicə son qoyulacağını anladı. Təşvişə düşdü. Rejissoru və ssenari müəllifi olduğu filmin bu bölümünün həyəcanı onun özünü sarsıtdı. Rezin dodaqları eybəcər şəkil aldı. Gözləri irəli çıxdı. Kor gözündən tökülən üfunətli selik qara, çopur yanağında bulaşmış bir yol açdı. Qarı çevrildi. Büzüşmüş dodaqlarını aralayıb bir neçə dəfə piçildadı:

- Lənət sənə, kor şeytan... Lənət sənə...

Böyründə həyəcanla hərlənən oğluna:

- Bişirəcəyəm, Allah qoysa gedib, nədir onun adı...

- Elton.

- Hə, Eltongildə oturub çayla içəcəyik.

- Mən çay istəmirəm, — deyə qız dilləndi.

- Yaxşı, sən çaysız yeyərsən.

- Mən də istəmirəm, — oğlan da öz fikrini bildirdi,

— Çay dadımı aparar.

Tort da öz gözəlliyi ilə meydan oxuyurdu. İştahlı, ac uşaq gözlərinə. Tort meydan oxuyurdu ona oğrun-oğrun barmağını toxundurub ağızına uzadan uşaq nəfsinə. Tort meydan oxuyurdu bu mənzərədən əyilən ana qəddinə, əriyən ana ürəyinə:

- Darıxmayın, hamımız oturub Eltongildə çayla içəcəyik.

- Çayla yox.

- Yaxşı, çayla yox.

Oğlan o gecə yuxuda onu Eltongildə çayla içdi də. Duranda o gözəl dad ağızında yox idi. Deyəsən, çay apar-mışdı.

Qatar yırgalandıqca bacısına:

- Ehtiyatlı ol. Əlindən salarsan, — deyirdi.

O da xırda əllərini daha bərk sıxıb:

- Qorxma, bilirsən necə tutmuşam. Heç qoyaram yerə düşsün?!

İndi qız oğlandan daha xoşbəxt idi. İndi həmişə həsrətlə arzuladıqları şirin dünyanın bir parçası onun dizləri üstündə idi.

Qapını açan ev sahibəsi gördüyü qonaqlardan heç də şad olmadı. Tanımadığını anlatmağa çalışdı. Elə anladı da. Təəccüblü gözləri ilə:

- Kimi istəyirsən?

Bacı, mən yoldaş Səmədovun işçisi Sadığın yoldaşyam.

Sadığın? Nəse heç tanış gəlmir.

Mən düz deyirəm. Gəldim uşağın xeyir işini təbrik edəm.

Qızın qolları yorulmuşdu. Sini əlində titrəyirdi.

- Axı, hansı Sadığın?

- Səmədovun işçisi.

- Mən onun bütün işçilərini tanıyıram bəyəm?

- Özü yaxşı tanıyır.

- İndi hardan tapım özünü.

Sini titrəyirdi. Qadın qapının ağızını kəsdirib durmuşdu. Anası daha danışa bilmirdi. Çənəsi əsirdi. Bu zəhmli və zinətli qadının qarşısında deməyə sözü qalmamışdı. Deməli içəri buraxmaq fikri yoxdur.

- Onda hədiyyəni götürün.

- Hədiyyə nədir?

- Özüm bişirmişəm. Tortdur.

- Axı, nəyə lazımdır...

- Yox, xahiş edirəm, götürün.

Qızın titrəyən qolları irəli uzandı. Sini qadının pambıq kimi ağ əlləri üstünə qalxdı. Elə uşaqların gözü önündəcə bu şirin dünya onlardan çox yüksəkdə durdu. Dalınca iki cüt gözü də qaldırdı.

- Sağ ol. Yaxşı də. Uşaq tərənib eləyər. Mən gedim.

Qapı çırpıldı. Qızığızın bayaqdan qolları üstündə gəzdirdiyi şirin dünya qapının o üzündə qaldı. Amma onun özündən də şirin yeyilmək arzusu qapının bu tayındakı uşaqların ürəklərində.

İndi asta-asta pilləkənləri enən uşaqları iki səs təqib edirdi. Bir bayaqdan qadının divarların arasından süzülüb gələn qışqırığı:

- Belə də şey olar, Elton?! Sən heç nə yemirsən. Heç olmasa bu tortdan bir dişdək al. Yoxsa, atana zəng edib deyəcəyəm. ...Və bir də ki, çox yeməkdən bezmiş uşağın acı hıçqırığı.

Acı bir hönkürtü ilə ağlamaq keçirdi ürəyindən. İçindəki bütün kini-küdurəti tökənədək, quruyub ovulana, ovxam-ovxam olanadək ağlamaq. Ürəkdən... Bəlkə də bir həzin bayatı çağıra-çağıra ağlamaq:

*Əzizinəm, yandı bağrım,
Oy,odlandı, yandı bağrım.
Qara gözüüm yol çəkdi hey,
Nə durdu, dayandı bağrım.*

Çağırdığı bayatını küləklərin ətəyinə büküb ellərə səpələmək keçdi ürəyindən. Bəlkə harayına gələn olar, bəlkə bir dərđini ovudan, qulağına birçə kəlmə doğma söz pıçıldayan olar. Dolmuş gözlərini endirib qapqara sinəsinə zillədi. Bir anlığa qumlu küləklər sovuran çöllərin sarı torpağı düşdü yadına... Və bir də müharibənin sovurub bu çöllərə səpələdiyi övladları... Titrədi. Amma dağılmadı. Ümidlə sabaha doğru zillədi gözlərini...

Yerin də qulağı olur. Bunu atalar deyib. Nə üçün deyiblər, bilmirəm, amma çox düz deyiblər. Bu hekayəmin qəhrəmanı da elə o biçərə Yerdir ki, qulağı hər şeyi eşidir. Eşidir, hər eşitdiyi sözdən də bir şırım atılır sinəsində...

Çoxdandı, lap çoxdan (bu, bəlkə sizlər üçün elə də uzun bir müddət olmaz, amma onun üçün çox idi) qulaqlarının eşitdiyinə qəlbi davam gətirə bilmirdi. Hərđən ona elə gəlirdi ki, insanlar xoşbəxtidirlər, çox xoşbəxt. Çünki əlləri var. Eşitmək istəməyəndə qulaqlarını qapaya bilirlər. O, isə eşitməyə məhkumdur. Beynini deşən, sinirlərini üşüdən yad kəlmələri... Aman allah! Necə də darıxır. Lap burnunun ucu göynəyir. Bir çağa qığıltısından, bir tütək

səsindən, bir şirin gülüşdən, bir doğma kəlmədən öteri. Hər dən qoynunda yatanları tərptəməyə çalışır. Daşa dönmüşləri, öz lal sükutunu onun sükutuna qatmışları. Amma əfsus...

Ah, necə də dəhşətlidir bu tənhalıq. Ah, necə də dözülməzdir. Doğma bir söz eşitməkdən ötrü uğuldayan qulaqlarının səsi başına düşür. Elə bu vaxt bu lal sükutu çoxdan bəri həsrətində olduğu həzin bir nəğmə pozur:

Saçın ucun hörməzlər.

Gülü sulu dərməzlər.

Səni mənə verməzlər,

Ay, nənən ölsün, sarı gəlin...

Bu nədir belə?! Həyəcanlanır. Neçə illərdən bəri ilk dəfə eşitdiyi nəğmə canına sarı yağ kimi yayılır. Yanan köksünü sərinlədir. Ayağa qalxmaq, bu doğma sözləri ayaq üstə başına çəkmək istəyir. Üstündəki hər şeyin sərxoş adamın qaldıraraq aşırtdığı masa kimi töküləcəyindən ehtiyat edib, qalxmır. İnildəyir. Sonra gün-gündən artıb öz əcaib fisiltıları ilə sinirlərində oynayan ilanlara, ulaşan bayquşlara, qarıldayan qarğalara əmr edir:

- Susun!

Bir anlığa səsindəki hökmdən hamı susur. Bir anlığa hamı dərdinə əlac edəcək bir həb kimi bu nəğməni udmağa çalışır. Nəğmə zəifləyir:

Bu dərənin uzununu,

Çoban, qaytar quzunu.

İstəram bir gün görəm,

Nazlı yarın üzünü, balam...

Sonra çəkmə səsləri gəlir. Bu nəğməni təpikləyən çəkmə səsləri. Nəğmə üzülür, üzülür:

Sarı gəlin, balam,

Sarı gəlin...

...və qırılır. Ona elə gəlir ki, həyat dayanır. Elə bilir ki, bu saat, elə bu dəqiqə üstündə bitən hər şey həsrətdən od tutub yanacaq. Bu fisıldayan ilanlarla, ulaşan bayquşlarla, qarıldayan qarğalarla bərabər. Hər şey... və nəhayət ki, o da öləcək. Daha heç vaxt, heç bir şey bitirə bilməyəcək. Ovulacaq, ovulacaq, ovxam-ovxam olacaq, kömürə dönəcək. Bu həsrət onu odlayacaq.

Amma... Amma ovulmur, yanmır. O gün bir dəli leysan tökür. Həsrətin cadar-cadar etdiyi çatları isladır, ona dözüm verir... Daha bir neçə il tab gətirəcək dözüm. Amma neçə il?! Bax, bunu demir o dəli leysan. Demir bunu.

SOS... SOS... SOS...

Dünən gecə Şuşanı göstərmişdilər. Adı yerə yığılmışdı... Səhər içimdə düyünlənmiş özümə və özümkimilərə nifrətlə oyandım. Beynim uğuldayırdı. Bütün gecəni Şuşanın yerə yığılmış adını qaldırmağa cəhd etmişdim. Alınmamışdı... Hiss edirdim ki, qollarım qalxmır. Lövhə ağır idi. Ya da qəsdən qalxmırdı... Fikirlərimdə uğuldayan güllə səslərindən indicə başımın parçalanacağını zənn etdim. Üzümə vurduğum su məni azca ayıldı. Önümdə parıldayan aynaya baxdım. Çox çirkin idim. İçimdə düyünlənmiş nifrət aynadan üstümə axdı. Gözlərimi yumdum...

Gecə Şuşanı göstərmişdilər. Adı yerə yığılmışdı... İşə gecikirdim. Səhər süfrəsi arxasına əyləşdim. Kəsdiyim çörək mənə daş kimi gəldi. Özümə yaraşdırmadım yemək yeməyi. Bildim ki, ağızıma qoysam boğacaq məni. Həm də əvvəlcə yumruq kimi düyünlənmiş nifrəti udmalıydım. Ağappaq çay dəsmalını süfrəyə düzülənlərin üstünə çəkdim.

... Gördüyüm ancaq Şuşanın yerə yığılmış adı idi. Şütüyən avtobusların nömrəsinə baxsam da bir şey anlamırdım. Dörd hərflili bu lövhənin hər hərfindən bir həsrət axırdı ürəyimə... Başqa şeylər haqqında düşünməyə çalışdım... Qarşımda avtobus saxladı. Özü saxladı. Hər gün sərnişini olduğum üçün. Tanımışdı. Təəccübləndim... Yəqin gecə Şuşanı görməyib.

Avtobus Şuşanın yerə yığılmış adının üstüylə gedirdi. Ş... sonra çökəklik. Hamı bir-birinə deydi. Amma heç kəs yığılmadı. Avtobus yoluna davam etdi. U... yenə çalxalanma. Ətrafa baxdım. Yığılan yox idi. Dözümümüz böyükdür. Avtobus tövşüdü. Mühərrik uğuldadı...

Yanında dayandığım oturacaq boşaldı. Məndən sonra dayanmış yaşlı qadın qoluma toxundu:

- Əyləşin.

Ayıldım. İlk gözümə sataşan yaraşlıq binalar oldu, bir də al-əlvan lövhələr. Asfalt şüşə kimi idi. Avtobus sürətlə şütüyürdü.

- Yox, yox, siz əyləşin.

...Nə isə artıq əyləşən tapıldı. Elə mən yaşda olardı. Bığının altında gülümsəyirdi. Kefi əla idi. Kök qadın pıçıldadı: "Kto şustreye, tot bıstreye". Ağızımı doldurdum ki, oturana "Verin qovluğunuzu saxlayım, siz rahat əyləşin" deyəm, fikirləşdim ki, bu ona çətin çatar.

Avtobus boğulurdu. İkinci Ş hərfini aşmaq asan deyildi. Amma aşdı... Hamı bir-birinə deydi. Bayaq oturan qoçağın ayağını tapdalmışdım. Üzümə baxdı... İrişdi. "Xanım, ehtiyatlı olun". Qışqırmaq istədim. İstədim içində beyin deyilən şey yerləşən jellelənmiş başına döyəcəyəm "Başa düşürsən, Şuşanın artıq üçüncü hərfini keçmişik. Anlayırsan, axmaq?!" Avtobus dayandı. Açılan qapıdan tökülüşənlər xoşbəxt-xoşbəxt aralandılar. Ağır yol idi. Şuşanın yığılmış adı ilə getmək hər adamın hünəri deyildi.

... Bircə hərf qalmışdı. Mənə elə gəldi ki, onu keçən kimi Cıdır düzündən aşağıdakı uçuruma yumalanacaq. Artıq dağların boğuş hönkürtüsünü eşidirdim. Boz üzləri qəzəbdən cadar-cadar idilər. Bircə hərf. Dəhşət... Həmişə baxanda başım gicəlləndiyi uçuruma. Avtobus bu bircə hərfi də keçsə hər şey məhv olacaqdı. Hər şey...

- Xanım, siz düşürsünüz?

Ayıldım. Balaca qolları ilə gündə min dəfə avtobusun ağır qapısını açıb-örtən bələdçi uşaq idi:

- Həmişə nəşriyyatda düşürdünüz axı...

Nifrətim əridi. Onun solmuş bənizini bağrıma basmaq istədim. Nə yaxşı qoymadı o son hərfi adlayaq.

SARI DONLU TƏNHA QƏBİR

Nənəm can verirdi. Çırpınırdı həyatla ölümün astanasında. Mübarizə aparırdı. Zalım fələyə can vermək istəmirdi. Son arzusuna yetmək üçün. Son ümidinə qovuşmaq üçün. Yurd ətrini bir daha almaq, el qəbiristanlığında dəfn olunmaq üçün. Sonuncu dəfə üzünü əbədi olaraq həsrətini çoxdan bəri çəkdiyi doğma torpağa qoyub əbədiyyətə qovuşmaq üçün. Buna görə də Tanrısına çox yalvarmışdı. O ulu yaradandan ömür yox, möhlət istəmişdi. Tanrı da bezmişdi yəqin. Tanrı da bu ümidin puç olduğuna inanmışdı, deyəsən. axı. Tanrı da onun arzusunu yerinə yetirə bilmədiyindən utanmıuşdı yəqin.

Beləcə, gözlərinin dərinliyində işaran yeganə ümid söndü. Həyatı son kərə gözünün önündən keçdi. Yanağı allandı. Çırtma-çırtma qan çilədilər elə bil bənizinə. Gülümsədi... Bəlkə də bir daha həsrətini çəkdiyi çöllərdən lalə dərdi, bəlkə də gen tumanın ətəyini belinə sancıb dizəcən buz kimi suda xalça-palaz yudu, bəlkə də nanəli-yarpızlı arxdan səhəngini doldurub çiyinə qaldırdı, bəlkə də ilk dəfə sevdi, sevildi, topuğuna dəyən hörüklərini darayıb hördü, bəlkə də ilk körpəsinin təbəssümündən qanadlandı, el yaraşığı həyat yoldaşının nəvazişindən nazlandı... Yavaşca özünü oxşadı. Yanıqlı bir bayatı çağırırdı:

*Əzizim, şən bağlar,
Gülü pərişan bağlar,
Sizə həsrət gedirəm,
Ahiş, ahış, yan, bağlar.*

Susdu. Bircə dəfə köks ötürdü. Gözlərində iki damcı yaş gilələndi. Amma yanağı aşağı süzülmədi. Səhsiz-hesabsız qırıqlarda itdi. İtən ümidi kimi.

Gözü son dəfə kirlənmiş yataqxana divarlarına baxdı. Tabutu dar yataqxana qapısından çətinliklə çıxdı. Ehsanı ensiz yataqxana dəhlizlərində güc-bəla ilə bişirildi.

Nənəm öldü... Son ümidi sarı qumlu torpağa gömüldü. Qaratorpaqlı qəbirlərdən gen düşdü nənəmin tənha sarı qəbri. Sarı həsrət donlu qəbri. Bu donu tale nənəmin əynindən çıyırub qəbrinə geyindirdi elə bil...

O gün mən onu axırıncı dəfə görmüşdüm. Həmişə sübh o başdan qatardan düşəndə sinəmə çəkdiyim havasını da sonuncu dəfə ciyərlərimə çəkmişdim. Nə yaxşı bilməmişdim ki, bu sonuncu dəfədir. Bunu bilsəydim bəlkə də qapqara qoynuna yığılıb ona qarışardım. Canım, gözüm, özüm qədər sevdiyimə. Ən ülvi məhəbbətimə, ən əbədi eşqimə.

Biz qatardan düşəndə ilk öncə üzümü, sinirlərimi oxşayan hava qarşıladi məni. Üz tutub bu həzin yelin ardınca getmək, yamyaşıl çöllərin sübh şəhinə, çiçəkli yamacların çiçək ətrinə bulaşmaq keçdi ürəyimdən. Günəş odlu şar kimi masmavi səmanı dəlib çıxmışdı. Sükut dolu səmanın özündə bir qəribəlik var idi. Və bu qeyri-adi cənnət mənzərəsi mənə ölümqabağı gözəlləşən insan ömrünün bir anını xatırlatdı. Sonra qatar ayağında müştəri gözləyən kəndçimiz taksi sürücüsü Qəşəm əminin taksisinə oturub bu ölümqabağı gözəlliyin əsrarəngiz ağışuna atıldıq. Sürət gözəlliyi itiləşdirdi. Gözəllik vəhşiliyin fonunda əriməyə, öləziməyə başladı. Ot ətri, yovşan ətri ilə dopdolu çöllərin ətəyindən əlim yenicə üzölmüşdü ki, barıt havasından boğulan şəhər mənzərələri canlandı gözümün önündə. Ağdamın ağ-ağ günlərinin ağ yadigarları olan ağ damları sübh günəşinin şəfəqini özlərində oynatsalar da, bu ağ-ağ damları başına çəkmiş yurd yerləri mənə son dərəcə qərib təsiri bağışladı. İlk süqutunu gördüyüm ocaq gəncliyimin xoş xatirələrinin dolaşdığı bir məkanın, gülçü Abbas dayının bir tərəfi uçulmuş evi oldu. Çöllərin çiçək ətrinin beynimdə oyatdığı xoş təəssüratlar Abbas dayının dağıdılmış evinin xarabalıqları arasında görünməz oldu...

Qarqardan üzü Poladlıya tərəf burulanda kəndlərin qəriblik qorxusu burnumu acışdırdı. Veyl-veyl gəzişən itlər hürüşə-

hürüşə özlərini sürətlə şütüyən taksinin qapılarına çırpırdılar. Hətta bir anlıq mənə elə gəldi ki, barıt qoxulu hava udmaqdan və atılan mərmilərin gurultusundan vəhşiləşmiş itlərin paçal ağızlı başları maşının şüşəsini yarıb içəri keçəcək, bütün olub-keçənlərin qisasını bizdən, toyu çalınmış Ağdama toya gələnlərdən çıxacaqlar. Sonra kimsəsizlikdən üzülmüş itlər benzindən içib “qeyrətə” gələn mühərriyin ardınca çox yüyürə bilmədilər. “Keçən karvan”ın dalınca hürə-hürə qaldılar... Və mənə elə gəldi ki, heyvanlar bizi özləri parçalamadılar. Düşündülər ki, nə vaxtsa oyanacaq vicdanın onlarınkindən da iti dişləri onsuz da bizi param-parça edəcək...

Yollar yumaq kimi çözüldü. Yollar boz üzünə gülüş gətirmək istədi. Olmadı. Kimsəsiz yolların tozu oyandı. Burula-burula gələnləri salamladı. Ağ-ağ hasarlara qucaqlaşmış darvazaların yekə-yekə qıfilları bağlı qapılar arxasında bəni-adəm olmadığından xəbər verirdisə, orda-burda tənbel-tənbel gövşəyən inəklər bu yerlərdə hələ yaşayan olduğunu pıçıldaırdı.

Bu kənddə çalınan bu toy da o toylardan olmadı. Mağar uzununu düzülmüş taxtaların çox vaxt oturanların ağırlığına tab gətirməyib sınıan canları indi düppədüz xətkəş kimi idilər. Çalğı da o çalğı deyildi. Tar-qaval elə bil kimdənsə qorxurdu. Şən mahnılar çala bilmirdi. Bəy də o bəy deyildi. Bəlkə də mən ilk dəfə idi ki, evləndiyindən utanan bəy görürdüm. Bu toy Ağdamın ağ günlərində çalınan toylardan deyildi. Qədirin, Sədinin, Rəmişin sümükləri yandıran ifaları ucalan mağar da o mağar deyildi. Yas mağarı qurmuşdular, nəydi?

...Və bu Ağdamın olumqabağı sayıqlaması idi. Bu Ağdamın son şərti idi...

Kənd yolu ağır-ağır yeriyn sükutla dolu idi. Sükut bir-bir həyətlərə baş çəkir, sakinlərin canına dolub onları öz müdhişliyində boğmağa çalışırdı. Bu müdhiş sükutun içi ilə yeriirdim. Sükut beynimdə dolananları dondurmağa

çalışırdı. Onları isə donudurmaq mümkün deyildi. Gözlərim önündən ötənlər sükutu tərksilah etməyə cəhd göstərirdilər: gurultu, nərilti dünyanı almışdı. Mən at ayaqlarının özəmətli səsinə eşidirdim, mən qılınc-qalxan cingiltisini duyurdum. Lap qəhrəmanlıq dastanlarında olduğu kimi. İndi isə dastan zamanı deyildi. Nə az, nə çox. XX əsrin sonuna yaxınlaşırdıq. Bu piyada insan kütləsi idi. Gözlərindən qan yağan, bütöv bir ordunu yalın əlləri ilə parçalamaq iqtidarında olan insan kütləsi. “Dılqır” erməninin Stepanakertdə qaldırığı “yüngülvarı” etiraz mitinqlərindən qəzəblənmiş Ağdam dəliqanlıları... Və bu xalqın üstündən keçə bilmədiyi qadın ləçəyi. Hayqırtılar qulağımı deşir. Qaradağlı - Qasımlı - Şelli dolaylarında hökəmlər edən sükutu parçalamağa hazır dəli hayqırtılar...

Lal-dinməz kənd yolu... Yenə bu yolu ayılmağa, bu yola həyat və hərəkət gətirməyə növbəti cəhd. Növbəti xatirə. Beynimin o qədər də saralmamış vərəqlərində növbəti səhifə: gecə yarından keçib. Yay gününün hərərətindən yorğun düşmüş canlı nə varsa gecənin həzin mehinin ləzzətini çıxartmağa çalışır. Səssizliyi böcəklərin lüminis lampalarının səsinə bənzəyən nəğmələri pozmağa cəhd etsə də bir şey əldə edə bilmir. Bu rahatlığı pozmaq heç quşların da ürəyincə deyil. Elə bu vaxt gecənin dadını çıxaranları bir səs səksəndirdi. Qonşu Səyyarə xala idi:

- Qorxmaz, ay Qorxmaz, dur bala. Deyir, erməni Şelliyə girib...

Sonra ensiz kənd yolu Şelliyə doğru axışanları tutmadı. Sonra ayın bəyaz işığına axışanların çiyində parıldayan bel, dəhrə, yaba ağızları kənd yollarına işıq saldı. Sonra Şelliyə üz tutan insan axınının özünə güvənci bu gecəni ölümün gözüne dik baxanların hesabət gecəsinə çevirdi. Bu gecə Ağdamın həyata inamını artırdı... Evindən gecə qaranlığına üz tutmuş hər bir kişi o gecə qadınının gözündə bir boy ucaldı.

...Bəs indi bu sakitlik, bəs bu sükut, bəs bu kimsəsizlik nə idi belə dolmuşdu Ağdamın canına. İzdihamlı Bakıdan Ağdama doğru uzanan yolda bir ümid əriyirdi.

...Və mən müdhiş kənd yolu ilə geri qayıdırdım. Əriyən ümidin ardınca düşmüşdüm. Və çox keçmədi ki, izdihamlı Bakının səsli-küylü qoynunda bir xəbər partladı. Bu partlayışın hər zərrəsi gicgahlarımı döyəclədi. Ağdam alınmışdı. Bizim əlimizdən... Ağdam... Dəhşət...

...Və həmin o müdhiş sükut hökmranlıq edən məkanda hər burula-burula qalxan tüstü bir yurd yerinin son naləsi idi. Və həmin tüstü burulan yurd yerlərindən birinin ortasında bir kişi oturmuşdu. Nə kəndə dolan ermənidən qorxan, nə parıldayan mərmilərin işığından həyəcanlanan bir kişi. Onun bütün sinirlərini əlindən gedən torpağın son hıçqırıqları keyitmişdi... Və həmin o kişi bir yığın kül təpəciyinin ortasında oturub, külü ovucları arasında sırırdı. Közlərin dəlik-deşik elədiyi ovucları ağrı hiss etmirdi. Öz yurdunun külünü ovuclayanın ovucları köz istisinə də dözürdü, kül dönüklüyünə də. Onun yanıq əllərindən bir zamanlar ağ-ağ damları səmələrin mavi sinəsinə uçan Ağdam getmişdi. Ağdam...

BƏNÖVŞƏ ƏTRİ YAXUD ÖTƏN GÜNLƏRİN NOSTALGIYASI

Otağım bənövşə ətri ilə dolmuşdu. Xatirələr məni keçmişə çəkirdi. Tez-tez girib-çıxanlar tərəfindən nizamı pozulan xatirələr... Çox az keçir və yenidən əl-ələ verib bənövşə ətirli çəmənlərə doğru yol alırdılar. Bu yol Qarabağın qara günlərinin içindən keçirdi. Bu yol dağılan tifaqlardan , tüstüsü ərşə dirənən yurd yerlərindən, sümbülü sərili qalan zəmilərdən adlayırdı. Bu yol Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin Ağdamın həsrət dolu gözlərinin dərinliyinə işləyirdi. Nəhayətsiz və barıt qoxulu səmələrə dirənirdi. Bir çiçəyin otağıma doldurduğu kədər və əlçatmaz sevinci yaşayırdım.

Gələndə şəhli idilər. Otaqları qaydaya salan xalanın zəhmətkeş əllərilə dərilmişdilər. Bununla ikinci dəfə idi... İkinci dəfəydi ki, o, kağızın arasına bükdüüyü kiçik bənövşə dəstəsini masamın üstünə qoyurdu.

- Sevinc xanım, sizin üçün dərmışəm. Otaqlarını yığışdırdığım redaksiyanın həyətinə bitir. Əsl Qarabağ bənövşələri idi. Heç bir fərqi yox idi. Fərq yalnız onda idi ki, həmin qəzetin redaksiyası əlçatan idi. Ağdamın bənövşəli bağçaları əlçatmaz, xəyal kimi uzaq, ilğım kimi get-gedə uzaqlaşan idi. Fərq çox böyük idi... Çox... Hətta onu nə iləsə silmək də qeyri-mümkün idi. Bu çiçəklərin yaratdığı nostalji hisslərdən isə qaçmaq çətindi. İnanılmaz dərəcədə çətini.

Çantamı götürüb otaqdan çıxmaq istədim. Çiçəklər geri çağırırdı. Mənə elə gəldi o yerləri qoyub qaçırım. Dəhşətli bir həsrətlə yerimdə əyləşdim. İki əlimlə

bənövşələri qoyduğum güldanı önümə çəkdim. Üzümü çiçəklərin ətir dolu qoynunda gizlədim. Bu ətri köksümə çəkdim. Bu ətirdən qaçdığım üçün qınadım özümü və bənövşə ətirli çəmənlərə dönmək üçün bayaq sadaladığım od-alov dolu çöllərlə geriye döndüm. Qarsılan xatirələrin kövrək iniltisi içindən yenə yamyaşıl çəmənlər boylandı. İkinci sinifdə oxuyurduq. Məktəbimizdə Böyük Vətən müharibəsi veteranları ilə görüş keçiriləcəkdi. Hamıya tapşırıdılar ki, gül gətirsinlər. Həyətimizdə nə qızılgül, nə də yasəmən kolları var idi. Sınıf yoldaşımın kəndin kənarındaki bağlardan hərəməz bir dəstə bənövşə dərdik. Bu utancaq çiçəklərin gizləndiyi kolların dibində gəzdirməkdən balaca əllərimiz cızıq-cızıq olmuşdu. Səhəri günü qızılgüllərin və yasəmənlərin izdihamında bizim cızılmış əllərimizdəki bənövşə dəstələri elə bu çiçəklərin özü kimi boynubükük qalmışdı. Pərt olmuşduq. Kiməsə yaxınlaşıb bənövşə dəstələrini verməyə utanırdıq. Qəfildən:

- Qızlar, mənə verərsiniz bənövşələri,- deyə kimse səsləndi. Yaxası orden və medallarla dolu müharibə veteranı idi. Sevincək bənövşələri ona uzatdıq:

- Bu çiçəklərin ətri idi müharibədə məni həyata bağlayan. Onların ətri idi... Vətən ətri...

Yenə də həmin ətir. Yenə də müharibə. Yenə də içinə od yağan səngərlər. Məkan da başqadır... İtirdiyimiz də... Bu dəfə əldən gedən Qarabağdır. Nə Moskva, nə Stalinqrad, nə də Leninqraddır. Bənövşəli bağçaların məskəni Qarabağdır. Xan diyarı, Xan yaylağı Qarabağ.

Bənövşələrin yupyumşaq qoynundan üzümü ayırdım. Ləçəklərinin təmasından isinmişdim. Axışan xatirələrin

həzin pıçıltısı qulaqlarımdan çəkilmirdi. Hər şeyi unutmuşdum. Müharibənin alovlarından qarsılan xatirələrim də qorxub qaçmamışdı. Zaman dayanmışdı. Təkcə mən var idim, bir də mənim işlədiyim otaq.

Bir də ki... Otaq dolusu bənövşə ətri.

Mənim ətrini acgözlüklə sinəmə çəkdiyim çiçəkləri iş yoldaşlarımdan biri də güldanqarışlıq burnuna yaxınlaşdırdı.

Sonra üz-gözünü turşutdu:

- Qərībədir, heç də xoş ətir deyil. Bunun nəyi xoşunuza gəlir?

Cavab vermədim. Xətrinə dəyəcəyimdən qorxdum. Demək istədim ki, sən bilməzsən bu çiçəklərin ətrini. Sən sevməzsən onları... Çünki bu ətir həsrət qarışmalıdır. Bu ətir qərīblik, nisgil hopmalıdır. Bu ətir yurd dərdiylə ovulmalı, övkələnməlidir. Bu, çiçək ətri deyil, qız, bu, Qarabağ ətridir. Tikanlı kolluqlarda itib-batmış Qarabağın yaddaşından silinməyən ətri. Qərībə də deyil. Ümumiyyətlə, qərībə heç nə yoxdur bu vurğunluqda. Sadəcə, mən Vətənin ətrinə həsrət qalmışam. Mən Qarabağdan ötrü qərībsemişəm. Mən bir dəstə çiçəyin əsiri olmuşam...

ŞUŞAYA QALXMAQ ÜÇÜN...

...Yenə də ondan yazmaq mənə tapşırıldı. Şuşadan... Nə yazım axı?! Alım başımı əllərim arasına, düşünüm... Vaxtı çatıb. ... Zamanı yetişib. Şuşa dərdi bir ili də verib fələyin badına. O da bizimlə birgə yaşa dolub, qocalıb. O da bir gün biz fanilər kimi ölüb gedəcək... Dərdin ölməyi nə dərəcədə ağlasığmazdırsa, onun çiçəklənməyi, qol-budaq atmağı, dərinə işləməyi bir o qədər realdır. Bir zamanlar bu dərdin toxumunu ermənilər səpdi. Əvvəlcə bağrımızın başını yaxşı-yaxşı şumladılar, bellədilər, sonra onu səpdilər. Dərd toxumunu... Sonra bu dərd cücərdi, sonra göyərdi, sonra bar verdi. Onun ilk olmasa da, tam yetişmiş məhsulunu Bülbülün, Üzeyir bəyin, Natəvanın heykəlləri güllələnəndə topladıq. Sonra hər il ekranlara gələn oxxalanmış Şuşa görüntüləri ilə bu dərd şaxələndi. Xərçəng kimi camımıza yeridi. Şuşanın adı yazılan lövhəni yerdən qaldırmağa cəhdimiz də olmadı. Bu kadrları izləyə-izləyə kök atan dərdimizi əldən verdiyimiz Şuşa haqqında yazdığımız şeirlərimizlə suvardıq. Elə bildik ki, şair kişilərimiz və yaxud da ki, şair qadınlarımızın boyunu sevə-sevə şeirlər həsr etdiyi bu dərd poeziyanın nifrətlər əridən hərərətində əriyəcək... Ərimədi... "Şuşalı" təxəllüsləri, "Şuşa" restoranları da bu işə kömək etmədi. Hətta Şuşanın sadıq çiçəyi titulu qazanmış "Xarı bülbül"ü də həyətlərimizdə yetişdirə bildik, özümüz kimi, onu da Bakının yandırıcı istisinə, soyuq Xəzrisinə öyrəşdirdik. Amma bunlar hamısı "O" olmadı. "Onu" əvəz etmədi. "Onu" qaytarmadı.

Son vaxtlar mövsümi xarakter almış bu və buna bənzər yazılar yazmağa nədənsə əlim gəlmir. Deyirəm, çox uzandı bu yazışma... Artıq onların da səbri tükəndi. Elə bizim də. Onlar deyəndə, həmin o, Şuşanı, Ağdamı, Kəlbəcəri nəzərdə tuturam. Biz deyəndə, mövsümi yazı ustaları olan jurnalistləri. Hər şey yazılıb. Dəfələrlə... Hər

üzü yazılıb... Ömründə Şuşanı görməyənlərə və yaxud yeni yetişdirdiyimiz nəslə zehnimdə Şuşanın artıq öləziyən mənzərələrindən bir-ikisinin xəyali surətini cıza da bilərəm... Məsələn, deyərəm ki, o, çox yüksək idi. Daha dəqiq ifadə etsəm, yüksəklikdə idi. Deyərəm ki, Şuşaya qalxanda elə bilirdim ki, dağların başına dolanıram. Onları köksümə sıxıram. Və yaxud da mən Şuşaya qalxanda aşağıda nə var idisə hamısını unudurdum. Zümrüd yuxuların şirinliyinə qatılırdım. Başı tül örtüklü dağların nağilını dinləyirdim. Bilmirəm, unutmusunuz, ya yox, ay nə vaxtsa Şuşaya qalxanlar, sizi deyə bilmərəm, mən o yüksəkliyin önündə çox aciz idim. Hər aşırımı qalxdıqca onun ucalığı önündə qulaqlarım batırdı. Sonra Şuşanın kələ-kötür daş döşənmiş küçələri ilə Cıdır düzünə qalxırdıq. Yerdən gələnlərin Göyə səfərinə bənzəyirdi bu. Mənə elə gəlirdi ki, Tanrıya doğru gedirəm. Mənə elə gəlirdi ki, əl-ayaq çəkiləndə Cıdır düzünün geniş qoynunda mələklər rəqs edirlər. Havada uça-uça. Düşünürdüm ki, bizdən fərqli olaraq, onlar bu gözəlliyi ayaqlamazlar. Bu yaşıl xaliya qədəm basmazlar. Cıdır düzündə bəzən gözlərimi yumub bu rəqsi xəyalıma gətirərdim. Mələklərin rəqsini... Tanrıya yaxın olan bir məkanda... Mavi səmanın ənginliklərində pərvaz edən qartal nöqtəyə dönənədək izləyirdim onu. Bəzən özümü unudub dərə aşağı düşəcəyimdən də qorxardım...

...Budur xəyalımda qalan görüntülər. Sonrası qarışıb... Pozulmuş video-kaset kimi qarmaqarışıq düşüb. İçinə Şuşanın adı yazılan lövhənin yerə yıxılmış görüntüləri, yanmış evləri, güllələnmiş heykəlləri qarışıb. Yaddaşımı ələk-vələk eləsəm də, bunlardan başqa təmiz qalan kadr tapa bilmədim. Necədir? Ay Şuşanı görməyənlər və yaxud Şuşanın "vəfatından sonra" dünyaya gələnələr. Bir mətləb hasil edə bildinizmi, yazdıqlarımdan?! Bu, Şuşa adlı yaşıl məkannın 80-ci illərə təsadüf edən görüntüləri idi. Yaddaşı işğal kadrları ilə pozulmuş xatirələrimdən sağ qalanları...

Bu il də bunu yazdıq. Yaddaşın künc-bucağında qalanlara üz tutduq. Yalvardıq... Dedik, ay Şuşa görüntüləri, köməyə gəlin. Axı mayın səkkizi Şuşanın süqutunun 13-cü ildönümüdür.

İllər döndü. Sürətlə... Çaparaq... Biz dönə bilmədik Ona. Biz dönmədik Dağlar Qızının çiçək ətirli qoynuna. Hər gün hava haqqında məlumatda onun zümrüd qoynunda havanın necə olacağını da öyrəndik. Ağillı cihazların köməyi ilə. Kənardan baxıb bildik ki, bu gün Şuşada hava şəraiti necədir. Yağıntı normadan çoxdur... Çünki, indi dağlar, daşlar da ağlayır. Günəş daha tez-tez görünür. Çünki bu yağıntıyı qurutmaq lazımdır. Yoxsa Şuşa boğular. Öz göz yaşları içərisində. Günəş çıxmağına baxmayaraq, hava buludludur. Başqa cür ola bilməz. Bunlar meteoroloji buludlar deyil. Bu, Şuşa göylərinin qəmlə dolu gözləridir...

Biz ondan çox aşağıdayıq. Elə dənizin səviyyəsində. O isə bizim səviyyəmizdən çox yüksəkdə qərar tutub. Dağların qucağında... Dağ boyda dərdi ilə birlikdə. Biz istəsək də, ondan, yəni sözün böyük mənasında Şuşadan yaxşı yaza bilmərik. Ondən yazmaq üçün onun səviyyəsinə qalxmaq lazımdır. Göylərə nərdivan dirəyib Şuşa ucalığına qalxmağın mümkünsüzlüyü gün kimi aydındır. Biz Şuşadan yazmaq üçün Şuşaya qalxmalıyıq. Mütləq qalxmalıyıq. Mürəkkəbi bol qələmlərimizi bir tərəfə qoyub, maqazin xəbərləri ilə bol tele-ekranlardan, restoran səs-küyündən, sərsəm şeir qoşmalardan, mahnı bəstələmələrdən, aramsız "ulduz" axtarırlarından ayrılıb dağlara qalxmalıyıq. Şuşaya...

Qələmləri bir anlığa masamızın üstündəki qələmdanlara yerləşdirib paslanmış silahların lülələrini silib parıldatmalıyıq. Şuşaya qalxmaq üçün...

KİTABDAKILAR

Qisas (povest).....	5
---------------------	---

HEKAYƏLƏR

Sonuncu yolun sonu.....	70
Qəbirdə doğulan uşaq.....	76
Günəşdən gələn pay.....	80
Ölüm dairəsi.....	83
Bəyaz əllərin nağılı.....	86
Görəsən, itlər də ağlayır?!.....	89
Təcrübə palatası.....	93
Üzü qaranlığa.....	95
Arzunun bir addımlığında.....	99
Heminquy niyə belə edib.....	102
Bir gecəlik çəkiliş.....	105
Qapının o üzündəki şirin dünya.....	111

ESSELƏR

Yarıda kəsilən nəğmə.....	115
Sos... Sos... Sos.....	118
Sarı donlu tənha qəbir.....	120

MƏQALƏLƏR

Son görüş, son vida.....	123
Bənövşə ətri.....	127
Şuşaya qalxmaq üçün.....	130

SEVİNC NURUQIZI
(İmanova Sevinc Nuru qızı)

«QİSAS»

«VEKTOR» NƏŞRLƏR EVİ
BAKİ-2005

Redaktor:	Hüsniyyə
Mətbəənin direktoru:	Rafiq ƏSGƏRLİ
Texniki redaktor:	Aydan ELÇİN
Bilgisayar dizayneri:	Nargilə VƏLİYEVA
Bilgisayar yığımı:	Elnarə
Korrektor:	Həmidə Rüstəmovə

Yığılmağa verilmiş:	15.06. 2005
Çapa imzalanmış:	30.07. 2005
Kağız formatı:	60x84 1/16
Fiziki çap vərəqi:	9
Sifariş:	130
Tiraj	500

Qiyməti müqavilə ilə

«VEKTOR» BEYNƏLXALQ ELM MƏRKƏZİ
«VEKTOR» NƏŞRLƏR EVİ
Ünvan: AZ1018. Bakı şəh, Əhmədli qəs, Zığ yolu, 20 q
tel: (+99412) 4471404
e-mail: lsgenderzadeh@rambler.ru

<http://vektor.sayt.ws>

Seyin Nuruqızı-çoxları onu uşaq yazıçısı kimi tanıyırlar. Bu günə kimi uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş «Cərpələng», «Sarı qız, Dız və Vız», «Ağ xoruzun hekayəti» adlı üç kitabı işıq üzü görüb.

«Qisas» onun böyüklərə müraciətidir. Bir uşaq yazıçısı kimi müharibənin uşaq taleyinə vurduğu zərbələrin nə qədər ağır olduğunu təkcə Azərbaycan adlı məkanın deyil, bütün dünyanın böyüklərinə çatdırmaq üçün vazdlığı müraciəti.

Bu kitabı oxuyan hər kəs erməni cəlladları tərəfindən ürəyi hərraca qoyulmuş bir uşağın qaranlıq dünyasına qəlb ağrılarla səyahətə dəvət edilir. Məqsəd dəhşət yaratmaq deyil, əsirlikdə olan körpələrimizin yaşadığı dəhşəti hər birimizə yaşatmaqdır.

Q I S A S

Qisas... Bu qisası Qiyamətə saxlamaq olmaz! Bu qisas bu gün alınmalıdır! Nəyin bahasına olursa olsun! Eşidin, əli silah tutanlar! Müdhiş qaranlıqların qoynunda alcaqların, əzilənlərin harayını. Eşidin...

